

Літературно-художнє видання

Коляда Валентина Іванівна
РОЗІРВАНА ФАТА
Повість

Друкується в авторській редакції

Дизайн і верстка *Роксоляни Бедрій*
Технічний редактор *Леся Пелехата*
Коректор *Олександр Хміль*

Здано на складання 07. 06. 2016. Підписано до друку 10. 09. 2016.
Формат 60х84 1/16. Папір офсетн. Гарнітура Myriad Pro.
Офсетний друк. Умов. друк. арк. 5,35. Обл.-вид. арк. 5,34.
Наклад 1 000 прим.

Видавництво «Каменярь». 79008, Львів, вул. Підвальна, 3.
Свідоцтво Держ реєстру: серія ДК, № 462.
Ел. адреса: vud@kamenyar.com.ua
Вебсайт: <http://www.kamenyar.com.ua>

Валентина Коляда

Розірвана фата
Повість

Коляда, Валентина
К62 Розірвана фата [Текст] : проза / Валентина Коляда. – Львів :
Каменярь, 2016. – 90 с.
ISBN 978-966-607-397-4

В основі повісті сучасної української письменниці із мальовничого Поділля – типовий любовний трикутник. Однак авторка, яка нещодавно дебютувала науково-фантастичною повістю «Пригоди Романа та його друзів на Дріоді», прагне не просто творити черговий сюжет, а через своїх героїв наголосити, що не можна вибудувати власне щастя на нечесності, користолюбстві, лукавстві, хитруванні, а то і безвідповідальності. Це призводить лише до краху, як це і сталося з героями запропонованої читачам мелодрами.

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР

Львів
КАМЕНЯР
2016

УДК 821.161.2
ББК 84.4УКР
К62

В основі повісті сучасної української письменниці із мальовничого Поділля – типовий любовний трикутник. Однак авторка, яка нещодавно дебютувала науково-фантастичною повістю «Пригоди Романа та його друзів на Дріоді», прагне не просто творити черговий сюжет, а через своїх героїв наголосити, що не можна вибудувати власне щастя на нечесності, користолюбстві, лукавстві, хитруванні, а то і безвідповідальності. Це призводить лише до краху, як це і сталося з героями пропонованої читачам мелодрами.

Художнє оформлення:
Альфред Лель

*Автор і Видавництво
складають найсердечніші слова вдячності
колективу фірми «Юрія-Фарм»
і особисто пані Галині Іванівні Карнасевич –
за їх благодійницьку підтримку даного видання. Хай Господня
ласка завжди буде з цими прекрасними людьми.*

Зміст

Частина 1
3

Частина 2
43

Ліза, знову відчувши, як болісно стислось серце, лише подумала: «Ну чому саме вона? Чому сестра? Чому він потрапив саме у ту частину і на того генерала? Господи, чому?» – і, підвівши голову, прошепотіла:

– Що ти можеш про нього чи про мене знати, сестро? Гадаєш, ми ще живі? Та я померла разом з ним. Нічого, коханий, більше ми не розлучимось. – І дівчина, підвівшись з колін біля могили Анатолія, попрямувала до височезного мосту над тутешньою річкою зі стрімкою течією.

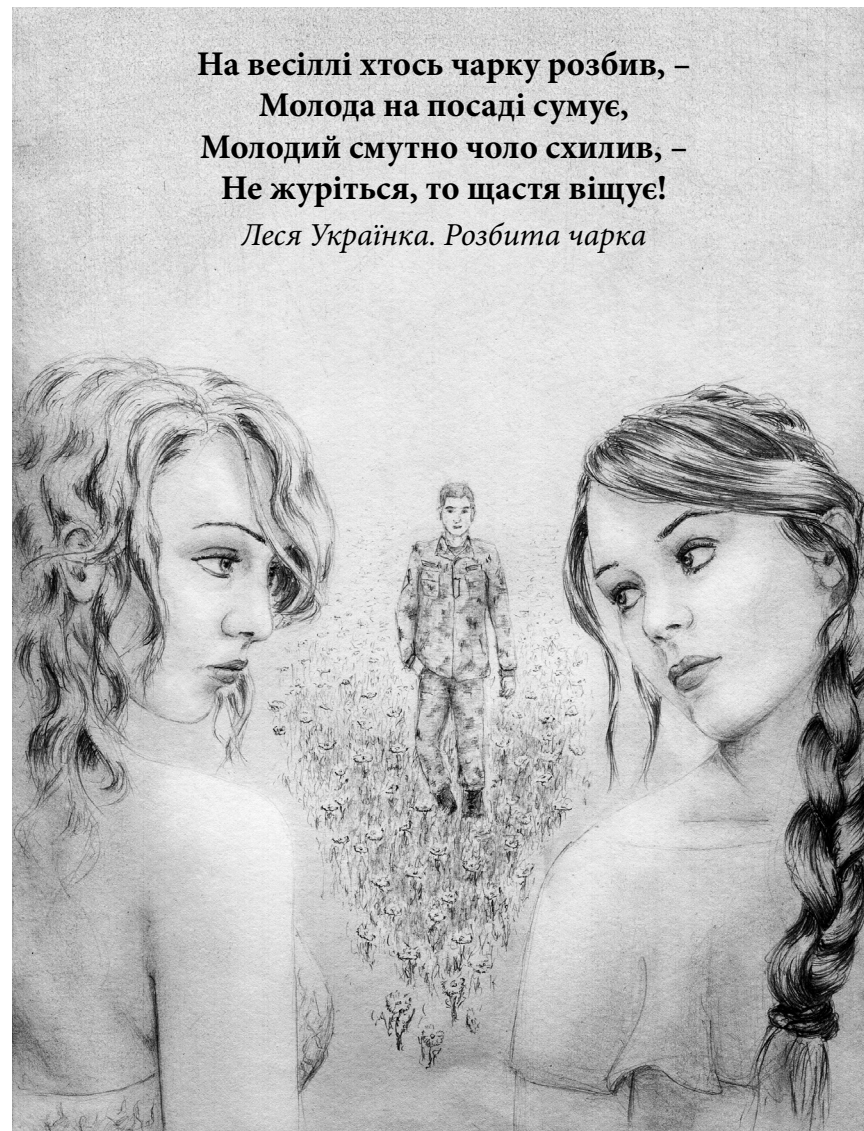
– Господи, чому? – шепотіла вона, дивлячись в бездонне синє небо і перекидаючи ноги через поруччя.

Та відповіді не було.

Частина 1

**На весіллі хтось чарку розбив, –
Молода на посаді сумує,
Молодий смутно чоло схилив, –
Не журіться, то щастя віщує!**

Леся Українка. Розбита чарка

Розділ 1

Свято останнього дзвоника було надто очікуваним, адже минули контрольні, диктанти, заліки, практично все шкільне життя. Здавалося, що за одинадцять років, які так швидко пролетіли, ми знали одне про одного вже все. Але виявилось, що буває таке, коли люди, ніби добре знаючи старого товариша, просто можуть не зауважити, що їх давно та віддано кохають. І просвітлення тоді настає для них, як удар блискавки!

День свята цей видався надзвичайно урочистим. Зібралось багато людей: старших, молодих і навіть зовсім маленьких. Схвильовані вчителі бігали рядами учнів, таких само урочисто схвильованих і, водночас, радісних. Бо ж закінчився черговий навчальний рік і попереду майже три місяці канікул. Можна буде вдосталь позасмагати, поплавати, поганяти м'яча та й просто гарно відпочити. А кому пощастить, то, може, й потрапить на море. Але таких було небагато. Більшість місцевої молоді користувалась місцевими ставками, а їх було аж цілих три, і невеличкою неширокою річкою, що дугою вигиналась поміж старезних розлогих верб.

Та найбільш схвильованими і урочистими були цьогорічні випускники, які стояли у самому центрі широкого майданчика, чітко розкресленого на місця для кожного класу. Школа вигравала різнокольоровими стрічками та повітряними кульками. Над центральним входом на широкому білому рушнику червонів великий надпис «У добру путь!» та тріпотіли на легенькому вітерці паперові смужки.

У руках кожен з випускників тримав букет квітів – червоних, бузкових, рожевих, від яких довкіл разносились солодкуваті пахощі. Дівчата були у шкільних сукнях, мереживних білих фартушках та білих бантах, і це надавало їм ще підліткового вигляду. Але то вже були далеко не діти, та ще й не дорослі, про що виразно говорили їхні очі – злякано допитливі і по-дитячому довірливі. Їх погляди блукали навколо, зупиняючись на вчителях, а то і на батьках, та з острахом вдивлялись у далечінь: що там, за цим майданчиком, за рідним шкільним подвір'ям?

Підштовхнувши сестру до свого вже колишнього чоловіка, Ліза підбігла до них, завмерлих, з широко відкритими очима та виразом ледь стримуваного та прихованого жаху на обличчях, і, зірвавши з себе фату, роздерла її на дві половинки, начепила одну з них Вірі на високу зачіску.

– Щастя вам та любові, – побажала сестрі з Анатолієм, а другу половинку підкинула високо в повітря. Потім кинулась топтати ногами другу половинку фати, коли вона опустилась до її ніг.

Натовп лише ахнув. Дехто закрив обличчя руками.

– Що ти робиш, доню? – у загальній тиші почувся стогін тітки Марії.

– Правильно. Розтопчи її ногами і не згадуй про це весілля, цей сором, більше ніколи. А чоловіка собі ще не такого знайдеш.

З натовпу вийшов дядько Михайло та, обійнявши Лізу, що звивалась у риданнях, майже поніс у хату.

Натовп посунув у ворота та, оглядаючись і розуміючи, що продовження вже не буде, розтікся вузькими сільськими вуличками.

А розтоптана та роздерта фата літала за вітром, поки якесь маля, що до того злякано ховалось за парканом, не підбігло та, підхопивши її, мабуть, собі на ляльки, вмить не зникло з нею за деревами. За якусь хвилю з хати вибігла боса Ліза, злякавши приїжджих гостей, що тиснулись під парканом, не знаючи, куди подітись, і кинулась до річки. Слідом за нею вибігла тітка Ніна та, наздогнавши, чомусь повернула назад у хату. Віра з батьком, залишивши подарунки одразу ж поїхали додому. Анатолій же, вскочивши у машину, погнав нею, не бачачи поперед себе дороги. Потім зірвався з обриву. Він, перед тим, як злетіти, майже зрозумів, куди його несе, та не опирався. Як сказав би сам, не той у нього характер, щоб продовжувати жити з таким соромом.

А Лізі, оплакавши Анатолія та своє розбите серце, мати, збираючи її у дорогу подалі з дому та від людських очей та пересудів, сказала:

– Ще мати мені молодій говорила, що ніколи не треба запрошувати на своє весілля несподіваних гостей. От усе було би добре, якби ти їх не видзвонила.

Ліза мовчки взяла сумку та, поцілувавши матір, переступила поріг.

А десь за місяць Лізі на телефон прийшла есесемеска: «Ти ще дуєшся? Він того не вартий, щоб ми між собою отак от посварились. Подзвони. Віра».

– Так от ти яка, сестро. Просто справжня красуня. – А потім повернулась до Анатолія, що заляк і ладен був провалитись крізь землю. – Що ж, Толю, щиро вітаю з одруженням. Бачу, що Лізі вдалось тобі догодити, на відміну від мене. Тож вітаю ще раз. – І дівчина ковзула по нареченому зневажливим поглядом. – І надзвичайно шкодую, що мені не довелось познайомитись з твоїм чоловіком раніше, – додала Віра, подивившись в опущені очі Анатолія, а потім перевела погляд в наповнені гарячими сльозами сестри, яка і досі, мабуть, не могла зрозуміти, що коїться.

– То це і є та сама дівчина, з якою ти жив, будучи в армії? – повернулась Ліза до Анатолія, висмикуючи руку з його гарячої долоні. – Тобто моя сестра Віра. Та сама Віра, генеральська донька, що тебе вигнала?

Краєм ока вона помітила свою матір, Ольгу Василівну, та обох батьків, свого та Анатолія. Вони збились у купку, дивлячись на дітей і, мабуть, боялись підходити, а лише нахилялись одне до одного, щось шепчучи. Збоку них стояв і високий та ставний генерал, до якого вона приїжджала, коли від її теперішнього чоловіка не було ні слуху, ні духу. «Як же мене не впізнав рідний батько? – пронеслось у голові дівчини. – Та це ж не дивно, бо востаннє він мене бачив, коли я мала чотири роки. Але як і я його не впізнала? Правильно, бо, приїхавши туди, я ж не поцікавилась його прізвищем, а своє прізвище я змінила на прізвище дядька Михайла». Глибоким та сумним поглядом генерал дивився на давно втрачену дочку і запізнілі сльози каяття поволі стікали з його повних сорому та болю очей.

– Виходить, що так, сестро, – пробився до затуманеного мозку Лізи голос Віри. – То як будемо ділити цього чоловіка? – вже з якимось трохи дивним сміхом додала дівчина. – Може, розріжемо навпіл?

Дивлячись на них і нічого не розуміючи, поступово затихли гості, прислухаючись до розмови. Перестала грати й музика. Музиканти так і замерли з бубном та скрипкою у руках, переводячи погляд по черзі з однієї дівчини на іншу.

Ліза раптом відчула, що у неї все попливло перед очима. Щастя, на яке вона так надіялась, яке чекала, у яке вірила, раптом вмить розлетілось на друзки. Раптом щось ніби розірвалось у неї в голові і вона, ніби збожеволівши, з перекошеним обличчям, вигукнула:

– Та ні. Мені таке не треба. Цього чоловіка ми ділити не будемо. Хочеш – забирай цілого.

Що буде після цього дня, хай навіть і такого урочистого? Як жити далі? Чи вдасться вступити до давно омріяного навчального закладу? Невідомо! І тому такими схвильованими були їхні очі та рухи.

Усі вітали випускників із закінченням школи, бажали усіляких радісних новин, досягнути давно поставленої мети. Вони загадували бажання, приймали щирі поцілунки та міцні потиски десятків рук. Класний керівник та директор школи виголосили довгі промови, просльозившись від жалісливих почуттів. Виступали і із району...

Швидко промайнула доба і, врешті, настав випускний вечір. Світило тепле призахідне сонце, біля шкільної їдальні музиканти налаштовували свої інструменти.

Поволі смеркало. Вздовж високих струнких ялин, що півколом оточували просторе шкільне подвір'я, на лавах статечно сиділи святково вбрані люди. Звідусіль, з сусіднього села та згори, від церкви, все йшли товариші випускників, сусіди, знайомі і ставали довкола шкільних сходів, на яких невдовзі мали з'явитись головні винуватці свята.

Заграла музика, і з дверей школи почали виходити красуні в довгих вечірніх сукнях та з модними химерними зачісками, перев'язані червоними стрічками. Хлопці були у напрасованих костюмах з яскравими краватками.

Вони проходили додолу та вишиковувались по одному догори на кожній сходинці по обидва боки. Коли всі стали, до мікрофона підійшла директор школи – висока гарна чорноволоса жінка, донька якої теж випускалась цього року. Наповненим хвилюванням голосом вона назвала кожного випускника на ім'я та кожному побажала всього того, що може побажати своїй дитині лише мати. Потім їм вручили атестати та медалі. Виступали всі по черзі, говорячи гарні слова з побажаннями здоров'я, щастя та сімейного благополуччя. Щоб доля у кожного з них склалася якнайкраще і щоб кожен з них досяг бажаної мети.

На передостанній сходинці, у гарному світло-сірому костюмі та білосніжній сорочці, комірець якої лежав на облогах піджака, та трохи темніший від сорочки краватці, стояв високий вродливий юнак і з неприхованою симпатією поглядав на тендітну біляву дівчину в яскраво-синій з завищеною талією сукні та широким шлейфом ззаду. Величезними синіми очима, опушеними довгими чорними віями, тінь від яких сягала аж до гарно вигнутих виразних брів, дівчина і собі іноді кидала зацікавлений погляд у сторону хлопця. А коли вона опускала очі

додолу, тіні від вій лягали їй на щоки та чітко окреслені повні червоні губи, поміж яких зблискували рівні білі зуби.

Ось дівчина підняла погляд і подивилась прямо на хлопця, серце якого на мить зупинилось, а потім почало тьохкати з такою силою, що аж кров зашуміла у вухах, а щоки вкрив густий рум'янець. «Невже я їй теж подобаюсь? Судячи з погляду, так. А, зрештою, хто його зна...» – схвильовано думав хлопець, майже не чуючи тих, що говорили по мікрофону. Хлопець лише звернув увагу на побажання шкільному фізику, які озвучив його добрий друг та однокласник Рома. На них учитель відповів черговим жартом, і шкільне подвір'я аж зайшло від реготу.

Потім випускники зійшли донизу, де їх щиро привітали батьки, родичі та знайомі. Музики заграли вальс. Кожен з випускників спершу запросив до танцю маму чи батька, а вже далі почали запрошувати однокласників, бо почались танці, до яких могли долучитись всі охочі. Анатолій, а так звали юнака, що задивлявся на чарівну однокласницю навпроти, коли вони ще стояли на сходах, схвильовано і водночас рішуче підійшов до неї та галантно запросив на танець.

Могутні ялини шепотіли вічнозеленим верхів'ям, а на землі панував теплий святковий вечір, граючи тисячами зір вгорі та заколисуючи хвилями ледь відчутного вітерцю і мелодійними звуками добре знайомої пісні. Граційне гнучке тіло дівчини, яку звали Лізою, вигравало в умілих руках хлопця, як чудовий інструмент, відгукуючись на кожен його рух. Під легким вітерцем звивався довгий шлейф, кидаючи на землю, освічену потужними ліхтарями, примхливі тіні і надаючи чарівній дівчині загадкового образу прекрасної феї, яка лише і прибула на цей вечір, щоб потанцювати з цим вродливим юнаком. І, боячись сполохати це неземне видіння бодай словом, Анатолій просто мовчки вів Лізу в танці.

Дівчина іноді поглядала на зосереджене обличчя юнака та вроджена сором'язливість не дозволяла їй першою розпочати розмову. Так вони мовчки і дотанцювали до кінця, вібруючи від ледве стримуваних почуттів та очікуючи від цього вечора просто якогось казкового подарунку, якого лише для них двох приготувала примхлива доля. І коли музика вмовкла, хлопець відвів Лізу убік та, зігнавши малечу, посадив її на лаву, примостившись поряд.

– Знаєш, ти сьогодні така гарна, що я просто не можу підібрати слів, аби сказати тобі про це, – все ще під чарами взаємного танцю, прошепотів Анатолій, притискаючи до себе лікоть дівчини.

чудове поєднання сучасності та минувшини!» – мимоволі заслухавшись, подумала Ліза, взуваючи елегантні білі туфлі.

– Ну все, наша королева готова, – проголосила Люда.

– Ходіть, бо сказали, що наречений вже виходить забирати та вести до розпису.

Ліза підвелась та, поправивши сукню, гордо ступила з хати.

Анатолій, у чудовому поблискуючому сірому костюмі та білосніжній сорочці з метеликом, вже стояв під ворітьми, ведучи переговори з друзками про викуп нареченої. Провівши всі, що належить весільні обряди та розбивши об камінь склянки, як годиться, вони пішли, з музиками попереду, до розпису. Майже всі гості рушили слідом.

Залишились лише тітка Ніна та кухарки, що почали готувати страви, щоб одразу ж подати їх на стіл.

А за якоїсь півгодини до воріт підїхало розкішне дороге авто, звідки вибрався поважний та високий, гарно вбраний чоловік з русавою дівчиною, вдягнутою у довгу вишукану сукенку. Вони мали з собою пишний букет, торт та ще щось у великих торбах.

– Ну, скоро вже побачиш свою сестричку, до якої так рвалась, – побачивши, з яким нетерпінням очікує дівчина на побачення з сестрою, сказав чоловік. – Втім, тут трохи і моя вина. Можна було влаштувати це побачення і раніше.

Віра, а то була саме вона, нічого не відповіла і лише кивнула головою, одразу ж широко усміхнувшись та готуючись привітати з законним шлюбом сестру, яку не бачила довгі роки, бо в кінці вулиці вже було чути звуки музики. То молоді повертались з клубу із розпису.

Ледь Анатолій ступив у ворота, як щось привернуло його увагу. Йому здалося, що у натовпі гостей промайнуло Вірине обличчя.

– Та бути цього не може! – прошепотів він, вступившись у знайомі очі, що знову виринули попереду. Він мимоволі підняв руку, та одразу ж її опустил, бо видіння в образі Віри, яке він намагався притримати, не лише не відсунулось, а навпаки, підходило все ближче і ближче, і хлопець раптом зрозумів, що це, мабуть, і є та сама таємнича сестра Лізи, з якою він так і не встиг познайомитись раніше. Він мимоволі позадукував, злякано оглядаючись на Лізу, що зупинилась позаду нього.

Віра, для якої Анатолій теж став великою несподіванкою, підійшла до молодої пари впритул, та по черзі їх поцілувала.

– Дзвонила твоя сестра і сказала, що вони по дорозі пробили колесо. Та, як тільки залагодять його, обов'язково приїдуть. Вони з батьком вже недалеко, – спробувала втішити Люда наречену, що трохи засмутилась.

– Шкода! А я думала, що вона піде зі мною до розпису. Але ж це від них не залежить. Та й не проблема на наших дорогах втрапити у якусь неприємність, – підсумувала Ліза, встаючи.

– Ану покрутись, – знову обступили дівчину дружки.

До хати заглянула Ольга Василівна:

– Ну що, ви вже скоро? Ану й справді покрутись.

Жінка з любов'ю оглянула тендітну фігуру майбутньої невістки та схвально хитнула головою:

– І де мої двадцять років? Кращої нареченої я ще у своєму житті не бачила! Ну все, я пішла, а ви тут скоро, бо вже час, – і вона постукала по наручному годиннику.

– Та ще тільки манікюр, – крикнула Люда, виймаючи з шухляди інструменти.

Майбутня свекруха, підійшовши, поцілувала Лізу у схилене чоло і, відступивши, перехрестила її. На очах у дівчини заблистіли сльози вдячності. Вона була надзвичайно щаслива, та однак серце тріпотіло, ніби спіймана у сильце пташка. «Мабуть, кожна наречена так хвилюється перед своїм весіллям», – подумала Ліза.

Повернувся Анатолій, привізши все потрібне, і мати погнала його теж вдягатись та чепуритись. Батько ж, прийшовши з будки для музикантів, де перевіряв, чи нема ніяких недоліків, поплескав сина по плечу і порадив набратись терпіння перед довгим сімейним життям:

– Бо воно зовсім не таке просте, як здається, а вірніше, зовсім не просте і до нього треба мати добряче терпіння, витримку та повагу до інших. Ну, нічого, справишся, – поплескавши сина ще раз, він вийшов.

Незадовго до десятої прибув старший дружба, під'їхали музиканти, а одразу ж після них прибув автобус, звідки висипали збуджені та галасливі гості. Почали під'їжджати і машини з однокласниками та близькими родичами.

По святковому сяяли обличчя запрошених, скрізь було гамірно та весело.

На вулиці заграла музика. Там були і сучасні пісні і, на подив Лізи, гучно вибивав бубон, що його тримала у руках одна з учасниць музичного колективу. Її ж чоловік часом брав до рук скрипку. «Яке

– Я так довго готувалась до цього вечора: і зачіска, і макіяж, і манікюр...

– Тобі надзвичайно пасує ця сукня.

– О, я це знаю, – жваво відгукнулась вона. – Всім блондинкам підходить синє. – І піднесла на Анатолія очі, уважніше до нього придивляючись.

Хлопець був і справді надзвичайно привабливим, зі стрункою поставою, трохи квадратним, чітко окресленим підборіддям та прямим, з ледь помітною горбинкою, носом. Вітерець тріпав його темне хвилясте волосся. Сірі з іскорками очі з неприкритою цікавістю дивились на дівчину з-під темних брів. Губи були гарно вирізьблені, але м'які, що видавало в ньому впертий і, водночас, чуттєвий характер.

Анатолій захоплено водив очима по виразному обличчю Лізи, час від часу зупиняючи погляд то на її чудових вустах, що ніби магнітом притягували до себе, то на величезних синіх очах. «І як я раніше не звертала на нього уваги?» – перехоплюючи ці погляди, від яких її ніби жаром обсіпало, подумала дівчина.

– Ти, мабуть, дуже довго вибирала сукню? Адже важко знайти річ, що одночасно пасує і до очей, і до волосся, і до фігури? – зробив ненав'язливий комплімент, завуалювавши його під запитання, Анатолій, намагаючись якнайдовше втримати однокласницю біля себе.

– І зовсім ні. Моя мама добре знається на сучасному модному одязі, тому ми майже одразу вподобали цю сукню.

– Ти у ній просто як якась середньовічна принцеса, – знову зробив комплімент хлопець, злегка торкнувши рукою блискучий грайливий локон, що звисав із зачіски дівчини, та злегка закрутивши його на свій вказівний палець.

– Ти теж дуже гарно виглядаєш, і тобі надзвичайно личить цей костюм. І він підкреслює твою мужність, – злегка зашарівшись, зробила відповідний комплімент Ліза, легенько розкрутивши локон з Анатолієвого пальця.

– А от скажи мені, якщо не секрет, що будеш робити, коли все це скінчиться? – раптом запитав хлопець.

– Ще точно не знаю. Мама каже, що можна подати документи до медучилища на стоматвідділ. Це ж дуже хороша та вигідна спеціальність, правда? Але я все своє свідоме життя мріяла стати міліціонером чи взагалі служити в армії, щоб захищати та надавати допомогу слабшим від нас. От, як ти гадаєш, візьмуть мене до міліції?

– Та звичайно ж візьмуть. За одну твою неймовірну красу візьмуть, бо ні один чоловік, котрий ще при своєму розумі, не зможе відмовити такій красуні, – Анатолій, раптом, від переповнюючих його почуттів, підхопив Лізу на руки та закружляв нею довкола себе.

– А я зовсім не жартую. Навіть дуже навпаки, – дівчина відперла від себе юнака, який все ближче притискав її до себе, намагаючись поцілувати.

– То порадься з мамою, що буде для тебе краще – дитяча мрія чи завжди широко роззявлений чужий, не завжди приємно пахнучий рот, – не переставав жартувати хлопець, все ж поставивши дівчину на землю та поправляючи на ній сукню.

– Ну а ти чим думаєш займатись? – запитала Ліза, уважно дивлячись на Анатолія, що одразу ж чомусь спохмурнів від її запитання.

– Та я хотів вступати до юридичної академії, та, напевне, не вистачить ще грошей навіть для того, щоб просто взяти відстрочку і десь трохи їх підзаробити. Тож прийдеться йти до армії, як я цього не хочу. Але, все ж, трохи легше робиться від думки, що служитиму лише рік, тоді як за СРСР служили два, а то й три роки, хто потрапляв у морфлот. Ти чекатимеш на мене? – раптом, не довго думаючи, випалив він, хапаючи дівчину за руку та дивлячись просто в очі.

– Отакої, а чого це раптом? – спантеличена таким напором Ліза відвернулася від його погляду, що заглядав їй просто в душу.

– Адже ти напевно знаєш, що завжди дуже мені подобалась. Як можна було цього не помітити?

– Чому ж не помічала? Звичайно, що помічала. Особливо коли ти ставив мені у школі підніжки. А коли грали у сніжки, то ти завжди старався поцілити у мене. Мама казала, що це і є ота сама хлопчача симпатія. А я плакала і говорила, що від такої симпатії у мене лише забої та синяки по всьому тілу, – весело засміялась Ліза. – Чуєш, яка хороша пісня, ходімо краще потанцюємо, – дівчина потягла хлопця до кола однокласників, і вони знову закружляли в полоні чарівної мелодії, вже не зводячи очей одне з одного. Ця музика ніби була створена лише для них, вона їх міцно об'єднувала, вигравала рум'янцем на ще по-дитячому ніжних щоках. Природа щедро обдаровувала теплом та втаємниченим шепотом молодого листя, зірок, що переморгувались у височині, посылаючи на Землю віддзеркалення ще сотень тисяч отаких самих, тільки дуже далеких зірок.

знову повернулась до хати молодят та полізла у підвал, подивитись та порухувати, чого бракує.

– Ще треба докупити кілька пляшок «Мартіні» та коньяку, мабуть вірменського. Хай Толя швиденько зганяє у райцентр, у місцевих магазинах таке навряд чи є. Маркет відкривається о восьмій, але ж є і нічний, – вголос розмірковувала жінка.

Вона знову піднялась на ганок і, знайшовши Анатолія, що оглядав свій весільний одяг, сказала, що йому треба зробити. Взявши список, хлопець швиденько сів в автомобіль та й поїхав.

А в тітки Ніни тривали останні приготування. Час спливав з такою швидкістю, ніби його спеціально хтось підганяв. Жінки металась, не чуючи під собою ніг, і вже мріяли, щоб усе це швидше закінчилось.

Тітку Марію послали підняти Лізу, щоб допомагала.

– Та й вбиратись їй треба буде скоро. Зачіску зробити. Ну, з цим Люда відмінно справиться. Манікюр теж зробить.

Сонце вже сміялось та сяяло, вкутуючи підсихаючу від роси землю ніжним вранішнім теплом. Приїхали хрещенні батьки, привізши гільце та коровай.

А у хаті тітки Ніни вже вбирали Лізу. Люда, що непогано зналася на перукарському мистецтві, зробила їй гарну зачіску. Волосся розділила збоку на проділ і виклала з нього пишну корону, трохи внизу перед тим гарно завивши. Збоку випустила кілька локонів. Вельон приколола під волоссям, а збоку, біля проділу, приладила віночок, всипаний чудовими білими квітами, від яких відділялись довгі листки та черенки, що доходили до середини укладеного волосся.

Сукня було з пишними рукавами до ліктя, які потім звужувались і далі йшли до зап'ястя й закінчувались витонченим трикутником що зачіплявся кільцем за вказівний палець. Корсаж з низьким квадратним вирізом вигідно підкреслював повні груди, при цьому не демонструючи вульгарності, конусом спускався нижче вузької талії та розходився широким подолом, що робило Лізу надзвичайно стрункою та граційною. Дружки захоплено стояли довкола, наперебій хвалячи вбрання.

Серед цього галасу, як грім серед ясного неба, задзвонив Людин телефон, номер якого дала сестрі Ліза. Дівчина миттєво відповіла, махнувши рукою на дівчат, щоб затихли.

– Ви трохи затримуетесь? – повторяла вона за кимось. – Але обов'язково під'їдете. Добре, ми вас чекаємо. Постарайтесь якнайшвидше.

Розділ 10

Робота просувалась. Та все менше та менше залишалась часу і поволі підходив жаданий день – день очікуваного весілля. Напередодні весілля приїхали Лізині батьки, що одразу ж заходились допомагати, позаяк будь-яка допомога була потрібна позаріз, оскільки з початком весілля не надто встигали.

Уже майже розвиднілось, землю вкривав легкий туман, що обіцяло гарну погоду вдень. На траві поблискували прозорі крапельки роси, пахло свіжістю і ще чимось таким, від чого просто перехоплювало дух.

– Поспи ще хоч годинку, – тихенько піднялась о четвертій ранку мати нареченої, яка сьогодні спала поруч з донькою. – Бо ще заснеш на власному весіллі. Ти ж, мабуть, майже і не спала останні дні?

Ліза у відповідь тихо посміхнулась, знову миттєво поринувши у солодкі сновидіння, а тітка Марія пішла допомагати кухаркам, що вже вервечкою потяглись до літньої кухні тітки Ніни.

Батьки Анатолія теж приїхали напередодні увечері і тепер, уранці, теж вже повставали. Ольга Василівна, позіхаючи, взяла список перевірити, чи, бува, чого часом не забули. Був час ще виправити ситуацію.

– Так, автобус з гостями приїде десь о десятій. До розпису вам на пів на одинадцяту. Тут встигаємо. Решта приїде своїми машинами. Ті можуть і після розпису, одразу ж за стіл. Твій Рома пообіцяв приїхати на дев'яту. Зараз піду перевірю, що там у Ніни.

Вона вийшла на ганок і покрокувала до подруги.

Намет для музик був вже готовий, місце для танців прибрали, поставили також кілька лавочок попід парканом, щоб було куди присісти після танців. Це все мало відбуватись у дворі молодят.

Ольга Василівна підняла та відкинула вбік кілька гілочок.

– Господи, допоможи сину та невістці. Вони обоє такі хороші і заслуговують на щастя, – прошепотіла жінка, заходячи до господи сусідки.

– От має жінка талант до таких заходів. Усе у неї спориться, дай їй, Боже, здоров'я. Треба буде гарно їй віддячити.

Вона зайшла на кухню, та, побачивши, що там уже керують варилиха і тітка Марія, вирішила перевірити запаси напоїв. Жінка

Коли музика скінчилась, Анатолій, обхопивши рукою тонкий дівочий стан, повів Лізу на попереднє місце на лавці під густою та запашною ялиноювою стріхою.

– То ти чекатимеш на мене? – повторив Анатолій своє запитання і було помітно, що це для нього дуже важливо, бо він з острахом чекав, що ж відповідь йому дівчина.

– А знаєш, я можу сказати, що чекатиму, що думатиму про тебе, та що з тих слів, коли я просто тобі не вірю.

Серце хлопця завмерло. Ліза водночас і давала йому надію і забирала її остаточно.

– Чому це ти мені не віриш? – здавленим голосом запитав Анатолій, відчуваючи, що не все ще втрачено.

– Бо твій брат теж говорив Аліні Сороці, що кохає її, що одружиться лише з нею, а потім з армії привіз іншу.

– Я от що тобі скажу. По-перше, то мій двоюрідний брат, а, по-друге, він, мабуть, і на йоту не кохав Аліну так, як кохаю тебе я!

– Ой, хлопче! Всі ви так кажете, дурите нам, бідним, голови, обіцяєте золоті гори, аби ми лиш повірили. А як тільки залишитесь хоч на трохи самі, забуваєте і самі слова і тих, кому їх нещодавно говорили, та одразу ж кидаєтесь на першу ліпшу гарненьку дівчину, яка звернула на вас увагу.

– Знаєш, я не буду з тобою сперечатись і тим псувати собі такий гарний вечір. Адже добре бачу, що і я тобі не байдужий, і ти всього лиш повторюєш сказане, може, тією ж Аліною. – Анатолій стис Лізин лікоть і підвів її до групи однокласників. – Сама скоро побачиш, чого варті мої слова, – прошепотів він вже їй на ніжне вушко.

Розділ 2

Мелодії та запальні танці змінювали одне одного. Згодом всі, і батьки і діти, сіли за багатий святковий стіл. Анатолій всадив Лізу біля себе, тим ніби заявляючи своє право власності на неї. Мати дівчини, тітка Марія, лише схвально подивилась на них та кивнула головою.

Анатолій їй подобався. Він був із хорошої, працюючої та заможної сім'ї, про яку в їхньому селі ніхто не міг сказати жодного поганого слова.

Минали години, і врешті випускники пішли зустрічати сонце.

Невдовзі почало світати. На ще темному небосхилі, ніби ліниво, почало помалу з'являтися величне денне світило, посвітило кілька хвилин, знову сховалось, а потім, вже випхнувшись остаточно, покотилось вогняним колесом по небу.

І знову всім стало трохи страшно. Непросто отак відразу вирвати з серця одинадцять років, що пройшли у спілкуванні з оцими веселими хлопцями та дівчатами, що зараз, зовсім як діти, грались та штовхались одне з одним. Ці роки солодким щемом проходять через решту життя, несучи з собою лише теплі та приємні спогади та хвилювання, помалу все згладжується – і шкільні образи, і навіть гіркий біль через несправедливо занижену оцінку... Залишається лише відчуття чогось захоплюючого та чудового, що, на жаль, вже ніколи не повернеться...

І ось настав той самий ранок, ранок, коли треба вступати у нове, досі незвідане життя, йти назавжди з таких звичних та надійних шкільних стін. Хотілося міцно вхопитись за цю мить і тримати її, щоб вона ніколи не закінчувалась, щоб непотрібно було нікуди звідси йти, нічого самому не вирішувати, а просто залишатись дітьми: без проблем, затуленими надійними батьківськими плечима та оточеними оцими дорогими та такими рідними вчителями. Здавалося, що зараз відчиняться двері фізкабінету і Віталій Михайлович підійде, покладе свою велику важку руку на плече і серйозно та, водночас, лагідно запитає: «Чоловіче, ти знову спиш на уроці?» І навіть рука вже би не здавалась такою важкою...

Закривалась остання сторінка роману під назвою «Шкільне життя», і потрібно було відкривати новий, назва якого «Доросле життя», вчитись вирішувати дорослі проблеми та самому нести відповідальність за свої вчинки.

І от вчорашні діти востаннє повернулись у рідну школу, як кажуть у селі, на поправу.

Ліза стояла у гурті своїх чарівних однокласниць і скоса спостерігала за Анатолієм, що з товаришем відійшов у сторону.

– Ромо, а скажи мені чесно, тобі теж жаль за школою? – запитав хлопець однокласника, що нишком закурив за його спиною.

– Ну, це відчуття є чимось середнім між жаль і не надто. Доросле життя теж надзвичайно цікаве. От хоча б взяти те, що нам вже буде дозволено робити, що хочеш, і ні у кого особливо не запитувати, можна це чи ні. До того ж, не бути же завжди дитиною та школярем, треба вчитись іти далі! – філософськи відповів його найкращий друг, розганяючи рукою дим.

– Та коли він виїжджав, я саме ішла доїти корів, тож і виглянула на вулицю. А зараз ми обидві підемо до Миросі та домовимось про птицю і заодно скажемо, хай іде сюди та прихопить з собою рецепти. Якби ти ж знала, які у неї рецепти! – захоплено похитала головою тітка Ніна. – Попросиш, вона дасть переписати. І треба гукнути Люду, щоб пішла по сусідах та попросила позичити столи та дошки на лави. Ви ж збираєтесь робити у хаті?

– Ми ще про це не говорили, та, мабуть, у хаті. Хата велика, людей небагато, то навіщо ж тратитись ще й на намет.

– Я теж так думаю. Коли поїдемо на закупи, треба буде обов'язково купити паперові стрічки та квіти, щоб прикрасити хату.

Тітка вибігла у двір та погукала дочку, яка за мить з'явилась.

Розповівши їй все, що треба було зробити, тітка Ніна ще додала:

– І ще скажи, щоб готували килими. Та треба буде погукати хлоп'ят, щоб нарізали ялинових гіляк. Але це вже десь за день до весілля.

Ліза полегшено зітхнула: коли за діло береться така жінка, як тітка Ніна, все обов'язково буде добре.

І почалась підготовка до весілля. Жінки, що швидко посходились, готували та пекли солодке з продуктів, куплених на гроші, які їм передала Ліза, бо Анатолій телефоном сказав їй це зробити, задзвонивши з дому до тітки Ніни. А згодом повернувся і він сам. Увечері дівчата попросили всіх тутешніх сусідів на Лізине весілля, від чого отримали велике задоволення та багато подяк, а вранці вони всі з'їздили аж у Хмельницький та купили все решта, що було необхідне, зекономивши при тому купу грошей.

Потім пішли та швидко подали заяву. Дякуючи відкритій хлоп'ячій усмішці хлопця, секретар сільради таки не встояла і пообіцяла, що у суботу їх розпишуть. Анатолій запросив Рому та ще декількох друзів. Всі пообіцяли, що приїдуть.

Готували в основному у дворі, у літній кухні тітки Ніни. Чоловіки зносили столи та робили лави, дівчата чепурили хату. Діти принесли ялинку, яку їм дозволив нарубати чоловік тітки Ніни, та прибрали нею ворота. Знайшлися і художники, що зробили великий напис на картоні «Ласкаво просимо» та повісили його над хвірткою. Гарно вимили вікна та посипали принесеним від річки піском доріжки.

– У нас у сусідньому селі є гарний музикант. Вони з дружиною беруть не надто багато, а грають надзвичайно гарно. Можете їх запросити – не пошкодуєте, – запропонувала тітка Ніна.

– Треба буде поїхати та запросити на весілля твоїх і моїх батьків та сказати Ромі, щоб готувався бути дружною. Може, йому ще треба буде підготувати костюм.

– То поїдемо удвох? – запитала Ліза, замріяно дивлячись на горизонт, де в яскраво-червоному мареві сідало сонце.

– Та ні. Я поїду один. А ти залишишся тут з жінками готувати. І треба буде іще домовитись з секретарем сільради та подати заяву, щоб нас швиденько розписали. Гадаю, невеличкий подарунок їй чи йому не завадить.

– Треба буде запросити і когось із наших та тутешніх сусідів. Але ж ми тут нікого, окрім тітки Ніни, і не знаємо.

– Ну про це, я думаю, поклопочеться сама тітка Ніна. Люди тут гостині та привітні. Тож коли їх запросять нові сусіди, вони прийдуть. А щодо наших гостей з дому, цим займуться наші батьки і самі запросять кого треба. Я ж, коли буду вдома, сам обійду своїх друзів.

– А я передзвоню до матері від тітки Ніни і скажу, щоб вона запросила і моїх подруг.

– Ну от і добре. Рештою ж клопотів займеться тітка Ніна. Мої з нею розрахуються. І ходімо вже лягати, бо завтра дуже рано підійматись.

Коли Анатолій поїхав, Ліза першим ділом побігла до сусідок. І там до неї одразу ж зраділо кинулась тітка Ніна та міцно обійняла.

– Ох і пощастило ж вам, рідненькі! Кращий кухар усіх довколишніх сіл готуватиме на вашому весіллі. Я вже все з нею погодила. А на допомогу можна буде покликати Галину, Інну, Мирославу та Тетяну. Вони точно погодяться, бо помагають майже на всіх вуличних весіллях. І ще сьогодні увечері підете з Людою та запросите всіх наших сусідів, щоб і вони встигли підготуватись. У нас просять на весілля заздалегідь. На скільки чоловік будемо робити?

– Та десь на вісімдесят. Більше, мабуть, не треба. Ми ж тут, крім вас, нікого і не знаємо. Прийдуть хіба тутешні сусіди. І від нас приїде чоловік сорок.

– А ми ж якраз збираємось колоти свиню на базар. Тож замість базару можемо м'ясо та все, що треба, продати вам та ще й отримаємо значну знижку. А птицю може продати Мирослава, у неї досить велике стадо. Все ж решта, коли Анатолій повернеться.

– А ви звідки знаєте, що він кудись поїхав? – усміхаючись, запитала Ліза.

– І ще, мене скоро, мабуть, заберуть до війська.

– А от це вже по-справжньому шкода, тобто шкода так надовго втратити чудового друга.

Рома прослідкував за поглядом Анатолія і зрозумів справжню причину жалю хлопця за домом та школою.

– Ти так на неї не дивись, а то можна і втратити голову. Та так, що й потім і не знайдеш.

– Ну і що ти таке говориш? Друг ти мені, чи ні?

– Через те й говорю, що друг. Не можна показувати дівці, що ти її настільки любиш, бо буде користуватись своєю владою над тобою, оскільки закоханий чоловік – справжнісінький тобі дурень. Я вже знаю, що це таке.

І вони зашепотілись, видно Рома розповідав щось дуже цікаве та смішне, бо Анатолій раз по раз вибухав голосним сміхом.

– Ну то що, бери свою Лізу та гайда за стіл. Геть сум! Життя лише починається і нам ще дуже багато треба встигнути.

І друзі, обійнявшись та підхопивши по дорозі дівчину, пішли до їдальні.

Коли всі добре поїли, Рома зібрав однокласників у гурт та запропонував:

– А давайте сфотографуємось на пам'ять усі разом, поки ще є така можливість.

– Давайте, – підтримала його Марічка, гарна дівчина з великими сірими очима та пишним довгим волоссям, сьогодні піднесеним у високу модну зачіску, з якої на вилицю спадало кілька грайливих завитків.

– Але кого ж ми попросимо це зробити? – занепокоїлись однокласники. – Адже у школі зараз нікого нема.

– Так є ж слюсар Митя. Он ходить по дворі і дивиться, чи не поламали ми вчора лавочки. Він молодий, отож, напевно розбирається у сучасних цифрових фотоапаратах.

І вони всі гуртом пішли до Миті вмовляти, щоб він їх сфотографував. Чоловік радо погодився. Діти стали під каштаном, хлопці присіли спереду, а дівчата стали позаду півколом. Всі сміялись та жартували. Такими веселими і вийшли на пам'ятному знімку.

Розділ 3

Після випускного Ліза та Анатолій почали зустрічатись.

Тогорічне літо було надзвичайне, з наповненими сонцем днями та нечастими теплими дощами. Вони ходили на прогулянки майже щодня, намагаючись якомога більше побути разом, поки Анатолій ще був удома. Молоді люди насолоджувались кожною миттю, дарованою їм долею і намагались не думати про те, що буде через місяць або рік. Буйство природи окутувало їх вишуканими пахощами та барвами, лагідний вітерець відвівав смуток і натомість приносив лише тепло та затишок. Ліза, будучи наодинці з хлопцем, танула в його обіймах, вона цілувала його до самозабуття, розчинялась у ньому до кінця, згадуючи про решту світу лише тоді, коли розтискалися обійми. І тоді вони знову йшли, поки їх не охоплював порив пристрасті і юнак з дівчиною знову кидались назустріч одне одному, танучи у солодкій млості.

Та навіть попри жагуче кохання дівчина ніколи не дозволяла собі нічого лишнього. Та хлопець і сам не смів, просто не міг порушити межі дозволеного. Він лише іноді мимоволі торкався тугих дівочих грудей та одразу ж переводив руку вище, пестячи Лізине обличчя, занурюючись у її шовковисте м'яке волосся.

Дівчина подавала документи у медичне училище, оскільки мати, все ж, переконала її, що то справді грошова і вигідна робота; але на стоматологічне відділення провалилась, надто висока конкуренція була того року. І вона дала собі слово більше нікого не слухати і на наступний рік таки спробувати вступити до Київської академії внутрішніх справ, щоб хоч спробувати втілити у життя свою дитячу мрію.

Йшли дні за днями і майже непомітно промайнуло літо та настала така ж тепла та сонячна осінь.

Спочатку сонячний промінчик торкнувся Анатолієвих вій, потім перескочив на щоку і почав пекти у вухо. Об вікно билась муха, цвірінкання горобців, яким непотрібно було відлітати у вирій, радісно лунало повсюди. Наївні птахи тішились теплу, не відаючи, що скоро настане холод і вони літатимуть від оселі до оселі у пошуках їжі.

Хлопець злегка відкрив очі, але потім знову їх заплющив та хотів був ще трохи полежати у теплому ліжку, як ранкову тишу розірвав невблаганний материн голос:

– Толь!

– Знаєш, я вже давно її не бачила. Колись, коли мені було років з чотири, батько навідувався до нас разом з нею. Ми ще тоді тут не жили. Ми тоді ходили разом на озеро, кататись на човні та збирати гриби. Тоді батьки знову добряче посварились, і більше вони не приїжджали, мабуть, батько був надто зайнятий, – з образою у голосі завершила Ліза свою розповідь та одразу ж заметушилась, готуючи вечерю.

– Слухай, ну, а як же ви з сестрою сконтактувались зараз? Чи передзвонюєтесь або переписуєтесь іще відтоді.

– А я витребувала у матері їх домашній телефон, дяка Господу, він у них не змінився. А потім сестра продиктувала мені ще й номер свого мобільного. Та ще я дала нашу теперішню адресу. Пообіцяла, що приїде разом з батьком.

– У неї є мобільний? – підняв брови Анатолій.

– Аякже. У неї все є. Кажу ж, що мій батько вже чи не генерал.

А вранці Ліза побігла до тітки Ніни:

– Тітонько, чи не можете ви нам з весіллям? – одразу ж зашебетала вона. – Розумієте, Ольга Василівна, тобто Толина мати, не може цим займатись, бо взагалі зараз сама удома. Її чоловік у рейсі, а у них велике господарство і зовсім нема його на кого залишити. От і приходиться просити вас.

– Не хвилюйся, дівонько, – заспокоїла дівчину тітка Ліза. – Оля мені вже телефонувала, і ми з вами беремся за підготовку до весілля. Як я розумію, гроші Анатолій вже привіз, отже, є за що розпочинати.

Того ж дня вони поїхали в обласний центр на базар та купили Анатолію та Люді, як майбутній дружці, по костюму, білі весільні туфлі Лізі та ще багато речей, потрібних на весіллі.

Повертаючись, заїхали в економмаркет за вином, горілкою та іншими продуктами, що могли трохи постояти.

– А по весільне вбрання Лізі поїдемо завтра у Хмельницький, – вже у машині сказала тітка Ніна. – Там ще й оптовий ринок є і можна отоваритись набагато дешевше, як деінде. Моя сестра з Чернігівщини цілі автобуси туди ганяє і ще жодного разу не прогадала. Ну що, Толю, так і зробимо?

Хлопець, хвилю подумавши, згідливо кивнув головою.

Надходив вечір. Була дуже гарна погода, і Анатолій з Лізою повсідались на лаві, що була під хатою.

Ліза ахнула:

– Невже гроші?

– Та я ж кажу, що ми у наших батьків єдині діти.

Вони помалу перенесли всі речі до хати, картоплю закинули у підвал, що, доволі просторий, був під хатою, і саме у ньому Ліза збиралась сьогодні навести лад.

– Мама казала, що це вже половина грошей на весілля і можна розпочинати підготовку. Сказала, що вона вже дзвонила до тітки Ніни і та у всьому нам допоможе. А вони з батьком потім розрахуються з нею.

– Давай через тиждень і відгуляємо? – з надією глянула Ліза на Анатолія. – Гадаю, встигнемо підготуватись.

– Ну, звичайно ж встигнемо.

– А я вже подзвонила своїй сестрі, щоб та готувалась. Вибач, не порадила з тобою.

– Я взагалі не проти, але скажи мені, звідки вона у тебе взялась? Адже, наскільки я пам'ятаю, ніякої сестри у тебе до сьогоднішнього дня не було. Хіба двоюрідна чи троюрідна?

– Та ні. Була у мене сестра і є. При тому ж, рідна. Просто я раніше нічого не розповідала тобі про неї. Колись ми з мамою, татом та сестрою жили у Німеччині, бо мій справжній батько – кадровий військовий. Дядько Михайло мій вітчим, просто тут ми нікому про це не розповідаємо. Коли мені було два роки, а їй сім, наші батьки розлучились. Мама досі не каже про причину розлучення, та вони тоді дуже посварились, так, що мама, забравши мене, поїхала в Україну, а батько з сестрою залишились у Дрездені. Вони, мабуть, домовились поділитись дітьми, щоб нікому не було занадто образливо. Ми ж приїжджі, і ти ніяк не міг цього усього знати. А вже через рік мати вийшла заміж за дядька Михайла і умовила мене називати його батьком. Та я й без умовлянь би це робила, бо він був і є добрим чоловіком. А мій рідний батько теж невдовзі одружився, повернувшись додому, на батьківщину. Він зараз чи не генерал. Я вважаю винною свою маму, яка не дозволяла мені спілкуватись з батьком. Втім батько не особливо й наполягав. Я думаю, що у тій історії була замішана жінка, бо моя мати пробачає все, крім зради.

Анатолій, слухаючи кохану, аж рота відкрив.

– Отак то новини! – видихнув хлопець. – Думаю, то дуже добре, що у тебе є сестра і що вона сюди приїде. Познайомимось. Вона, мабуть, така ж гарна, як і ти, така ж розумна та цікава.

– Що?

– Вставай, сину. Треба допомагати, адже сьогодні останній твій день вдома. Спробуй сповна ним насолодитись.

Хлопця наче струмом ударило, і він згадав, що сьогодні субота і увечері зберуться гості, щоб провести його до армії. От якби цей день міг зачекати ще хоч кілька місяців або тижнів. Та він настав і уникнути його вже було неможливо. Анатолієва мати вже давно пропонувала чоловікові зібрати гроші та відкупити сина від армії, але той просто розсміявся тоді їй в очі: «Я служив і він нехай спробує справжньої солдатської каші. І що то за мужчина, котрий і у армії не служив! Так, лайно!» На цьому їхня розмова завершилась, і більше Ольга Василівна і не починала, знаючи, що лише розсердить чоловіка, нічого так і не добившись.

І тепер Анатолієві приходилось коритись долі та батьковій впертості та іти служити, як йому цього і не хотілось. Він пройшов все, що було треба, і тепер разом з сім'єю готувався до проводів, як казали у них у селі.

Хлопець піднявся, потягся так, що аж кістки затріщали, та почав помалу вдягатись, щоб хоч ще трохи побути у своїй затишній кімнатці і відтягнути подальші неприємні моменти свого життя.

– Ох, якби я міг уникнути цієї кари! – крикнув він до матері.

– Колись по двадцять п'ять років служили і якимось витримували. А то лише рік та ще й вдома, на своїй рідній землі, – та хіба ж це служба? Вставай, треба допомагати.

Про те, що вона говорила з батьком, щоб його якимось відкрутити від армії, Анатолій так і не дізнався.

Ольга Василівна піднялась по сходах та заглянула в кімнату сина. Очі в неї були почервонілі і хлопець зрозумів, що мати плакала.

– Та йду вже, йду, – він підійшов до жінки і притулився щокою до її щоки, як це завжди робив у дитинстві. Ольга Василівна погладила сина по голові та обняла за широкі плечі. І так вони стояли, поки Анатолію не зробилось соромно за свою дитячу поведінку, і він легенько вивільнився з материних обіймів.

– То я піду допомагати?

– Йди, а то ще треба закінчувати ставити столи. І погукай дівчат, нехай приберуть намет.

Юнак вийшов у двір, де вже було багато жінок, що готували їжу, та чоловіків, які порались біля столів та причепи поблизу літньої кухні,

яку готували для музик. Всі були заклопотані, кожен зайнятий своєю ділянкою роботи і підійти та просто пожаліти хлопця, в очах якого стояли сльози, було нікому. Але тут він трапився на очі тітці Зіні, яка відразу ж починала шморгати носом, навіть коли діти, поштовхавшись між собою, набивали синців та гульт. Жінка підбігла і, схопивши його за руку, зашепотіла:

– Жаль мені тебе, хлопче. Ти такий молодий, красивий та хороший, треба тобі та армія! Хоч не допусти там, щоб над тобою збиткувались. Маєш зуби – огризайся, бо спокою не дадуть. Пам'ятаю, як служив мій Олексійко...

– Тітко Зіно, я ж не на війну іду. І самі ж кажете, що молодий та здоровий. А кому ж тоді вчитись боронити Вітчизну, старим та хворим? – перебив Анатолій балаканину жінки, слухаючи яку, треба було простояти не менше години.

– Війна не війна, але то є насправді дуже важке випробування на живучість та витривалість, – провила своє тітка Зіна.

– Та померти можна і на власному подвір'ї. Треба йти, бо скоро зовсім нікому буде служити.

Юнак як міг підбадьорював себе, чудово розуміючи, що все одно доведеться виконати патріотичний обов'язок кожного здорового чоловіка. Та йому було до болю шкода себе, з якої сторони не візьмись. Тож Анатолій покрутився по подвір'ї та пішов у сад, щоб хоч на хвилику сховатись там від усіх. Трохи вгамувавши, мабуть, вроджений позив самолюбства, який сам у собі намагався не помічати, повернувся і пішов до чоловіків – допомогти їм зі столами та лавками, по дорозі вступивши у збиту з дощок, як це часто роблять у селах, кухню. Там мати з жінками смажила рибу. На великій плиті стояло кілька каструль та сковорідок, біля яких заклопотано порались сільські господині і жінки, яких він колись бачив, але зараз ніяк не міг згадати.

– Ольго, подивись на свого хлопчика, бо вранці його вже заберуть служити, – сказала, помітивши його одна з незнайомих жінок, яку мати називала Надією.

Вони з сестрою ще вдосвіта прибули з Курська. То були батькові племінниці, щебетливі симпатичні жіночки.

– Ох, ти краще і не нагадує мені! Я і так вже тиждень не сплю, – обізвалась Ольга Василівна, обтираючи ребром долоні останнім часом увесь час вологі очі.

– Але й гарна сонячна погода сьогодні буде! – виглянувши надвір, промовила Ліза, готуючи майбутньому чоловікові сніданок. – Ще моя покійна бабуся говорила, що, чим густіший вранці туман, тим сонячніший буде день. Ну що ж, до побачення. І дивись там, обережнішим будь у дорозі, бо я ж хвилюватимусь, – коли вже зібрався, поснідав і вийшов ще раз оглянути машину, сказала хлопцю Ліза, віддаючи пляшку з холодною водою та ніжно цілуючи десь біля губ.

– Ніколи не завадить у дорозі вода. Візьми.

Поцілувавши дівчину у щічку, Анатолій сів до автомобіля та поїхав, помахавши з відкритого вікна.

День уже доходив до полудня, а Анатолія все не було. Ліза, не знаючи, що думати, просто ходила з кімнати в кімнату, бо все у неї падало з рук. Іноді вона вибігала на дорогу та подовгу там стояла, говорячи сама до себе, немов божевільна. Потім знову починала бігати з кімнати у кімнату і далі, на дорогу. Вся робота стояла нероблена. Потім дівчина впала на коліна і, плачучи, почала молити Бога, щоб її коханий якнайшвидше повернувся. Після цього їй зробилось трохи легше і вона почала заспокоювати себе тим, що сама послала його ще й до своїх батьків, а це означало, що парубок ще затримається як мінімум години на дві.

І лише десь о четвертій пополудні почувся шум і до воріт під'їхало авто Анатолія.

– Слава Богу! Нарешті ти повернувся! – вибігла Ліза за браму та кинулась хлопцю на шию. – Я вже й не знала що думати.

– А ти менше думай, а краще допоможи мені розібрати речі, – задоволений тим, що його так чекають, усміхнувся Анатолій, відчиняючи багажник.

– Ого, скільки всього, – охнула Ліза, заглядаючи всередину.

– І у машині ще стільки ж. Ми ж у наших батьків, на щастя, єдині діти. То кому ж даватимуть, як не нам?

І вони вже разом витягли два мішки картоплі, коробки з посудом, мішки з ковдрами та білизною, одяг, духовку, що її передала Ольга Василівна, аргументуючи тим, що у них з батьком є піч, і якщо треба, то вони куплять собі нову, і взагалі, Лізі вона потрібніша, та ще купу усіляких потрібних речей.

– До речі, один мішок картоплі дали твої. І ще... – Анатолій стягнув рукою у відділення для рукавичок та вийняв звідти подовгастий, перев'язаний стрічкою пакет. – Скинулися!

– Господи, як же приємно отак іноді вибритись на природу, хоча б до лісу, і як багато втрачають мешканці запилених та загазованих міст, – захоплено промовив Анатолій, кидаючи погляд довкола.

За якихось кілька хвилин вони знову піднялись на ноги і пішли до величезного та старезного дуба, який зустрічав кожного, хто входив у ліс.

Зрізану щоглу несли удвох, бо для одного вона була заважка. Особливо важко було на спуску. Та вони все ж його подолали і швиденько добрались додому.

Уже було досить темно, коли молодята, поклавши тичку просто під хатю, піднялись на ганок.

– Толю, я маю тобі щось сказати, – врешті осміліла Ліза, відмикаючи ключем двері.

– Давай спершу повечеряємо а вже потім поговоримо, – запротестував Анатолій, прямуючи до бокової кімнати, де була його кімната. Так вони вирішили ще увечері, коли Ліза не підпустила хлопця до себе, а він і не став особливо наполягати, хоч і розсердився трохи. – А, в принципі, я і так знаю, що ти хочеш мені сказати. Щоб ми якнайскоріше відгуляли весілля, еге ж. Добре, буде тобі весілля. Ось я з'їжджу лише додому, візьму гроші та пораджусь з мамою, з нею ж ми і придумаємо, як краще зробити, згода?

Ліза зраділо кивнула головою, погоджуючись з коханим. Вона взагалі мудро вирішила: ніколи йому не перечити, а тільки розумно підштовхувати його до потрібної думки, роблячи вигляд, що вона прийшла йому у голову сама, а вона, Ліза, не має до цього абсолютно ніякого відношення.

– То я завтра зранку і поїду та доведу ще трохи речей та грошей. Заодно захоплю і телевізор та нашу стару «польську» антену.

З тим вони і полягали спати, кожен у своїй кімнаті.

Розділ 9

Сонце лише вставало, коли Анатолій почав збиратись у далеку дорогу. Ранок був доволі теплий, хоч надворі і стояв густий білий туман, що пасмами розтягся поміж хатю і надвірними будівлями та далі, білою, ледь пінистою річкою, уздовж вулиці.

– Та я добре тебе розумію, бо і сама маю троє. Як то важко розлучатись зі своєю дитиною аж на цілий рік.

– Так в тебе аж троє, а в мене ж лише один-єдиний! – губи Ольги Василивни здригнулись, вона не втрималась і, закривши обличчя руками, кинулась надвір. Анатолій залишився стояти на місці як вкопаний, оторопіло спостерігаючи за цією картиною. Думки порозлітались у всі боки і вже зранку втомлена голова ніяк не могла зібрати їх до купи.

Було надзвичайно шкода матір, а про службу і думати не міг. Ліза ж взагалі обзивалась у серці гострим болем.

Хлопець вибіг, насилу зрушивши з місця, слідом за матір'ю. Вона стояла, прихилившись до груші, що росла збоку подвір'я, і рукою витирала сльози, які, не висихаючи, котились з її очей.

– Мамо, та не плач ти вже так. Всі ж ідуть. Ти ж будеш за мене молитись? От твої молитви і допоможуть мені.

– Я буду молитись щогодини. Але серце болить, як подумаю, хто ж тебе пригорне до грудей, коли тобі буде важко, Хто питає, чи ти не голодний, чи тобі не болить що, чи не ображають? Як будеш мати свої діти, тільки тоді мене і зрозумієш. Ти хоч пиши, не забувай.

– Добре, писатиму хоч щодня, аби ти лиш не плакала.

– Обіцяєш?

– Та як же я можу тобі відмовити, – юнак поцілував матір у заплакану мокру щоку та, легенько взявши її попід руку, завів назад на кухню, де жінки наперебій почали її заспокоювати, приводячи у приклад, як служили їх сини, родичі чи сусіди.

Віддавши матір у хороші руки, Анатолій знову пішов у сад, який, окрім старих дерев, був майже весь посаджений його працьовитими руками. А садом він зайнявся чи не з дев'яти років. Абрикоси та вишні, яблуні і груші, солодкі запашні черешні та розлога обліпиха, варення та сік з якої так полюбляв він узимку, – мабуть, зараз усі бажали йому щасливої дороги та спокійної, не надто важкої служби.

Хлопець обхопив руками високу струнку грушу, вкриту пахучими зеленими зимовими плодами, і припав до неї гарячим обличчям.

Раптом юнак здригнувся, бо позаду нього скрипнула хвіртка, через яку на їхнє господарство перейшов їх сусід Руслан, добрий друг Анатолія, якому завжди можна було довірити будь-яку, навіть найпотаємнішу, таємницю і який завжди розумів хлопця та підтримував його навіть утопічні ідеї. І була у ньому ще одна надзвичайно хороша риса – сусід добре вмів розговорити та заспокоїти юнака.

– Здоров! – привітався він. – Ти як? Бачу не надто веселий сьогодні. Та не сумуй, ми будемо допомагати матері. Та й Лізу не дамо образити, бо ж завжди були добрими сусідами.

– Вибач, настрої і справді сьогодні огидний. Та ти не зважай і головне приходить увечері. І, думаю, ще й проведеш мене до військкомату.

– Ну це ми обов'язково. Як же не провести!

– А от скажи мені, тільки чесно, – запитав, дивлячись йому просто в очі, Анатолій товариша, – ти би хотів піти служити?

– Навіть і не знаю. Але думаю, це не настільки вже й погано. І навіть спеціальність можна здобути і після служби набагато легше до ВУЗу вступити. І потренуватись можна, і м'язи підкачати. Найголовніше, не дати там себе ображати і одразу ж, з перших днів, треба поставити себе так, щоб тебе поважали, і навіть не завадить, щоб і побоювались. Добре, я мушу йти. Бо перед тим, як іти до тебе, треба ще багато чого встигнути.

Хлопці потисли один одному руку, і Руслан зник, зачинивши за собою хвіртку.

Щось мокре тицьнулось у ноги. Анатолій опустил очі і побачив Джека – товстенького смішного собачку з завжди вологим носом та закрученим бубликом хвостом. Коли Толік приходив зі школи і говорив, що у нього був сьогодні важкий день, він починав повискувати та швидко-швидко крутити своїм хвостом. Потім падав на спину і смішно дригав лапами. А коли казав, що день сьогодні вдався, починав весело гавкати і скакати навколо хлопця, розділяючи і його радість на двох.

Побачивши улюбленого собаку, Толік знову засумував: «Може, Джек, поки мене не буде, і забуде ті команди, яких я його навчив».

Юнак взяв тваринку на руки, той уткнувся холодним носом йому у шию і лизнув за вухом. Толік, застогнавши, мало не заплакав від жалю за своїм маленьким другом. І раптом душа стрепенулась, а серце тенькнуло, ніби відчуючи щось недобре. Невідомо чому, серце стислось знову, та хлопець силою волі взяв себе в руки, намагаючись відігнати від себе те, що вже кружляло довкола, заглядаючи в очі та навіваючи відчуття якогось непереборного страху.

Він почав рахувати години, що залишались до шостої, коли у його домівку зійдуться гості, будуть пити та їсти, проводжаючи його у нелюбу йому армію, будуть цілувати його та бажати щасливої дороги до місця, до якого він би волів не доїжджати ніколи...

Годин залишалось вже не так то і багато, і хлопець, високо піднявши голову та намагаючись бути веселим, швидким кроком попрямував із саду.

Анатолій постукав у низьке вікно літньої кухні саме тобі, коли тітка Ніна начерпувала великим черпаком з великої каструлі у велику тарілку паруючий борщ, ставлячи її перед чоловіком. Побачивши під вікном молодят, жінка, вибігши, одразу ж запросила обох поспіяти разом з ними.

– Ви ж ще й не зовсім обжились, так сказати. То ж і їсти, кажучи між нами, ще й не дуже маєте що. Буду вас трохи підрятовувати. І навіть не впирайтесь, бо я добре знаю, що кажу.

Ховаючи посмішки, молодята разом з чоловіком тітки Ніни, якого, виявляється, звали Володею, всілися за великий сімейний стіл і стали ласувати наваристим борщем. Жінка ж, склавши великі натруджені руки над животом, лише любовно спостерігала за ними, запитуючи, чи не замало солі та чи не нарізати ще хліба. Потім вона наклала кожному ще й тушкованої картоплі з м'ясом і налила по величезній чашці чаю.

І, коли дядько Володя вже почав вилазити з-за столу, жінка, мабуть, зрозумівши, що молодята прийшли в якійсь своїй справі саме до її чоловіка, підморгнула до Анатолія. Той одразу зметикнував, що треба одразу ж брати «бика за роги», як казали в них у селі.

– Дядь Володю. Ми ось чого до вас прийшли. Хочемо дивитись телевізор, а для цього нам потрібна гарна тичка, щоб підняти антену. Згодом купимо, звичайно, супутникову, але поки що якось так. Чи не дозволили б ви спилати десь у лісі щось подібне.

Чоловік змахнув головою, мабуть, не зовсім погоджуючись з хлопцем і, пожувавши губами, сказав:

– Ну, спилати живу сосну я, звичайно ж, не дозволю навіть вам. Та підкажу хороше місце, де є такий собі хороший сухостій, сосновий. Там ви вже зможете вибрати, що потрібно. Туди ж і підете заготовляти собі на зиму дрова. Все, дякувати не потрібно. Я пішов, – підійшов він до дружини. – Буду сьогодні пізно. – Чмокнувши її у товстеньку рожеву щоку додав: – Ніна розповість вам, як туди добратись.

Вони швидко натягли джинси, пуловери та кросівки, вдяглись у майже однакові вітрівки і, прихопивши сокиру, ножівку та замкнувши за собою двері, пішли в ліс.

Сосняк був десь за два кілометри від села. Було трохи незручно, що до нього треба було дертись стрімким схилом. Врешті, якось видершись, вони разом, впали на жовтяву траву, що де-не-де пробивалась поміж піщаник, та почали віддихуватись. Позаду густів мішаний ліс, з другого краю якого і було те саме місце, до якого вони так важко добирались.

та їм це не вдавалось. Тітка Ніна усміхаючись, казала, що їй вкрай рідко вдається посидіти в такій приємній компанії, і тому вона надзвичайно цінує проведені в ній хвилини і хотіла б розтягти їх якомога надовше. Бачачи, що це жінка каже справді щиро, молода пара щоразу відкладала свій відхід ще на півгодини, поки Анатолій, нахилившись до Лізи, і нібито цілуючи кохану, не сказав:

– А глянь, як тітка Ніна старанно приховує, що позіхає. Ходімо.

І, вже незважаючи на кволі вмовляння, вони таки пішли, дивуючись отакій надгостинності.

А вранці, після сніданку, що складався з відварених макаронів та розморожених котлет, вони почали думати, що ж то його робити далі. Ліза запропонувала зробити у їх домі ревізію і виявити те, що потребує заміни чи ремонту.

– І взагалі, давай, оглянемо тут усе детальніше. Може, що треба витріпати чи випрати. От шкода, що немає пирососа.

– Ще трохи і у нас буде все. Та не одразу. І обов'язково потрібен телевизор, як же без нього. Тут, мабуть, була супутникова антена, і дядько Микола її, звичайно ж, зняв, бо якоїсь іншої антени я не бачу. Ну, це діло поправимо. Ми з тобою підемо до лісу і щоглу для антени виріжемо самі. Чоловік тітки Ніни, наскільки я знаю, лісник, тож у нього і спитаємо дозволу та вияснимо маршрут підходящого місця. Ти як, не проти? – запитав Анатолій Лізу, що слухаючи його бурхливий монолог, не зводила з хлопця іскристих закоханих очей.

– Та ні. А чого б то я була проти, – сказала Ліза, роздумуючи, як би то делікатніше підштовхнути парубка до думки, що треба би якнайскоріше відгуляти весілля, що б не налаштувати тутешнє населення проти себе.

– То що зараз робимо? Давай, спочатку сходимо до чоловіка тітки Ніни. І, якщо він дозволить, одразу ж підемо до лісу. Я гадаю, він ще має бути вдома.

Ліза посміхнулась, згадуючи тихого та непомітного лісника, який так вчора намагався їм не заважати, прийшовши з роботи. Він лише заглянув у залу, де вони всі сиділи і сказав, що він вже є. Тітка Ніна вибігла слідом і сказала, щоб він пішов та прийняв душ і потім приєднувався до компанії. Тихенько зітхнувши, чоловік так і зробив. З ледь вологим волоссям, густо вкритим сивиною, та чисто поголений, він примостився побіля дружини, і до кінця вечора від нього ніхто не чув ані пари з вуст. Він лише тихенько сидів та посміхався в акуратно підстрижені сивочорні вуса, погоджуючись з кожним словом своєї дружини.

Розділ 4

– Толю! Толю! – голос Ольги Василівни аж бринів від радості.

– Що, мамо? – хлопець миттю підбіг до матері, вже здогадуючись, що то, мабуть, прийшла тітка Алла. Бо лише вона вміла так подіяти на Ольгу Василівну, що та потім просто літала по підвір'ю, ніби їй було зо тридцять років.

Тітка Алла була ходячою енциклопедією та живим анекдотом і являлась троюрідною сестрою Толиного батька. Гарна, як намальована, з чорними, мов черешні, очима. Ще дуже молодою вона вийшла заміж за вродливого, дужого цигана, з яким познайомилась, навчаючись у Жмеринці, де було багато циган, та пішла жити до його досить заможної родини.

І ще тітка була доброю, веселою та жартівливою та зналась на ворожбі. Навчила її цього бабуся чоловіка, що була неперевершеною ворожкою. Тітка, вийшовши на поріг, запросила хлопця на веранду, та тихенько запропонувала йому поворожити по руці.

– Покиньте. Не вірю я у це все, – пробував відмовитись юнак.

– А от і не скажи. Кожна лінія має своє конкретне значення і на щось вказує. Треба лишень просто вміти читати ці лінії і визначати ці значення. Ну то що, може, я все ж гляну.

– Ну дивіться вже, – погодився хлопець. – Розкажіть, що ви можете прочитати по моїй долоні. Мені вже робиться цікаво.

У тітки Алли звузились очі, і вона довго та детально почала роздивлятися лінії на Анатолієвій долоні, щось весь час шепочучи, а потім повернула руку лініями дотолу, чомусь збліднувши.

Юнак дивився на неї і серце у нього знову стислось, як це трапилось в саду.

– Та не тягніть вже і скажіть, що ви там побачили.

– І не знаю, хлопче, чи варто щось говорити і чи сподобається тобі те, що я скажу. Та, зрештою, від майбутнього все одно не втечеш.

– Тітонько, та я вже сьогодні готовий до всього, то ж переживу якось і ваші пророцтва.

– Ну, якщо готовий, то слухай. Служити ти будеш зовсім недовго, бо покохаєш дочку армійського короля, який і звільнить тебе від несення твого патріотичного обов'язку. Ти будеш жити у неї, але теж недовго. Я

бачу твою журбу та глибокий сум і занепокоєність. Тоді ти зійдешся зі світловолосою дівчиною і ви будете десь разом та у чужому краю. Потім ... – І тут жінка зам'ялась.

– Ну кажіть вже.

Тітка Алла підняла на юнака глибокі чорні очі і випалила:

– А потім тебе чекає найбільший сором та біль усього твого життя.

Ну все, досить з тебе.

– Та неправда. Я ж бачу, що це ще не все. Кажіть.

Тітка, знову взявши його руку, дмухнула на неї і, глибоко зітхнувши, закінчила:

– Життя твоє буде недовгим, та ти будеш згідний зі своєю долею.

– Чому? – навіть посміхнувся хлопець.

– Бо так буде тобі добре, – і вона, певне, хотіла ще щось додати, але тут почулись швидкі кроки по бетонній доріжці, що з'єднувала хату з літньою кухнею, і на веранду заглянула мама.

– Ось де ви? А там, сину, до тебе прийшли.

Тітка Алла відпустила руку хлопця і, подивившись йому просто в очі, спустилась по східцях у двір.

Анатолій теж вийшов слідом. Під хатою він побачив свою кохану Лізу. Юнак став поруч і подивився у її ясні очі, що так щиро усміхались до нього, і йому стало легше, немов чорна хмара, що зависла над його головою, зрушила з місця і пішла собі кудись далі. Знову у його душі розцвіли ромашки та засяяло ясне сонце. Та й Ліза сама була як те сонце: сяюча, світла та привітна. «Головне, що у мене є це чарівне неземне створіння! Що вона прийшла, моя ще неоспівана, невикохана ніжність!»

Хлопець ступив крок їй назустріч і дві ніжні дівочі руки оповили його шию. Отак би стояти, тонучи в цих обіймах, ловити свіжий подих із цих солодких уст, до яких так і хотілося торкнутись... Та тут Ліза помітила тітку Аллу, що стояла недалеко і люблячим поглядом поглядала на молоду вродливу пару, і мимоволі опустила руки. Казка скінчилась, так і не отримавши продовження, а навіть люблячий погляд цих аж надто чорних очей чомусь викликав у дівчини страх.

– Скажи, а хто це? Я вперше її бачу на вашому подвір'ї?

– То та моя тітка а батькова сестра, правда, не рідна. Вона приїхала допомогти і, заодно, ще й поворожити мені по руці. Хочеш підійдемо? Хай і тобі гляне.

Якось поборовши нічим не обґрунтований, майже якийсь містичний страх, дівчина зважилась підійти.

На ранок Ліза з майбутнім чоловіком взяли гроші, щоб, поселившись у своїй новій оселі, одразу ж розрахуватись з господарем.

Коли вони з'явилися на вулиці, побачили під ворітьми вже очікуючу на їх приїзд тітку Ніну.

– Микола вже приїжджав і сказав, що прибуде за годину знову. Я йому сказала, щоб привіз нотаріуса, а я закличу двох свідків, – відразу ж кинулась вона до молодій парі, ледь авто загальмувало.

– Спасибі вам велике, тітко Ніно. І щоб ми без вас робили? – Вклонився жінці Анатолій.

– Та покиньте. Ми з твоєю матір'ю були і є хорошими подругами. До того ж, я була слабша і мене у школі ображали. Оля завжди заступалась та підтримувала. То як же я не допоможу її дітям? Чим лиш треба.

За якусь годину і справді під'їхав господар, і Ліза з Анатолієм при двох свідках та нотаріусі, що одразу ж завірив усі потрібні документи, передали йому привезені гроші.

– Він дуже хороша людина, чесна, роботяща та відповідальна. І так вам зробив гарну знижку. Хай там собі купить, що йому треба. То вони з дружиною, мабуть, купують двокімнатну квартиру молодшій дочці. Вона у них красуня і подає великі надії. У свої двадцять сім вже захистилась. Тепер кандидат медичних наук. Кажуть, що вони ще й куплять їй посаду викладача, мабуть, у медичному училищі, – говорила тітка Ніна, запросивши Анатолія з Лізою до себе відзначити таку знаменну подію у їхньому житті.

Коли вони вже зайшли у хату, там на них уже чекав святковий стіл, накритий дочкою тітки Ніни – Людою.

Сама ж вона, гарна, тендітна та струнка, мовчки стояла біля вікна, кидаючи короткі погляди на гостей меткими карими очима.

– Сідайте всі, сьогодні у нас свято! – широко посміхаючись, господиня запросила всіх до заставленого різноманітними наїдками столу.

– Давай, Толю, керуй, – широко посміхаючись, жінка вказала на графинчик рожевого домашнього вина. І, коли парубок зняв з нього кулеподібну закривку, з графина по всій кімнаті полинули терпкувато солодкі трояндові пахощі.

Хлопець розлив хмільний трюнок у простягнені маленькі чарочки, і всі випили з величезним задоволенням.

Так вони посиділи майже до глибокої ночі. Люда з тіткою Ніною лише на деякий час облишили своїх гостей, щоб попорати худобу. Ліза з Анатолієм декілька разів намагались покинути гостинних господарів,

Розділ 8

Десь в обід Ліза застелила знайденими тут же газетами стіл, і вони смачно причастились привезеною з дому їжею, запивши холодною водою, що її Анатолій набрав у крані на кухні.

– Як же добре мати водопровід! Знаєш, скільки зараз коштує викопати криницю чи провести у хату воду? Навіть подумати страшно.

Анатолій, прикривши долонею рот, стримано позіхнув і підвівся, озирнувшись довкола.

– Ну що, їдемо додому та повідомимо радісну новину батькам?

– Як скажеш.

Вони швиденько зібрались та, замкнувши дім, що скоро мав стати їхнім сімейним гніздечком, всілись до автомобіля і поїхали, домовившись з тіткою Ніною, до якої Анатолій збігав перед самим від'їздом, що повернуться прямо завтра.

– Ти вже говорив з Лізою про весілля? – запитала Анатолія мати, щойно він переступив поріг.

– Ще ні. А що?

– То треба справляти його швиденько. Бо ж негоже жити під одним дахом неодруженим офіційно та ще й у чужому селі. Цим ти одразу ж зіпсуєш вам обом репутацію. Люди там надто релігійні.

– Так ми ж іще навіть не заплатили за хату. Та й де будемо гуляти весілля, вдома чи там? Щось ти мене вже зовсім заплутала.

– Весілля ви відгуляєте вже з новими сусідами, щоб одразу ж їм добре вгодити. Хто ж з них аж сюди приїде? А допоможе вам Ніна з донькою, я вже її попрошу. Гуляти ж будете на залишок грошей від купівлі будинку. Я тобі ще дещо скажу, тільки ти нікому про це не розповідай, навіть Лізі. Люди там багаті, тож і гроші, потрачені на весілля, повернуться і апаратуру та все до хати вам подарують, я маю на увазі, килими, картини та все інше. Серед таких людей краще щось справляти, аніж серед наших. І взагалі, не відкладай. Ліза чудова дівчина, і я вважаю, що тобі з нею просто казково пощастило. Даремно ти зв'язався з тією Вірою І, до речі, з нею ти вже розібрався?

Анатолій, вислухавши все це, лише кивнув головою. Та, знаючи свого сина, Ольга Василівна не напосідала на нього, бо знала, що і так буде – по її. Нагадає йому про все це ще завтра.

– Ну що ви там сказали моєму кавалеру? – вже змогла і пожартувати.
– Щось хороше? Тоді гляньте і мені, – простягла руку.

– Хай він сам тобі про це розповість. – Тітка явно хотіла уникнути розмови про недавнє ворожіння і, прохолодними пальцями відвівши довірливо простягнену долоню та круто розвернувшись, попрямувала до решти жінок, що працювали у літній кухні. Молодята не стали наполягати на розмові, тільки дівчина здивовано подивилась їй у слід.

– Що ж вона там тобі такого нагадала, про що і говорити не хоче?

– Та все нормально. Тітка Алла каже, що житиму я мало. Та, як на мою думку, – краще мало та добре, аніж багато і як-небудь. І замість того, щоб напосідати на мене, йди краще допоможи нашим господиням. Надто мало часу вже залишилось.

Дівчина, трохи сердито глянувши на хлопця, пішла, а Анатолій знову залишився наодинці зі своїми невеселими думками.

Та довго сумувати йому не довелося, бо одразу ж біля нього з'явилась Лариса Шумакова, їх добра сусідка і взагалі весела людина. Хоч її жарти не завжди були доречними. Наприклад, одного разу вона прийшла до них зі своїм новим чоловіком, який у неї був, здається, четвертий. Чоловіків жінка міняла майже кожні п'ять років. Найдовше у тітки Лариси втримався Іван Бондарчук, майже шість літ. І то, мабуть, тому, що майже весь цей час пробув на заробітках. І ніхто зі знайомих ніяк не міг второпати, яка ж то така причина не дає цій чудовій жінці увесь час жити з одним. Лише бабці подекували, що вона колись, посварились з циганами, що тиждень табором стояли біля їх села. Та правда то чи ні – хто його зна...

Отож прийшли вони з чоловіком до сусідів, а саме тоді Ольга Василівна мала святкувати своє тридцятип'ятиріччя і тому пекла у духовці розкішний пиріг. І от, коли після балачки з гостями господиня мала йти вимикати пічку, сусідка раптом пожартувала, що кілька хвилин тому, саме коли вона заходила до них, Толік вже її вимкнув. І, зрештою, закінчилось все тим, що пиріг, який наполовину складався з дорогих інгредієнтів, благополучно згорів, пошкодивши ще й піч.

Тому Анатолій, побачивши її, одразу ж почав чекати якихось неприємностей.

– Здрастуй, Толю! Можеш мене поздоровити, бо я знову вийшла заміж. І на цей раз назавжди. Сьогодні вже прийдемо разом. Подивишся, який він розумний та начитаний. А знаєш, як ми познайомились? Ану вгадай.

– Та не можу я вже сьогодні ані думати, ані вгадувати. Голова не туди націлена. Не в ту сторону, – віджартувався хлопець, кидаючи короткий погляд на худорляву постать жінки і, водночас, думаючи, чим же вона так приваблює до себе тих чоловіків, бо на його думку нічого такого у ній абсолютно не було. Мабуть, метким веселим характером та язиком «без кісток». Правильний висновок!

Сусідка весело розсміялась та дружньо поплескала хлопця по плечі.

– Та у себе ж удома. Він працює таксистом і приїхав одного разу до мене на виклик.

– Тьотю Ларисо, вибачте мене, дурня, та вам не здається, що для вашого ще не настільки й довгого життя у вас аж стільки чоловіків?

Тітка лише по-змовницькому до нього підморгнула і посунула до кухні, щоб і собі чимось їм допомогти. А блукаючий погляд Анатолія на цей раз зупинився на дорозі, де вже почали збиратись гості, попід сусідні паркани вже стояло з десятків автомобілів.

Сонце помалу опускалось, і погода навіть надвечір стояла просто чудова. На небі не було жодної хмаринки і воно було дивовижно синє та по-осінньому глибоке.

Хлопець натяг на годинник, що поблискував на руці, рукав, щоб той менше кидався в очі. «Господи, швидше б мене вже забрали!» – подумав він, прямуючи до гостей, що галасливою юрбою почали заходити на подвір'я.

Розділ 5

Непомітно, як у річці вода, плине час. Проходять хвилини, за ними години, а там і дні, тижні та місяці. Так спливають десятиліття, століття, тисячоліття...

Так само швидко промайнули і перші тижні військової служби новобранця Анатолія. За суцільними клопотами, пов'язаними з сумлінним несенням служби, до рідних та Лізи солдат писав лише тоді, коли нагадував собі, що вже б потрібно і написати. Він за дуже короткий проміжок часу став майже довіреною особою у найвищих чинів і не мав часу, щоб виділити якусь хвилинку, аби хоч подзвонити. Але ні, до матері та батька написав кілька коротеньких листів, і лише Ліза якимось непоправним чином відсунулась у нього на задній план,

– Треба віднести кота, а то тітка Ніна ще образиться на нас, – виглянувши у довгий коридор, крикнула вона до Анатолія.

– Ага, я зараз, – відгукнувся хлопець звідкілясь, ніби аж знадвору.

Побачивши, що парубок, сховавши кота від прохолодного вітру, що здійснюється нещодавно, розганяючи дощові хмари, під дощовик, пішов по вулиці до двору тітки Ніни. А Ліза вже вкотре пішла кімнатами, думаючи, як їх можна вбрати та прикрасити.

Будинок загалом складався з чотирьох чималеньких кімнат з довгим та широким коридором та двокімнатною мансардою зі зручними сходами додолу. Дві кімнати виходили дверима на велику, майже попід одну будинкову стіну, веранду. Кухня та санвузол, хоч і невеличкі, теж були тут.

– А слухай, що я придумав. Давай у веранді та мансарді зробимо «французькі» вікна, – ніби з-під землі виріс перед дівчиною Анатолій, примружуючись від яскравого сонця, що раптом визирнуло з-поміж хмар та широко усміхаючись.

– Я не проти. Але це ж, мабуть, дорого.

– Хай це тебе не хвилює. Я ж добрий автомеханік і роботи для мене тут буде більше аніж достатньо, і ми поступово зробимо все, що захочемо. Правда ж?

– Правда, – Ліза, підійшовши до коханого впритул, ніжно його поцілувала, кокетливо та збуджуюче проводячи рукою уздовж спини. Анатолій відповів на поцілунок, проте одразу ж відсторонився.

– А давай піднімемось на мансарду та уважно оглянемо там усе.

І взявшись за руки, вони дружно попрямували до сходів і, підтримуючи одне одного, піднялись на верхній півповерх, де одна кімната була стандартна, а інша – зі скісною стелею та широченним, на всю кімнату, вікном, біля якого розташовувався великий стіл, а недалечко у кутку – великий та зручний фотель.

– А під що ми пристосуємо ці кімнати? – зголосився хлопець. – Придумаємо пізніше, еге ж?

Ліза кивнула, закоханими очима дивлячись на Анатолія, що, всівшись у глибоке крісло, поманив її до себе. Вона, як у тумані, підійшла і за секунду їх уста злились у довгому пристрасному поцілунку.

те, що він півжиття будував власними руками, стояло і руйнувалось від морозів та спеки, хай ним краще користуються хороші люди. Врешті вони вдарили по руках, і Анатолій зобов'язався завтра ж передати гроші. З тим дядько Микола, так звали власника обійстя, сів у свій недешевий автомобіль та й поїхав.

– Ось і маємо власне господарство, хазяєчко, – Анатолій пригорнув до себе аж надто щасливу Лізу і, відімкнувши ключем, що дав перед від'їздом господар, двері, пустив вперед кота, якого позичила їм тітка Ніна, що вже пішла, наказавши молодятим приходити, коли треба, та обов'язково повернути її улюбленця. Це вона вже додала в кінці і зі сміхом. За котом, що вже зник десь всередині дому, зайшов і парубок, перед тим підхопивши кохану на руки. А ще мудра подруга Ольги Василівни порадила, щоб у домі водились гроші, таке: купіть у хорошій людини дзеркальце, обов'язково кругле, сховайте його від сторонніх очей і положіть на нього купюру великого номіналу, щоб вона весь час відображалась у дзеркалі. І ще порадила вимагати від власника, щоб за переоформлення платили пополювині, бо хата недешева і потягне навіть за те чималі гроші. Анатолій з усмішкою кивнув, пообіцявши так і зробити.

Кошеня, що вони пустили його вперед, випхало мордочку з однієї з бокових кімнат, у якій були ледь прочинені двері.

Ліза з Анатолієм ще раз пройшлись по хаті, оглядаючи все з величезною цікавістю.

– Візьми, сонечко, повідчиняй вікна, нехай провітриться, а я, на всяк випадок, порозкидаю отруту від мишей та пацюків, бо мало що. А раптом вони тут завелись, поки ніхто не жив.

Хлопець пішов до авто та взяв з сумки, що була у багажнику, засіб проти мишей, і вони знову рушили кімнатами, кожен роблячи свою справу. Багато що з меблів колишні господарі залишили їм, а решту вже молодий господар запланував докупити з грошей, що залишаться після оплати, бо переоформлення можна буде провести і трохи пізніше, ніде воно не дінеться.

Ліза відчинила останнє вікно та виглянула у мокрий двір.

– Як добре мати щось своє, піклуватись про нього та чепурити. Я заведу спочатку собачку, потім квочку з курчатами, щоб у домі завжди була курятина та свіжі яйця, – вдивляючись у далечінь, прошепотіла дівчина. Потім вона підвелась з підвіконня, згадавши про кошеня.

хлопець і сам не знав, з якої причини. Мабуть, з тієї ж самої причини він раніше і не підійшов до дівчини, ще до того пам'ятного випускного вечора, коли його раптом пробило неземними почуттями до ні з ким у їхньому класі не зрівнянної красуні і, мабуть, просто хотів похизуватись такою подругою, особливо не надаючи значення почуттям зі сторони дівчини. Нові захоплення та враження зараз цілком захопили хлопця і він навіть раптом зрозумів, що всі решта і раніше були для нього на задньому плані і саме армія, в яку він так не хотів іти, розставила все на свої місця. Тут хлопець раптом зрозумів, що він особистість та ще й яка, що з ним рахуються, що, зрештою, у нього є шанс пробитись до вищого, по крайній мірі, як у їхньому селі, рівня життя. Як це зробити, він ще не знав, та якесь передчуття сигналізувало йому, що такий шанс скоро йому трапиться і лише треба зуміти його не упустити. І от якось, повертаючись з міста, де він вкидав до поштової скриньки чергового такого рідкісного листа, і вже прямуючи до казарми, він почув голос командира:

– Ходив до міста?

– Так точно, товаришу капітан.

– Так у нас же біля частини висить скринька.

– Та хотів ще пройтись. Адже сьогодні ж неділя, тобто вільний день.

– А старшині повідомив?

– Ну а як же.

– Обов'язково повідомляйте. Бо мало де ви можете ходити... Особливо у вихідний... І ще одне, частіше пишіть, солдате. Ви робите це вкрай рідко, негоже так вчиняти.

– Добре, старатимусь. Дозвольте іти?

– Та ідіть. То ви мене зрозуміли?

– Так.

– Тоді до побачення.

І засмаглий, ніби щойно побував на курорті, все ще стрункий та широкоплечий капітан чітким карбованим кроком пішов до складських приміщень. А Анатолій, перевіривши подих, відчинив двері казарми.

– Мабуть, коли прийдеш додому, одразу ж одружишся, – пожартували хлопці, побачивши Анатолія на порозі.

– Добре, що таки написав, а то б твоя наречена взяла б та й передумала тебе чекати, – насмішуватим тоном підтримав його новоспечений армійський друг Серьожа.

– А то ще гірше, узяла та й вийшла б заміж за іншого, – продовжив розмову Андрій, сусід Анатолія по ліжках.

– То гляди ж, друже, бо ще й справді передумає чекати. Така красуня, як вона, швидко знайде тобі заміну.

– То, як повернешся додому, швидко одружуйся, щоб не відбили. Серйозно. От, наприклад, я лише вдруге в житті бачу таку красиву дівчину, – не вгавав Андрій.

– Подивимось. Та не маю я часу частіше писати. От їй-Богу, – буркнув Анатолій, мовчки вислухавши їхні поради і лише зло зиркнувши в сторону Андрія. – А дочекається, може, й оженюсь.

– Так, так, – протягнув розважливий Сергій. – А я б так не говорив і, тим більше, не робив. Ти говорив, що Ліза дівчина добра, то чого ж тобі ще треба? Та що я тобі розказуватиму. Маєш власну голову на плечах, нею і думай. Давайте краще зіграємо в доміно, то і час мине скоріше.

І хлопці, діставши затерту коробку, сіли «забивати» козла.

Сонце поволі котилось до заходу, подував легенький вітерець, ганяючи по дорозі невеличку хмарку куряви. Віра стояла, приклавши руку дашком до чола і задумливо вдивлялась вдалечінь. Мабуть, дівчину щось гнітило, бо вона раз по раз хмурила чоло. Та раптом, побачивши щось чи когось, вона радісно скрикнула, очі засяяли, а чоло розгладилось.

– Мамо, глянь, а он і наш батько іде, – гукнула Віра, ще здалеку впізнавши знайому постать.

– Та де?

– Та он, уже зовсім близько.

– Сам іде, чи з кимось? – запитала мати, виходячи до дочки, що стояла на широкому балконі.

– І чомусь сьогодні пішки. Мабуть, захворів його водій.

– Та він майже весь час ходить пішки, шкодуючи Антона і вникаючи у його проблеми.

Генерал Іван Васильович Бурий був чоловіком високим та ставним, з густими, часто строго насупленими бровами. А ще він мав гучний, аж занадто, на думку підлеглих, голос та важкуватий погляд, який мало хто міг витримати довго. У себе на службі генерал був вимогливий до себе та інших, але батьком був терплячим та люблячим, і своїй єдиній доньці вибачав майже все, як то кажуть, пилінки з неї здував.

Тому, теж ще здалека побачивши доньку, що чекала на нього, відчув, як у грудях закалатало серце – трохи від радості, трохи від одвічної батьківської тривоги та любові.

буду і Бог тобі суддя. Та не думай, що збудуєш своє щастя на чужій біді. Прощай!

З важким серцем вийшов хлопець надвір. Дощ і далі лив як із відра, тому він, нагнувшись, швидко рвонув до залишеного під самими сходами автомобіля.

– Телефонував до Віри? – одразу ж прямим запитанням зустріла хлопця Ліза.

– Телефонував. Попрощалися, – буркнув парубок, вмикаючи запалення.

Бачачи, що Анатолій не в настрої, Ліза вирішила не чіпати його, поки сам не заговорить.

А хлопець мовчав, поки не в'їхав на околицю Миколаївки, села, у якому було потрібна їм хата.

Повз вікна поповзли добротні будинки, які вже було видно крізь втихаючий дощ, з парниками та теплицями на задвірках, високими мурами, що вказувало на хазяйновитість та добрий смак власників тутешніх господарств. Біля однієї з таких чималих хаток на них і очікувала Ніна, подруга дитинства Ольги Василівни.

– А ви швидко приїхали. Я вас очікувала не раніше полудня, – пропускаючи їх у високу добротну браму, сказала жінка.

– Хто рано встає, тому Бог дає, – приказкою відповів Анатолій, одним поглядом окидаючи будинок, подвір'я та надвірні будівлі та оцінюючи недоліки обійстя. Господа йому одразу ж припала до душі, хоч він постарався нічим цього не виказати, щоб трохи збити ціну.

– Зараз має під'їхати і господар, одразу ж усе і обговоримо.

Ліза ж була відкрито у захваті. Її очі сяяли, а кінчик язика весь час облизував верхню пухку губу, що видавало крайній рівень схвилюваності та збудженості, наскільки знав Анатолій.

Молодятам навіть показали затишний і зручний вольєр для собак, яких колишній господар, що скоро приїхав, просто обожнював, та домашній водогін. Анатолій, дивлячись на все це, починав тривожитись, бо дім був не просто не з дешевих, а навіть дуже дорогих, як для села. «Зрештою, це мамині проблеми», – якимось заспокоював він себе.

Та коли власник назвав ціну, хлопець мало не підскочив від радості, бо це було навіть менше від очікуваного. А господар, приємно усміхаючись, розповідав, що їм просто дуже терміново треба продати дане обійстя, бо так само терміново треба купити квартиру у місті, частину грошей на яку вони вже назбирали. Та й він би не хотів, щоб

– Знаєте, я, мабуть, залишусь, щоб цей дощ та рвучкий вітер, що здіймається, не наробив якогось лиха. Може, ви поїдете іншим разом? – схвильовано запитала молодят жінка.

Ліза мовчки подивилась на хлопця, та ота невдала здибанка з матір'ю коханої так розізлила хлопця, що він вирішив їхати негайно, не зважаючи навіть на сильний дощ.

Прихопивши з собою рюкзак з полуденком та водою, Анатолій побіг у гараж, розігріти двигун та вигнати авто. І вже там вирішив ще раз перевірити гальма, бо мати казала, що дорога туди звивиста і горбиста. Зробивши все це, хлопець викотив машину на подвір'я, сигналячи, щоб йому відчинили ворота та щоб виходила Ліза. Дощ йшов, не перестаючи, дзвінко стукаючись об скло та патьоками стікаючи по запотілих вікнах.

Закутавшись у плащ, який їй, мабуть, дала його мати, з веранди вибігла Ліза, а слідом і Ольга Василівна, що, садячи майбутню невістку до салону, ще раз сказала, що її подруга вже на них чекає та, побажавши щасливої благополучної дороги, поцілувала.

Обминаючи глибокі вибоїни, хлопець поїхав.

Шлях потягся поміж височезних тополь, що, мовчазно борячись зі рвучким вітром, стриміли обабіч неширокої дороги. Рясний дощ, припустившись ще сильніше, майже щільною завісою закривав і так вузький огляд. Двірники, натужно скриплячи, заледве справлялись з таким потужним потоком води, а на величезних калюжах з'являлись так звані «булі» діаметром сантиметрів у п'ять.

– Цей дощ надовго, – зітхнула Ліза, намагаючись щось роздивитись за вікном. – Може, і справді треба було відкласти цю поїздку?

Хлопець, не відповідаючи, невдоволено мотнув головою, вперто пробиваючись крізь майже непрогляду стіну дощу.

Десь за десять хвилин вони вїхали на околицю сусіднього райцентра, і Анатолій підрулив до двоповерхової будівлі центрального поштамту та, попрохавши Лізу залишитись у машині, попрямував до вхідних дверей.

Там парубок одразу ж, зайшовши у таксофонну будку, набрав Вірин номер. Дівчина після першого ж гудка зняла слухавку.

– Алло! Це ти, Толю?

– Так, я. Дзвоню, щоб сказати тобі, що між нами все скінчено. Скоро я одружуюсь з тією дівчиною, що чекала мене з армії.

– Недобре ти робиш, – кинула Віра, яка вже знала, що може бути і такий варіант розвитку їх подальших відносин. – Ну що ж, тримати не

– Вони, звісно, зачекалися вже, поки мене не було аж три місяці. Та нічого, у мене для них є радісна новина. Та чи для обох? Та й, зрештою, двадцять три роки, це ще зовсім не вік, особливо для такої гарної дівчини, та ще й генеральської доньки. Правильніше було б сказати, що вона ще незаміжня лише тому, що не кожен їй до пари, – карбуючи ту невеличку кількість кроків, що залишились до брами, шепотів генерал. – Тільки б Віра погодилась...

Додавались доньці роки, добавлялось хвилювання і в батька, і в матері. Треба б доньці вже і заміж, та кого вона знайде тут, серед тих неосвічених людей. Та й хлопці зараз пішли такі, що їм подавай лише довгоногих легковажних красунь та ні до чого не зобов'язуючого короткочасного кохання.

Не густо було зі справжніми чоловіками і у передмісті, де мешкав Іван Васильович з сім'єю у великому та гарному будинку, щоправда, без прислуги. Генерал вважав, що це вже занадто, хоч його дружина мала зовсім іншу думку. Чоловік прислухався до жінчиної думки майже завжди, та цього пункту дотримувався принципово, щоб хоч чимось хорошим виділятися у себе на службі, де все про всіх знали і вважали Івана Васильовича трохи дивакуватим. Бо й справді, що ж то за генерал, що немає прислуги та ще й не використовує дармову солдатську працю десь у себе на дачі.

Та у випадку з донькою Іван Васильович усе ж вирішив скористуватись своїм високим положенням. Чоловік у свій вільний від усіляких армійських турбот час детально продумав багато варіантів. І з усіх можливих вибрав саме цей. Генерал вирішив забрати Віру до себе, може, у частині дівчині сподобається який офіцер. А у його частині їх було немало. Старий генерал винив себе, що не додумався до цього раніше. Та вже нічого не вдієш – коли здогадався, тоді й здогадався. Тепер треба лише умовити дочку та неймовірно вперту дружину, щоб та відпустила її. Та ще й підібрати їй, поки не знайде собі пару, якусь непильну роботу. «Бібліотекар у нас є, для фельдшера чи лікаря нема відповідної освіти. А от у буфет можна, – аж підстрибнув від радості чоловік. – Скільки туди протягом дня офіцерів заходить? Дуже добра ідея!»

І от з такими намірами влаштувати доні особисте життя Іван Васильович підійшов до власних воріт.

– Привіт, тату! – вибігши, повисла Віра на батьковій шиї.

– Привіт, привіт! Ну як ви тут без мене? Як там мама? І, до речі, де вона? Щось ти, сонечко, схудла. І зблідла, – придивився Іван Васильович до єдиного найкоханішого чада. – Часом не захворіла?

– Та що ти, тату, таке говориш? Певне, просто мало буваю на свіжому повітрі. А якщо чесно, просто надто хвилююсь за тебе і маму. А от і вона іде.

Віра направились у широкий просторий двір, тягнучи за собою батька, а їм назустріч вже бігла з розкритими обіймами його дружина Валентина Григорівна, все ще дуже гарна, з розкішною косою, повновида жінка. Коса широким колосом обвивала її гарну чорняву з легкою сивиною голову. З неї кілечками вибивались грайливі локони, спадаючи на білу шию та високе розумне чоло.

Багато хто з колег щиро заздрих Івану Васильовичу, що у нього така гарна дружина. «Справжня українка! – казали вони, висловлюючи своє ставлення до неї. – Пощастило ж тобі! І де лише таку намацав?» – попліскували старого генерала по плечу, на що той лише посміхався у сиві вуса.

– Та ходіть уже у дім. Ніяк не можу вас дочекатись, – припала і дружина до міцного чоловікового плеча, ніжно цілуючи його у гладенько виголену щоку. – Що ж ти знову пішки? Що лиш той Антон собі думає! – замахала, вдавано обурена поведінкою генералового водія, руками Валентина Григорівна.

– Ну не картай ти вже так хлопця. Молодший брат у нього трохи захворів, от і повіз він його аж у область на обстеження. Ну як я буду боронити? Маю надію, що нічого серйозного. Підеш у неділю до церкви, не забудь поставити за здоров'я хлопця свічку.

– Авжеж поставлю. Обов'язково. Та ходімо вже ж у дім, ти ж, бідненький, мабуть виголоднів.

– Що голодний, то голодний. Та зараз мої любі дівчатка вирішать цю проблему.

І вони, отак люб'язно перемовляючись, попрямували до просторої веранди, що тяглась попід увесь фасад будинку. Іван Васильович одразу пройшов у їх з дружиною спальню переодягтись. Потім попрямував до розкішної ванної кімнати прийняти душ.

А дружина з донькою одразу ж взялись готувати на стіл.

Приймаючи душ, старий генерал думав важку думу: як улестити Валентину Григорівну, щоб та відпустила з ним доньку. «Ох і важко буде її влямати, та що поробиш. Якось звикне бути сама вдома. А ні, то візьму хатню працівницю, все ж буде веселіше», – підсумував чоловік, витираючись та проходячи на кухню, де вже парувала його улюблена

– Та я вже снідала, – обізвалась Ліза.

– То вип'єш з нами чаю. Ходімо.

Анатолій, черпаючи з полумиска смачну гречану кашу на молоці, яку він дуже любляв, все думав, чи знає про все і тітка Марія. Він був упевнений, що Ліза собі не ворог і зопалу все розповіла лише батькові. «А якщо й знає, – заспокоював себе парубок, – то заради єдиної доньки пробачить і йому». І тут йому раптом спала думка просто зараз побігти і поговорити з Лізиною матір'ю. І, кинувши ложку та крикнувши, що він за десять хвилин вернеться, хлопець кинувся до Лізиної хати.

Тітка Марія зустріла його м'яко, і страх, що дорогою знову заповз у серце хлопця, миттю відступив.

– Заходь, сину, заходь, – люб'язно запросила вона його до хати. – Ви ще не їхали?

– Та ні, – широка білозуба усмішка осяяла вродливе обличчя парубка.

– Ти не бійся. Заходь до нас весь час. – Знову спробувала жінка розпочати розмову, тим часом думаючи: «І чого б тобі боятись? Хіба нашого запізнитого прихованого гніву, який ми заради єдиного дитяти постарались вгамувати. Ти ж, виявляється, як той хамелеон: сьогодні один – завтра інший. Цікаво, коли ж ти справжній?» – Може, ще трохи соромишся нас? – продовжила тітка Марія.

– Та ні, мамо. І не боюсь, і не соромлюсь.

Оте його «мамо» чомусь боляче різнуло по серцю жінки, і вона пильно глянула в очі хлопцю, які він одразу ж, випередивши її погляд, відвів убік.

– Ви не бійтесь. Я вашої Лізи не ображу. І робити все вмію. – Все намагався намацати нитку розмови Анатолій.

– Ну за це й особливо не хвилююсь. Лиш спробуй. – Пом'якшуючи гострі слова посмішкою, все ж не витримала тітка Марія.

Зрозумівши, що щирої розмови не вийде, хлопець вирішив відкланятись, мотивуючи свій короткий візит тим, що до вечора ще треба повернутись.

– Обережно на дорозі і благослови вас Господь! – крикнула жінка, коли він, мляво обійнявши її, прожогом кинувся у двері, все дякуючи і дякуючи матері за те, що придумала оте з будинком. «Не хотів би я щоразу з ними зустрічатись. Ну хіба не можна було потерпіти мене якихось п'ять хвилин і прикинутись добродушною», – шепотів він, майже бігом направляючись додому. Вже дорогою почав накрапати дощ і, поки він прибіг, він уже лив, як із відра.

на хату, яку майбутньому молодому подружжю планували купити Анатолієві батьки. Тож дівчині треба було приготувати сніданок та ще й щось у дорогу.

Усе у ній співало, хоч серце раз по раз тривожно здригалось. «Він мене таки справді любить. А серце тьохкає, бо ще згадуються вчорашні батькові слова. Може, воно трохи й так, як він каже, а може, у батька просто ніколи не було такого сильного кохання, як у мене до Анатолія. А я по очах бачу, що він мене любить, і його колишні помилки нічого для мене не значать. Ну запав хлопець на чуже багатство, з ким не буває. Та ще й у армії не хотів служити. І якраз підвернулась аж надто вигідна партія. От він і не втримався. Але ж не на дівчину він запав, а на величезні можливості, які йому давав цей шлюб. Але навіть генералові гроші та забезпечене життя не втримали мого Толю коло тієї Віри. Значить, я у будь-якому випадку подобаюсь йому більше. От так то!»

Зачувши шум, на кухню заглянула мати Лізи, Марія.

– О, ти вже встала і пореєшся. Давай я допоможу. – І вони удвох почали смажити млинці, тісто для яких вже встигла підготувати дівчина. Загорнувши все це у промаслений папір, вона поклала пакунок у заплічний рюкзак і вибігла з хати, похапцем поцілувавши матір у щоку. Невдовзі дівчина прибігла до двору свого коханого, де на неї вже чекала Ольга Василівна, проходжуючись просторим подвір'ям. Анатолій ще порався у гаражі.

– Слухай, доню, – після привітання заговорила господиня обійстя. – Недавно приходив твій батько і говорив з Толею. Отож, тепер можна дихати вільніше. Та свої плани я не міняю. Вирішено взяти вам будинок, то вирішено. Тим більше, він і справді дуже гарний. Я сьогодні вже зателефонувала до своєї подруги, що мешкає там по сусідству, і вона вже чекає на нас.

Анатолій все ніяк не міг натішитись машиною, що йому віддав батько, і тому навіть не помічав, що Ліза вже прийшла, аж поки дівчина сама не зайшла у гараж. Він, звісно, дуже зрадив, що Лізин батько вже на нього не сердиться. Вірніше, сердиться не так, як до того. Та небезпечний блиск в очах старого лякав хлопця й досі, хоч він і намагався над цим не думати.

– Толю! Ти часом не заснув коло тієї машини? – Ліза сказала це якось раптово, майже злякавши парубка, що той аж здригнувся.

– Ходімо поснідаємо. Ти ж, Толю, ще майже нічого і не їв, ходімо, Лізо, – заглядаючи у гараж, мовила Ольга Василівна.

смажена картопля з салом та хрумкими маринованими огірочками. Дружина ще й нашвидкуруч готувала запашний наваристий компот. Дякуючи Богу, вишні цього року у їхньому саду вродили рясно, буде з чого зробити і настоянку, і варення та компотів.

– Може, вип'єш для апетиту? – хитро запитала Валентина Григорівна, хоч добре знала, що чоловік відмовиться. Та, на її велике здивування, Іван Васильович підтримав ідею:

– Але давай і ти зі мною теж. Пригуби за зустріч. Уже ж не відмов.

Зітхнувши, жінка вийняла з холодильника вкриту краплями крижаної вологи пляшку горілки і налила її у два невеличкі килишки.

– То де ж тебе так довго тримали?

– Не можу сказати, і не питаєте. Скажу лиш, що на території Прикарпаття та Закарпаття. Ще тиждень за кордоном. Ну давай, твоє здоров'я!

– За зустріч! Вірочко, вимкни плиту під компотом, хай остигає. Ти ж добре знаєш, що батько не любить надто гарячі страви.

Віра, яка до того мовчки сиділа в кутку на дивані та слухала у величезних навушниках музику, встала та вимкнула газ, відставивши горнятко з паруючим компотом на підставку, і знову всілась на диван, відключившись від дійсності.

Розпашілий від випитого, Іван Васильович швидко наколював на виделку піджаристу, з хрумкою жовтою скоринкою, картоплю та голосно хрумтів маринованими огірочками. Від картоплі по кухні линув запах, у вдоволеного життям генерала по чолі та щоках повільно стікали прозорі крапельки поту, які він увесь час витирив білою з блакитним візерунком салфеткою, пачечка яких лежала обабіч тарілок.

Вдовольнившись голодний шлунок, Іван Васильович відкинувся на спинку диванчика, вдоволено примружившись. Посидівши так хвилин зо п'ять, він розплющив очі та повільно обвів ними кімнату. Потім його погляд сфокусувався на Вірі, що не відривалась від своєї музики, постійно щось там перемикаючи.

Валентина Григорівна тихенько поралась на веранді, потім широкими сходами спустилась у добре доглянутий сад та завернула за ріг будинку, мабуть, попрямувавши в оранжерею, бо кохалась в екзотичних рослинах, багато з яких росли ще й просто довкола будинку, втішаючи погляд та вишуканий нюх тих нечисленних гостей, що іноді заходили на філіжанку кави та погомоніти з розумною начитаною господинею.

Розділ 6

Швидко темніло, і Віра мусила встати зі свого дивана та увімкнути на кухні світло. Напівпрозорі плафони кількох не надто яскравих ламп створювали м'який інтим, і у цій напівтемряві старий сивий генерал таки наважився розпочати розмову, над словами якої ламав голову останні два тижні:

– Доню, вислухай мене зараз уважно. У мене є для тебе добра пропозиція, від якої ти, напевно, не зможеш відмовитись, бо вона має змінити твоє життя на краще, – тихо звернувся Іван Васильович у куток дивану, з якого здивованими і чомусь зляканими очима дивилась на нього Віра, врешті відірвавшись від своїх ритмів.

– Що, тату? У тебе щось сталось? Аж надто тривожний голос і якийсь не такий тон, як завжди. Ну говори, що там?

– Сонечко, у мене є для тебе, а я це точно знаю, добра ідея. Я гадаю, досить тобі тут сидіти, давай я завезу тебе туди, де ти зможеш підшукати собі достойну пару. Коротше, я вирішив, що ти поїдеш зі мною в частину, де я знайду для тебе якусь неважку роботу, приміром, у нас у буфеті. Не робота – а одне цілковите задоволення. А не захочеш, підеш працювати у бібліотеку, я влаштую тебе туди на півокладу. Бо до чого ж ти тут досидишся? Я сьогодні не спав майже зовсім і перебрав у думках усіх наших сусідів та знайомих. Нема серед них достойних твоєї руки, ти згідна зі мною? А там серед неодружених є офіцери усіх рангів, навіть майори і один підполковник. Усі з доброю зарплатнею та забезпечені хоч службовим, та житлом. Але й щодо житла можеш не хвилюватись. Побудую чи куплю. А ні, житимете тут, зробимо інший вихід, і ви нас з матір'ю бачимете раз на півроку. Ідьте, не пошкудуєш, – вже прохально завершив чоловік.

Віра мовчки уважно вислухала монолог батька, потім встала і забігала по великій просторій кухні, з розгону зупинившись, випалила:

– Знаєш, якщо чесно, то я теж обдумувала цей варіант. Я не тусуюсь по нічних клубах, дорогого авто теж не маю, щоб, ніби зламавшись, просити інших водіїв, звичайно ж, чоловіків, допомогти мені. А у читальному залі міської бібліотеки, куди я можу піти, шансів познайомитись з кимось більш-менш нормальним мінімум. Отже, дійсно залишається лише варіант, котрий ти пропонуєш. У академії, де я заочно навчаюсь, теж мало

впалі темні очі. Тонкі губи міцно стислись, ніби намагаючись втримати слова, що так і прагнули вирватись назовні. Та чоловік ще міцніше стиснув губи, втримуючи у собі ці слова і лише очі видавали його тривогу і весь той неспокій, що його ховав у собі цей простий відлюдкуватий трудяга. Він сьогодні не випив, бо всі його сили, весь розум та найкращі душевні якості мобілізувались на допомогу цій дитині. Він хотів не дати їй себе обдурити, відібрати те ще таке крихке щастя, не дати себе образити, захистити від усього лихого... А він якимось шостим чуттям відчував його наближення і не знав, як відвернути, як втовкмачити цій наївній дівчинці, такій ніжній та довірливій, що не варто спішити, не варто ще робити оті чи не найважливіші кроки у її житті, не зваживши всі «за» і «проти».

– Послухай, Лізо! Я, звичайно, не маю права нав'язувати тобі свою волю. Та послухай старого і вже добре навченого прожитими роками з, може, і не завжди хорошим, та вже яким був, досвідом. Як цей хлопець раз з тобою таке зробив, то зробить і вдруге. Не вір солодким словам та палким пестошам. Живіть навіть тут, як хочете, я нікого не буду чіпати. Твоє щастя для мене дорожче і я вже якось стерплю присутність цього ловеласа.

– Він, тату, не ловелас, – заперечила Ліза, яка досі просто мовчки слухала, що говорив їй батько.

– Ще й який ловелас! Просто між нами є одна велика відмінність: він заморочив тобі голову, а мені – ні. І через те ти не бачиш очевидного. Та поки тобі розвидниться, гляди, щоб не було пізно. Втягне тебе у роки, наживе дитину, а потім кине, витре ноги та піде далі, по інших. Кому ти тоді будеш потрібна? Не думай, що життя ось таке просте. Та, якщо ти вже все вирішила, знай, що ми з мамою за тебе горою і завжди допоможемо, яка б не була складна ситуація.

І з цими словами, поцілувавши доньку в чоло, батько вийшов з кімнати, тихо причинивши за собою двері.

Розділ 7

Тільки-но перші промені теплого весняного сонця заглянули у вікно, Ліза жваво скочила з постелі та побігла на кухню. Сьогодні вони запланували з Ольгою Василівною та Анатолієм поїхати та подивитись

дивись, Лізо, якщо вже так його хочеш, я перечити не буду. Та потім не плач. Добре, їдь. Ми вже з батьком якось самі тут впораємось і будемо молитись, щоб і тобі було добре. А я з татом сама поговорю, він хоч і впертий, та любить нас і перечити не буде. А зараз ходімо, щось тобі покажу.

Ідучи у хату слідом за матір'ю, Ліза гадала, що буде, якщо батько розповість матері, про те, що Анатолій наробив у армії. «А, може, й не розповість? Адже ж може і таке бути?», – тішила вона себе надією.

У хаті мати підійшла до шафи та вийняла з неї невеличку, гарно оздоблену скриньку. Відкривши, дістала звідти красивий золотий ланцюжок з великим кулоном.

– Ось це подарувала мені на весілля ще моя бабуся, а їй її бабуся – ще до революції. І взагалі, наш рід має дуже глибокі та древні корені, колись я тобі про це розповім. І виходить – це наша сімейна реліквія. Бери його та бережи, щоб згодом передати своїй доньці чи невістці. А щодо сварок, то у кого їх не буває. То ж щастя тобі, доню.

І жінка, зі слізьми на очах, поцілувала доньку та поблагословила.

– Ти, Лізонько, іди та лягай, а я буду вже дожидатись батька і відразу й поговорю з ним. Не хвилюйся, все буде добре.

Ліза пройшла у свою невеличку затишну кімнатку і, щасливо усміхаючись, лягла.

Та вона ще не встигла заснути, як рипнули вхідні двері, і дівчина зрозуміла, що то повернувся батько. І як це не було дивно, криків вона не почула, а лише жваву тиху розмову між батьком та матір'ю, яку вони вели на кухні. Слів Ліза розібрати не могла, та й особливо не старалась, і, трохи вслухуючись, повернулась на бік, щоб знову спробувати заснути, коли рипнули двері її кімнатки і хтось сів поруч на ліжку. Розплющивши очі, Ліза побачила схилене над нею схвильоване батькове обличчя.

– Ось прийшов, – почав він, – хочу поговорити з тобою. – Слова падали тихо і серце дівчини чомусь стрепенулось і жалібно заскиміло, ніби в передчутті чогось лихого.

Дівчина звелась та сіла, підперши спину подушкою. Батько мовчки чекав, коли його єдина, найкоханіша дочка вмотиться зручніше, щоб послухати те, що він казатиме.

Крізь мереживні фіранки падало бліде місячне світло, вихоплюючи з темряви вкриті глибокими зморшками батькове обличчя та зчорнілі від важкої щоденної роботи загрубілі руки. На обличчі особливо виділялись

варіантів, та й побоюються там зі мною щось мати, мабуть, через те, що знають, що батько генерал і якщо щось, то добряче накрутить хвоста.

– Зараз найбільша проблема – це якось умовити маму, щоб вона тебе відпустила.

– Ну а це я вже беру на себе. Мені ж вже не шістнадцять. Я могла б вже давно бути одруженою і мамі довелось би якось з цим змиритись, бо не всі зяті мріють проживати разом з тещами, тож ми б могли жити окремо, хіба я не так кажу? І, можливо, через оту саму надмірну материну опіку я досі не маю ані чоловіка, ані дітей. І давно вже хотіла покласти цьому край, просто не вистачало сміливості. Дякую тобі, тату, що підштовхнув мене до рішучіших дій. О, здається, мама повернулась. Одразу й скажу, досить тягти kota за хвіст і робити вигляд, що все нормально.

– А може, все-таки, ще трохи зачекати? – стрепенувся Іван Васильович і нервово пересів з-за столу до Віри на диван.

– Думаю не варто. Наболілий мозоль треба виривати з коренем.

– Ну тоді вперед, а я підтримаю.

Валентина Григорівна, зайшовши на кухню, одразу ж помітила, що чоловік з донькою чимось надмірно схвильовані.

– У вас тут нічого не сталося, поки я була відсутня? – здавленим голосом запитала вона.

– Ні, мамо, сьогодні нічого особливого не сталося. Те, що сталося, триває вже років зо п'ять.

Як підкошена, жінка впала на диван:

– Та що ж таке, хтось мені скаже? – руками, що помітно тремтіли, Валентина Григорівна весь час розгладжувала на колінах спідницю, намагаючись вгамувати хвилювання.

– Та не хвилюйся ти так, нічого особливого не зробилось, – Віра присіла побіля матері і припала щокою до її рук. – Просто ми тут з батьком говорили, що треба тебе якось умовити, щоб ти відпустила мене до батька у частину, і, можливо, там я знайду собі чоловіка. У мене ж не надто перебірливий характер, що ніхто не вгодить. Просто хочу, щоб він кохав мене по-справжньому, от і всі мої вимоги.

Валентина Григорівна аж руками сплеснула і з глибоким полегшенням видихом мовила:

– Оце і є всі проблеми? Та, звичайно ж, їдь. Я і сама якось хотіла тобі натякнути, що у батька на службі стільки гарних, хороших та ще й нежонатих хлопців, а ти тут сидиш зі мною, та побоялась тебе образити, сказавши це. І давно вже пора відпустити тебе у самостійне плавання.

Ти у мене єдина і найкраща, але рано чи пізно треба відривати тебе від себе і віддати комусь, як би боляче це не було робити. І це карма всіх хороших батьків, якщо вони не бажають своїй дитині зла. А я аж занадто тебе люблю, щоб зіпсувати тобі життя, і тому, з Богом, відпускаю. Думаю, ти ж будеш дзвонити та приїжджати, бо я дуже чекатиму.

Віра з батьком нишком переглянулися, і обоє полегшено зітхнули.

Щиро обійнявши матір, Віра сказала:

– А я чомусь думала, що тебе доведеться довго вмовляти та просити. Та виявляється, що це не так, і за це я тобі надзвичайно вдячна.

– Та чого ж би я забороняла тобі якнайкраще влаштувати особисте життя? Адже завжди добре знала, що все одно колись настане така хвилина, і тому психологічно вже до неї підготувалась.

– І все одно я дуже тобі вдячна за розуміння та толерантність.

– І знаєте, я теж вам дякую, що не тягли, а відразу ж сказали, що вам від мене треба, бо від одного очікування можна отримати нервовий зрив. То коли ж збираєтесь їхати?

– А ще потрібно підшукати тобі компаньйонку, щоб не було самотності вдома сумно. Заодно і допоможе по господарству, правда ж, доню? – Іван Васильович, вставши, міцно потягся і продовжив, – а поїдемо десь за тиждень. Я вирішив трохи насолодитись домашнім затишком. Якщо, звичайно ж, не набридне та не проженеш раніше.

– От дурень! – Валентина Григорівна підійшла до чоловіка і ніжно поцілувала його десь біля носа.

– Добре, тоді я піду вже спати, а ви тут обговоріть Вірин від'їзд.

І важкою ногою, ніби йому раптом додалось з добрих двадцять років, Іван Васильович пішов до спальні звідки згодом залунало негласне хрюкання здорової, але надзвичайно втомленої людини.

Помивши посуд і трохи побалакавши, донька з матір'ю теж тихенько розійшлися по своїх покоях. З Віриної кімнати ще деякий час було чути звуки якогось фільму, а потім і там усе затихло. В домі запанувала майже цілковита тиша, і лише мерехтливий Місяць, переморгуючись з сором'язливими зірками, час від часу заглядаючи у вікна, освітлював обличчя його мешканців, в одних – обманно спокійні, в інших – стривожені та похмурі навіть у цей нічний час.

Таким оманливо спокійним був і Вірин сон. Вимкнувши телевизор, дівчина на деякий час заснула, та потім якийсь ледь відчутний звук розбудив її і позбавив сну майже до самого ранку. А думки, що безперервно лізли у Вірину голову, не давали їй відпочити цієї теплої

згідна зі мною. А ти, сину, ще маєш глянути до машини. Нею вже давно ніхто не користувався, то добре її протестуй усю, ти ж це умієш. – Ольга Василівна поманила до себе сина та Лізу і пригорнула обох до себе:

– Все буде добре, мої хороші. Все буде добре.

Ліза, поцілувавши майбутню свекруху у м'яку та пухку щоку, пішла до входних дверей. Анатолій рушив слідом.

Дівчина, підійшовши до свого двору, заглянула поміж гілля бузку, що живим парканом оточував господу. Батька ніде не було видно, біля літньої кухні поралась лише мати, щось мугикаючи собі під ніс, як вона це завжди любила робити. То могла бути якась пісня, а могла і тиха розмова, яку жінка вела сама з собою.

– Добре, іди швиденько додому, поки тата не видно, – попросила дівчина парубка, і той, поцілувавши кохану у ніжні теплі губи, розтанув у темноті.

– Тата нема? – запитала дівчина матір, відчиняючи хвіртку.

– Та хвилин з десять, як пішов пограти з друзями у доміно.

– Мамо, я маю тобі щось сказати. Але ти спочатку присядь. Не хвилюйся, новина не страшна, а, швидше, хороша. Просто трохи неочікувана, – бачачи, як пополотніла мати, почала донька її заспокоювати. – Сьогодні вранці вернувся зі служби Анатолій, і ми вирішили з ним зійтися та жити разом. Ти ж сама знаєш, як сильно я його кохаю і не уявляю без цього хлопця свого життя. Але жити ми вирішили не тут. Ольга Василівна купує нам будинок десь у тому селі, звідки сама родом та ще й поряд зі своєю подругою. Правда це трохи далекувато, та то нічого. За ним я би і на край світу пішла. Завтра вирішили їхати на оглядини. Тітка Ольга каже, що будинок дуже добрий. Та й зрозуміло, що поганого вони нічого не куплять. Якщо треба буде зробити якісь ремонти, Анатолій з цим упорається, а я йому допоможу. Мамусю, відпусти мене з ним, благаю тебе.

– Слухай, доню, а ти справді впевнена, що тобі буде з ним добре?

– Справді. Бо я дуже цього хочу.

– Знаєш, простого хотіння часами буває замало. Треба на те ще й Божу волю. А він навіть часто писати до тебе не надто хотів. Я знаю, що якщо людина любить, у неї знайдеться для коханої вільна хвилина.

– Слухай, ти ж якось терпиш всі батькові вибрики і нічого, вже он скільки років живе.

– А ти вважаєш, що це добре? Але де ж я вже від нього подінусь. От і терплю. Щоб ще вибирати, треба мати твою молодість і красу. Тож

Розділ 6

– Ми вже прийшли, – крикнув Анатолій, закриваючи за собою хатні двері.

– Та бачу і вже маю для вас хороші новини. Та й іншого виходу я на даний час не бачу. Вам просто треба поїхати хоч на деякий час звідси. І для цього я вирішила купити вам будинок. Збирались купувати трактор, але бач, як воно тепер вийшло. А ти, сину, господар непоганий і у всьому тямущий, отож, не пропадете на стороні. Тим більше, з такою розумницею, як Ліза. А ми вже з батьком чим зможемо, тим і допоможемо. А дядько Михайло поскучає тай сам скоро приїде у гості та миритись. Я ж знаю, що людина він непогана, от гарячкуватий трохи, це факт. А будинок ми купимо біля моєї колишньої подруги і у тому селі, звідки я родом. Це близько восьмидесяти кілометрів звідси. Ти, Толю, маєш пам'ятати, ми ж колись там з тобою були, ще маленьким. А я нещодавно там була сама, як ти лише пішов служити. Будинок дуже гарний, якщо його, звичайно, ще не купили. Я ще навіть тоді поцікавилась у подруги, чому так довго нема покупців, а вона мені сказала, що для їх місцевості ціна, яку за нього просять, трохи зависока. А для нас – у самий раз. І моя подруга вам допомагатиме, я ж її знаю. Добрійшою душі людина!

Анатолій, слухаючи матір, усе нижче схиляв голову, бо тепер точно знав, що і навчання у ВУЗі, про яке вони з матір'ю мріяли, вже теж не буде, бо поганої хати вона йому не придбає а тільки щось дійсно варте уваги та витрачених грошей.

– Мамо, присягаюсь, я все згодом поверну, – припадаючи до матері та цілуєчи її руки, зі слізьми на очах, шепотів Анатолій.

– Та Господь з тобою! Я вже і батькові телефонувала, і він повністю зі мною згідний. Лише одного не розуміє, чому ми так поспішаємо. А ми назбираємо іще раз, як треба буде. Але й навіщо тепер? На тракторі не буде кому їздити, та й навчання тобі вже, мабуть, і не потрібне. Трактора ж, коли батько піде зі своєї роботи, можна буде взяти і не дуже нового. Батько разом з тобою оновить його, еге ж, – усміхнулась жінка та стомлено провела долонею по очах. – Ну що, Лізо, залишаєшся у нас, чи Толік проведе тебе.

– Ні, я піду додому. І так мама цілий вечір не знає, де я та що зі мною.

– Так, так, ти теж розкажи матері, що ми вирішили та підготуй її. Та не зопалу, а потихенько, бо у Марії ж тиск. Я знаю, вона буде повністю

осінньої ночі. Думала ж дівчина про те, про що й не посміла б і згадати раніше. «Батько стільки не був удома, а мати лише вдає, нібито скучила. Що ж могло статись? Мабуть, за стільки років подружнього життя вже і кохати перестала, а живе у сім'ї просто за звичкою. Ні, вона ж просто вже звикла до його постійної відсутності! Невже і мене чекає така ж доля, якщо пов'яжу її з військовим? Ні, у мене точно так не буде, і я покохаю лише того, хто насправді, а не на словах, покохає мене. І тільки так а не інакше! Бо тоді у подружньому житті не буде ніякого сенсу. Я маю завжди бути бажаною для свого чоловіка, щоб він не шукав розради в інших, муситиму щоразу чимось його дивувати і увесь час щось у собі змінювати, бути весь час новою та супермодною, бо у жінці навіть у дев'яносто має бути шик та новизна». От лиш зоставалось знайти отого самого найкращого, найкоханішого, наймилішого...

«Звісно і мами шкода, – продовжувала думати Віра. – Все таки вона стільки років піклувалась про мене, одягала, годувала, а батько лише інколи з'являвся додому. Мати ж завжди була поруч – і пожаліє, і розрадить і вгамує біль у розбитих колінах. Та себе, однак, шкода більше і страшно залишитись одній, бо, як відомо, дівочий вік аж надто короткий».

Та врешті їй набридло перевертатись з боку на бік і вона, піднявшись, знову тихо увімкнула телевизор. Переглядаючи якийсь старий, ще радянський мультік, дівчина все одно ніяк не могла заспокоїтись. «Не буде вже тих спокійних тихих вечорів за величезною чашкою гарячого чаю зі свіжоспеченими тістечками. Але нехай я побуду тут ще зо п'ять років, що це змінить? Тільки додасться ще років та комплексів, яких і зараз є немало. Ні, треба діяти і щось конкретно міняти!» – востаннє за цю безсонну ніч наказала собі Віра. Влігшись на спину, у свою улюблену позицію для сну, вона закуталась по саму шию у легку та надзвичайно теплу ковдру і майже одразу заснула.

Розділ 7

Прокинулась дівчина від того, що щось тихо, але дуже нав'язливо стукало у її голову. Якась думка, що, мабуть, ще від учора засіла у пам'яті, зараз вперто намагалась привернути до себе увагу і раптом виринула на поверхню.

«Як серед стількох чоловіків вибрати саме того? А серце підкаже!» – аж усміхнулась від такого легкого вирішення проблеми Віра. Вона потяглась і, швидко зіскочивши з ліжка, зробила комплекс вправ, до яких ще змалечку привчив її батько, і з хорошим настроєм побігла до ванної кімнати чистити зуби. Біля дверей туди ж уже стояв Іван Васильович, що терпляче чекав, з рушником на плечі, поки звідти вийде мати. Віра весело розсміялась від цієї комічної ситуації і дзвінко розцілювала батька в обидві щоки. А з ванної тим часом вийшла Валентина Григорівна і, привітавшись до обох, швиденько побігла замінити ранковий халат на буденне вбрання.

– Ну давай, заскакуй, – підштовхнув Іван Васильович доньку, – а я ще почекаю. Мені поки що особливо нікуди спішити.

Потім вони всією сім'єю снідали і обговорювали події, що сталися у домі, поки господар був відсутній. Старий генерал, сидючи за столом навпроти Віри, все ніяк не міг нею намилюватись. Ніби ще вчора була непоказним, з кирпатим носом, дівчам, що чіплялось за материну спідницю, а зараз перед ним сиділа висока гарна дівчина з величезними карими очима та витонченими рисами обличчя. Товста руса коса сягала нижче тонкої талії. У їх сім'ї взагалі у моді було мати довге волосся. Валентина Григорівна завжди казала, що тільки завдяки довгому гарному волоссю жінка відрізняється від чоловіка, бо у наш час інакше і не відрізниш. А Віра сміялась, що зараз і у чоловіків буває не гірш доглянуте довге волосся, аніж у жінок, та все ж своє волосся берегла, лиш тільки іноді підрізаючи кінчики.

«А вона аж ніби посвітлішала за ніч, певне, через від'їзд, що передбачався. І яка ж вона у мене вродлива, така будь-кому сподобається», – міркував Іван Васильович, захоплено спостерігаючи за донькою. Молода здорова сила була з неї ключем, і це зараз аж занадто проявлялось в очах та посмішці дівчини. «Красуня, справжня красуня! А якої у неї гарної форми зуби. Передні ніби вкриті надтонким білосніжним бісером. Через ту клятву службу нічого не помічав, нічого не відчував, нічого не бачив. Та тепер постараюсь надолужити втрачене і всю теплоту свого серця віддам їм, своїм найдорожчим у світі жінкам!»

– Яка я рада, доню, що ти врешті перестала сумувати, – сказала Валентина Григорівна, теж закоханим поглядом окидаючи Віру. – Ну що, поїли? Візьми, сонечко, помий посуд, а ти, Іване, йди глянь у сад та оранжерею, скільки нових сортів троянд я придбала. І ще замовила просто з Голландії вісім сортів тюльпанів. Навесні повинні надійти.

короткий відрізок часу людина може наробити стільки дурниць? – Анатолій сам собі не вірив. – З Лізою ніби залагодилось, та от з її батьком так просто домовитись не вдасться. Хоч тікай кудись подалі. А що, це ідея! І досить-таки непогана. Як повернемось, скажу про це матері. Господи, як же мені недобре. Що я наробив! Ліза така хороша, а я викачав її та наші колишні почуття у такому багні. І справді, як дізнаються в селі, що тоді буде? І подумати страшно».

Анатолій добре знав ставлення сільських людей до такої поведінки. Воно, звичайно ж, з часом все забудеться, замнеться. Кожен може помилитись. Та Анатолій, з його гонором та маніакальною гордістю, осуд односельців терпіти не збирався. Та й ховати весь час від людей очі теж.

– Ну, ходімо, холодно стає, – злегка штовхнула його, поворухнувшись, Ліза. – Ти, Толю, не хвилюйся. Я прийму будь-яке рішення, яке висловить твоя мати. Адже сам добре знаєш, як кохаю тебе.

– Та знаю, через те й переживаю, бо не бажаю підставляти тебе під людські насмішки.

– Можна подумати, всі, що живуть у цьому селі, ніколи у своєму житті не робили помилок. Всі ідеально чисті та бездоганні, – аж розізлилась Ліза, різко повертаючись до коханого. – Просто не звертай уваги, хто би що не говорив.

– Лізо, не можу, розумієш? Просто не можу. Не той характер. Я розумію, що зробив величезну помилку, та не збираюсь розплачуватись за неї таким чином. Я тебе повністю підтримую і буду підтримувати все життя. Але так не зможу.

– А ти спробуй. Просто спробуй. Раптом вдасться?

– Лізо, золото ти моє! Яка ж ти у мене чудова і розумниця. І як мені пощастило, що зустрів тебе таку на своєму шляху, – розчулився Анатолій, думаючи при цьому, що його кохана аж надто добра та жаліслива і йому тепер усе життя доведеться відчувати та ще і ще раз проходити оті муки каяття за скоєне, бо при її суцільній доброті вона не дасть йому нічого забути. – Якби ж я знав, що все ось так обернеться, краще б дослужив оті кілька місяців, – усе ж продовжував хлопець тему.

– Пішли вже додому, твоя мати, мабуть, зачекалась.

І, взявши дівчину попід руку, Анатолій повів її додому.

заправленого різноманітними приправами та густою свіжою сметаною, по цілій ложці якої Ліза поклала у кожну тарілку. Анатолій і далі не зводив очей з дівчини, все більше відчуючи, що йому просто казково пощастило з нею і що вона піде за ним куди завгодно, не роздумуючи. Це було видно з її закоханих поглядів, які вона іноді наважувалась кидати вбік Анатолія.

Після першої страви настала черга политих розтопленим вершковим маслом теж не менш смачних вареників з картоплею та сиром.

Коли всі відклали виделки, Ольга Василівна, зітхнувши, сказала:

– Ну, а тепер викладайте все.

Ліза, нічого не приховуючи, розповіла, як вранці, повернувшись, впала у істерику і розповіла батькові про зраду Анатолія і він пообіцяв поговорити з ним «по-чоловічому». А, знаючи його вдачу, вона й не сумнівається, що скоро це станеться. Тільки б парубок трапився йому на очі.

– Проблема, звичайно, серйозна, та, гадаю, спільними зусиллями ми її вирішимо однозначно. Не будеш же ти завжди втікати від батька Лізи, тобто майбутнього свекра. Значить, проблему треба розв'язувати іншим шляхом. От лише як? Що ж справді робити? І не лише один дядько Михайло злитиметься на тебе, сину, а ще й багато хто. Усім же рота не заткнеш.

– А вони ж то звідки знатимуть? – опустивши очі, тихо запитав хлопець.

– Не хвилюйся. У нас завжди всі все знають. Той же Михайло за чаркою проговориться. Ну ти вибач мені, звичайно, – побачивши, як аж смикнулась Ліза, Ольга Василівна накрила своєю шорсткою напруженою рукою ще поки що по-дитячому ніжну руку Лізи, – та від правди не втечеш. Може розповісти. Знаєте що, йдіть поки що погуляйте, а я сяду та поміркую, як би його краще зробити.

Анатолій з Лізою, вийшовши з великого, гарного подвір'я Ярових, попрямували до річки.

– Як думаєш, твоя мати і справді зможе вирішити нашу проблему? – запитала дівчина, коли вони зупинились біля розлогої старої верби, що стриміла над швидкою зараз течією.

Не відповідаючи, хлопець міцно пригорнув Лізу до себе і, задивившись на бурхливий плін ріки, задумався. «Невже за такий

Мати з дочкою взяли за посуд, а Іван Васильович і справді вирішив заглянути у сад, викоханий дбайливим руками його коханої дружини. Потім попрямував до оранжереї. Стрункі та ідеально рівні ряди різних сортів осінніх квітів, і найбільше серед них було троянд, у яких Валентина Григорівна душі не чула, на гарно доглянутих клумбах вишикувались, як маленькі солдати на параді, перед пильним поглядом старого генерала, віддаючи йому честь помахами жовто-зеленого листя. Постукуючи по стовбурах вміло підрізаних сусідом – садівником, що за оплату не раз допомагав їх сім'ї, сортових груш та яблунь і на повні груди вдихаючи запах прілого опалого листя, що де-не-де зблискувало чорно-сірими крапельками вологи, Іван Васильович пройшов через сад до оранжереї, де його зустріли цілі джунглі найекзотичніших рослин, саджанці яких Валентина Григорівна разом з Вірою повиписували майже з усіх куточків земної кулі.

Швидко промайнув час, і настала пора збиратись у довгождану дорогу. Кілька останніх днів Віра з матір'ю готували усілякі смаколики, щоб узяти їх з собою та пригостити батькових колег по службі. Та й самим, особливо Вірі на перших порах, пригодиться. Коли ж вона ще знову скуштує домашніх пиріжків чи майже справжній київський торт, випечений по оригінальному рецепту?.. Валентина Григорівна, ще хвилю подумавши, побігла та дістала з погреба домашнє вино восьмирічної витримки, настояне на трояндах, і налила його у кілька пляшок та невеличку каністру, решту ж залишила стояти ще років зо п'ять. Іван Васильович, як міг, старався допомогти, хоч його звідусіль ненав'язливо спроваджували, мотивуючи тим, що йому потрібно відпочити, оскільки він це робить вкрай рідко. І тому більшу частину останніх днів чоловік проводив в саду чи оранжереї, серед улюблених рослин, усім тілом вбираючи їх надзвичайно потужну живильну силу та розслаблюючі пахощі. Старий генерал гладив кожне дерево та кожен кущ, ніби дякуючи їм за одні з найкращих хвилин свого життя.

За три дні до від'їзду Іван Васильович зателефонував на службу і попросив одного зі своїх товаришів, щоб той пробив йому квартиру в офіцерському гуртожитку. Потім, задоволений, знову пішов у сад підмести доріжки від опалого листя, почепити годівнички, які він виготовив перед тим та насипати туди гарбузового насіння та пшона. Підмівши доріжки, він уважно оглянув фундамент будинку та зауважив, що не завадило б де-не-де його обновити. Та цю справу, як не нагальну,

генерал відклав на весну та ще оглянув високий паркан та браму. Там він уже залишився задоволений побаченням. Потупцювавши по вже чистих доріжках, Іван Васильович поліз у невеличкий сарайчик, що знаходився серед саду, та дістав ще дві годівнички, які зробив минулого року і прилаштував їх теж. Потім оглянув свою роботу, побажав пташкам добре перезимувати і помалу, вже втомившись, почував до будинку, намагаючись ще хоч трохи потягти час та побути в улюбленому місці.

І от настав день від'їзду. О восьмій ранку середі до воріт підрулив Антон. Гостинна господиня запросила водія поснідати, поки Іван Васильович разом з Вірою виносили та вкладали валізи. Потім вони просто попрощались з Валентиною Василівною та Поліною, новою помічницею та компаньйонкою, яку їм порадили взяти сусіди і яка мешкала недалеко від сім'ї генерала. Поліна погодилась навіть іноді ночувати, щоб Валентині Григорівні не було так сумно та страшно на перших порах.

Іван Васильович не любив довгі проводи, тому відбулись лише поцілунками у щок та нетривалими помахами рукою з порога. Потім за вікном авто промайнула околиця і під колесами закурилась пилюка чотирикілометрового відрізка шляху до центральної дороги.

Близько полудня подорожні дістались до місця служби генерала, де для Віри вже підготували цілу квартиру у військовому містечку, в якому служив Іван Васильович. При огляді її дівчина залишилась цілком задоволена.

Квартира складалась з двох невеличких кімнат з кухнею та впорядкованим санвузлом, була гарно та добре вмебльована, ще й надзвичайно сонячна, з високим та широким вікном з південної сторони.

– Ой, таточку, яка ж я щаслива! – захоплено прошепотіла донька батькові на вухо, цілуючи його у пориві палкої та щирої вдячності. – Дуже, дуже!

– Я теж дуже щасливий та радий за тебе.

Іван Васильович всадив Віру на зручний диванчик і, присівши поруч, обійняв доньку за плечі.

– А тепер не упусти свого шансу і добре запам'ятай те, що я зараз скажу. У ділі пошуку чоловіка головне показати себе справжньою жінкою: м'якою, жіночною, милосердною. І ніколи ні перед чим та ні перед ким не пасуй, як би важко тобі не було. Завжди широка дружелюбна посмішка і бажання допомогти. Це й прихилить до тебе будь-кого, навіть тих, що ні перед ким не хиляться. І ще, вмій брати те,

Парубок, хвилю подумавши, теж пошепки відповів:

– Як би нам на час, поки вони його вмовлятимуть,десь сховатись? А що, непогана ідея! Тільки от де? От що, ходімо просто зараз до мами. Вона жінка дуже розумна і щось хороше порадить. Мусить же бути якийсь вихід з цієї ситуації.

– Що ж, ходімо. Сама наробила, сама тепер і відбуватиму.

– Добре, та самобичування не дасть нам нічого. Треба якийсь конкретний план.

– І не знаю, щоб то зараз зробити.

– А треба було йому про все розповідати? – аж скрикнув Анатолій та, побачивши, що Ліза і справді жаліє про скоєне, понизив голос: – Значить, треба таки спробувати порозумітись з твоїм батьком, якщо ми хочемо далі разом жити. Іншого виходу не бачу.

– Так, він не дасть тобі спокою, поки ти його не переконаєш, що не винен. По крайній мірі, не надто, – тихо засміялась Ліза, тулячись до коханого. – Майже як перед суддею.

Лізі чомусь було трохи соромно йти до тітки Ольги, ніби то вона була у чомусь винна перед нею, та, глянувши на хлопця і відчувши, як тьохнуло її серце, не довго роздумуючи, пішла за ним. Ольга Василівна зустріла їх у коридорі.

– Ходіть, мої любі, у хату. Я вже вареничків наварила і капуста ось-ось буде готовий. Ходімо.

– Мамо, у нас проблеми. Ліза про все розповіла батькові, і тепер він оголосить на мене сезон полювання.

– Ну вже не оголосить, не перебільшуй. Та й всі проблеми будемо вирішувати по вечері, бо дурне то діло – важкі роздуми на голодний шлунок. Лізо, доню, ану ходімо та швиденько приготуємо заправку до капусняку.

Вони пішли на кухню, де дівчина, побігши у погріб, взяла там кілька морквин, селеру та перчину, а, повернувшись, з полотняного мішечка кілька ложок борошна, встала до столу та взялась до роботи. Анатолій, пішовши за ними слідом, бо сам не міг втриматись у пустій хаті, тихенько сів у кутку між столом та холодильником на стілець і, ловлячи кожен погляд розпашілої від роботи Лізи, млів від незвіданого та незаслуженого щастя.

Врешті, хвилин за п'ятнадцять, вони дружно сіли за стіл. Ольга Василівна насипала кожному по щедрій порції духмяного капусняку,

Ліза, тиняючись по дворі, бо усіляка робота, на яку дівчина накидалась, просто валилась з рук.

А Анатолій вдома серйозно обдумував свої теперішні відносини з Лізиным батьком. Він добре знав, що буде вже дуже непросто налагодити колишню дружбу, бо старий такого йому ніколи не пробачить.

– І не могла вона втримати язика за зубами? – психунув хлопець, стукнувши рукою у стіну сараю, який чистив. – Адже ж добре знала, що помиримось у будь-якому разі і нікуди я від неї не подінусь. Навіщо ж було настільки все ускладнювати? Тепер і сама страждатиме. Хоч би і справді не схопився за рушницю?

Батько Лізи, колишній мисливець, мав вдома зареєстровану зброю і щоразу, коли йому хтось чимось не догоджав, хапався за рушницю. Останнього разу її у нього ледь відняли, коли чоловіка звинувачували, що то він вбив дикого кабана у період заборони на полювання. Потім, правда, виянилось, що то попрацювали заїжджі мисливці, та дядько Михайло по нинішній день не може забути нанесеної йому несправедливої образи, тоді мало не застрелив голову сільради, який йому її наніс.

Тож тепер всі побоювались мати справу з їх сім'єю і говорили, що то вже не вперше він кидався на людей зі зброєю і її у нього треба відняти, та не було кому. Всі просто боялись мати з дядьком Михайлом будь-яку справу.

З важким серцем ішов Анатолій увечері до Лізи. Та, побачивши дівчину під ворітьми, відчув, як воно тьохнуло і забилося удвічі швидше. У цю мить хлопець зрозумів, що ні про яку Віру вже не може бути й мови, бо саме цьому неземному створінню він хоче віддати своє життя. І як же Анатолій картав себе за те, що пішов на таку щодо Лізи підлість. Отак би заплющив очі, а коли б їх розплющив, все, що я тоді зробив, розтануло б як лихий сон. – промайнуло у його голові за ті кілька секунд, поки він наближався до дівчини.

– Швидше ходімо за хату. Тата нема вдома, я так і не встигла з ним поговорити, – вже м'якшим, ніж вдень, голосом сказала Ліза, хапаючи Анатолія за руку та тягнучи його у сад.

– Я тебе розумію, – все ще кволим голосом мовив хлопець, вже, правда, роблячи спроби усміхатись. – І сама його побоюєшся.

Ліза змовчала на його слова, а потім, посміхнувшись, прошепотіла:

– А якщо нам залучити до його заспокоєння твою і мою матір? Може бути такий план?

що хочеш взяти, ні у кого не питаючи, якщо воно тобі подобається. Тож вперед, і щастя тобі.

Й, поцілувавши Віру у ніжну щоку, Іван Васильович пообіцяв прислати завтра по неї солдата, щоб той завів її куди треба щодо роботи.

– Якщо вдасться, зайду увечері посмакувати домашні котлетки. А як не прийду, вечеряй сама та лягай спати, – і, помахавши рукою, вийшов.

Дівчина пройшлась по кімнаті, відсунувши занавіску, виглянула у вікно, потім спробувала, як працюють два світильники, увімкнувши та вимкнувши їх. Усе їй тут подобалось, і у серці все більше розцвітала надія, що вона таки знайде своє щастя.

Поволі почало смеркати, а потім і зовсім стало темно. Батько, певно маючи важливі справи, не прийшов, тож Віра, повечерявши, постелилась, натягнувши привезену з дому постільну білизну, і лягла, загадавши, як робила це завжди на новому місці, щоб наснитися наречений. З тим і спокійно заснула.

Розділ 8

А розбудив дівчину гучний та рівномірний стукіт об бруківку солдатських каблуків. Луна від того стукоту сягала аж її вікна на третьому поверсі. А потім хтось тихенько постукав у двері.

– Хто там? – крикнула дівчина, зіскочивши з ліжка та швиденько вдягаючись.

– Я по Віру Іванівну.

– То це я. А що вам, власне, потрібно? – зопалу запитала Віра, одразу ж згадавши, що батько попереджав, що пришле по неї когось.

– Мене звати Анатолій. І тут вам Іван Васильович передав записку та наказав, щоб я привів вас куди треба, – чемно та тихо проказав голос під ще зачиненими дверима. Голос якийсь такий відкрито хлопчачий і трохи хрипливатий, що дівчині одразу ж захотілось глянути на його власника. Тому вона, окинувши оком квартиру та переконавшись, що все гаразд, відчинила двері і майже легенько охнула від одного погляду на того, хто за ними стояв. «Який же він гарний. А усмішка ж яка, немов у кіноактора!» – промайнуло у її голові, поки дівчина стояла та роздумувала, запрошувати гостя всередину чи одразу йти з ним. Та одразу ж згадала, що ще стоїть у домашніх черевичках.

– Зачекайте хвилю, я зараз, – гайнула Віра всередину та швиденько одяглась і натягла кросівки, заодно думаючи, що, мабуть, уперше бачить такого красунчика, як цей звичайний солдат.

– Ну все, я готова, – вибігаючи у коридор та широко усміхаючись до посильного, сказала Віра.

– Не забудьте зачинити двері, – і собі широко посміхнувся хлопець, одразу ж зрозумівши, що сподобався дочці Івана Васильовича.

– Ага, – Віра швиденько замкнула двері, сховавши ключ до задньої кишені джинсів, у які була зодягнута.

– Записку прочитайте, – солдат передав їй маленький аркушик паперу, у якому було написано, що Анатолій приведе її до одного майора, якого вона не знає, але який є другом Івана Васильовича і якого звати Павло Вікторович й він все зробить.

– Прочитали? Тоді ходімо, – і вони швидко закрокували вулицями військового містечка.

Анатолій йшов так, що Вірі доводилось постійно переходити на біг, щоб вспіти за ним, і скоро вона заскиглила:

– А ви можете йти хоч трохи повільніше, я за вами не встигаю.

Хлопець, трохи призупинившись, примруживши очі, промовив:

– Замало тренування.

– Та взагалі нема ніякого.

– Слухайте, а з вами так цікаво, що хочеться спілкуватись все більше і більше.

– Та невже? – Віра чудово розуміла, що солдат почав їй явно симпатизувати, і, може, лише через те, що чудово знав, хто вона є, та навіть попри те всі фібри її ще наївної душі відгукувались на ці загравання і дівчина вже просто мріяла, щоб вони не закінчувались. Принаймні, закінчувались не так скоро, бо поруч з ним Віра почала відчувати себе просто королевою, яку дуже поважають, боготворять і навіть трохи побоюються. Звичайно ж, він же просто солдат, а вона, як не крути, таки донька генерала. Та було у цьому солдаті таке щось, що робило його багато вищим, аніж «просто». «І він чудово це розуміє і навіть не надто це приховує. Ну, звичайно ж, мала б я таку вроду, я б теж знала собі ціну, і те, як магнетично вона діє на людей».

– То давайте підемо зовсім повільно, а пізніше я потреную вас ходити швидше, згода?

– А вам не влетить за те, що затримались самі та ще й мене затримали.

– Але ж якісь там кілька хвилин надто вже вагомої ролі не грають?

– Звичайно ж, ні?

зробив та що б не сталося. – У того генерала працював не лише я. І за хорошу роботу він і справді оформив нам усім дострокове звільнення. А зовсім не через свою доньку.

– Ну навіть ти весь час говориш неправду? Адже я, будучи у твоїй частині, сама спілкувалась з Іваном Васильовичем. До речі, дуже хороша і чесна людина. І він розповів мені все, так що не варто особливо старатись. І ми з ним вирішили так, що право вибору залишається за тобою. Або ти повертаєшся до Віри, або залишаєшся зі мною. Так уже склалось. Я піду додому, а ти подумай. Добре подумай, щоб не наробити ще більших помилок. І чому ти трапився мені? Щоб не мати спокою! А тепер ще тобі грозить розмова з моїм батьком, бо я, лише приїхавши, зі злості все йому розповіла. Отже, думай до вечора. Або ти приходиш до мене і залишаєшся зі мною, або завтра ж повертаєшся до Віри. Я чекатиму на нашій лавочці. – І вона, повернувшись, пішла.

Хлопець, трохи подумавши, наздогнав колишню кохану.

– І навіщо ти це зробила? Нащо було розповідати про все батькові? – аж застогнав хлопець, спіймавши Лізу за руку та різко повернувши до себе. – Тепер у селі мені життя через нього не буде.

– А ти чим думав, коли робив таке? Думав, мене зовсім нема кому захистити? – крикнула Ліза до Анатолія. – Увечері приходь, поговоримо. А не прийдеш, значить, між нами все скінчено.

– Та як же я прийду, коли твій батько усе знає і стрілятиме у мене з порога?

– Можна подумати, що ти і справді вже так його боїшся? Добре, батька я беру на себе, – вже щось схоже на посмішку промайнуло на вустах дівчини.

Розділ 5

Увесь день до вечора Ліза обдумувала, як же краще їм вчинити. «А чому це я раптом маю віддавати свого коханого якійсь там Вірі? Я його перша зустріла, чекала з армії, його батьки мене краще знають і добре до мене ставляться. Та й характер у цієї генеральської доньки, мабуть, не надто добрий, якщо він знову повернувся до мене. Правда, ще не зовсім повернувся, та надіюсь, що повернеться. Значить, вона краща мене лише тим, що багатша. Ну ми над цим теж попрацюємо». – думала

підмовляла Ольга Василівна сина. Вона була мудрою і добре розуміла, що якщо її Толік і приживеться у генеральській родині, то їй туди ходу не буде, хіба що на правах «бідної родички», якою жінка бути категорично не бажала, бо бідний багатому не родич – так було, є і буде. А втрачати чи бачити єдину кровиночку раз на рік Ольга Василівна ніяк не хотіла. Ліза ж була дівчиною гарною, скромною, слухняною, і мати Анатолія точно знала, що вона її ніколи не ослухається та не судитиме.

– Йди та приведи її до нас на обід, – виштовхувала Ольга Василівна сина майже у плечі.

Та кликати дівчину не довелось. Вона стояла біля воріт. Анатолій рушив до неї, та ноги не могли відірватись від землі, ніби миттєво налились свинцем.

– Толю, не старайся підійти, бо я все знаю і пробачати ніяк не збираюсь, – крикнула з-за воріт Ліза, вирішивши отак відразу не здаватись, а хоч трохи провчити хлопця.

«А от і неправда. Якщо сама прийшла, то вже наполовину пробачила», – промайнуло у голові парубка, і він миттю схопився за рятівну для нього думку.

– Вчора я їздила до тебе і мені розповіли, що ти живеш у якогось генерала, що він забрав тебе з армії. У нього є донька, здається, Віра, і ти був там через неї. Що, вигнали? – Ліза вирішила перевірити, чи хлопець скаже їй правду.

Кинувши погляд на матір, Анатолій побачив, що вона показує йому очима, щоб він підійшов до дівчини. Так він і зробив, відразу ж схопивши Лізу у міцні обійми, з яких його колишня, а, може, й теперішня, кохана не могла вирватись.

Вона вперлась маленькими, але міцними кулачками у його могутні груди і, відкинувши голову, люто дивилась хлопцю просто в очі.

– І як ти міг? От як? Думав, я не визнаю?

Парубок оглянувся у бік матері, але та, змовницьки підморгнувши йому, зібрала свої миски та пішла в літню кухню.

І тут він, ще сильніше притиснувши розлючену дівчину до себе, вп'явся у її губи своїми, відразу ж відчуваючи, як опір слабне і її піддатливі ніжні губи розкриваються йому назустріч.

– Та я все одно не розумію. Мені сказали, що він спеціально оформив тобі звільнення, щоб ти одружився з його дочкою.

– Значить, тобі щось неправильно сказали, – гнув свою лінію Анатолій, зрозумівши, що нікуди дівчина від нього не дінеться, щоб він не

– То, може, розкажете щось про себе, мені дуже цікаво.

І, замість того, щоб запитати, навіщо це йому після десяти хвилин знайомства, Віра почала йому розповідати нехитру і нескладну історію свого життя, яку хлопець вислухав, не перебиваючи, і потім раптом запропонував:

– А давай увечері сходимо прогулятись, я дуже цього хочу.

– Давай. А тебе відпустять?

– Хай лиш спробують не відпустити, – засміявся він, остаточно підкоривши серце дівчини.

Показався штаб, куди вони нарешті прийшли, і Анатолій, провівши Віру досить довгим коридором, постукав у передостанні двері, звідки почулось:

– Так, так, прошу.

– Давай, до вечора, – й, оглянувшись, чи їх ніхто не бачить, швидко поцілував Віру в щоку.

Дівчина під враженням від того сміливого, приємного і такого несподіваного для неї поцілунку, немов у сні, відкрила двері.

Ясноокий кругленький чоловічок з абсолютно лисою та блискучою, як більярдний шар, головою, з широкою відкритою посмішкою йшов до неї, розкривши обійми коротеньких пухких ручок.

– Здрастуй, моя красуне. Ти не пам'ятаєш мене? Я ж колись приїжджав до вас у гості? Не пам'ятаєш дядька Павла? Ти ж іще сиділа у мене на руках?

І він щиро пригорнув її до свого серця. Потім, ніби трохи засоромившись свого пориву, опутивши руки, поправив на собі форму і вже просто привітався за руку.

– Дібров Павло Вікторович.

– Бура Віра Іванівна, – і собі міцно потисла простягнуту руку дівчина.

– Але ти ж виросла, що й не впізнати, – знову зіскочив з офіційного тону Павло Вікторович. – А ще треба бути цілеспрямованою та впертою, дуже добре допомагає в досягненні цілі. Тож, коли хочеш попрацювати у нас, не заперечую. Зараз задзвонимо до кого потрібно.

І він швиденько набрав якогось Вовчика, який пообіцяв йому, що Віру швиденько оформлять, і запитав, скільки їй потрібно часу, щоб освоїтись.

– Чула, що запитує? То коли думаєш вийти на роботу? – з якоюсь хитринкою в очах запитав чоловік.

– Завтра і вийду. Дуже вам дякую.

– Ну якщо так, то не смію затримувати, – і Віра зрозуміла, що це її чемно випроваджують з кабінету. – О, ще хвилику. То десь на дев'яту сюди ж і підходь, а там уже і проведуть, куди треба, та ще й прикомандирують до людини, щоб ввела у курс справи.

Дівчина кивнула та вийшла з кабінету.

– Як же смачно пахне! Та це ж домашні котлетки, – ще з порога вигукнув Іван Васильович, який таки сьогодні вирішив зайти, щоб не образити доньки.

– Сідай, повечеряємо, бо я сьогодні маю ще декуди піти.

– І куди ж, якщо не секрет, звичайно.

– Та який секрет. На побачення.

– І з ким же? Та ще й так швидко.

– Та є у вас тут такий один, Анатолієм звати.

– То не той часом, що сьогодні вранці заходив за тобою?

– Той. А що, щось не так?

– Та ні, все так. А він, виявляється, спритний хлопець. Та не пара він тобі, точно кажу. Вже ж трохи за все життя навчився розбиратись у людях.

– Слухай, батьку, – у Віри затремтів голос і вона відійшла до широкого вікна та притулилась до нього враз згорячлим чолом. – Я ніколи вам з мамою не перечила, але тепер, прошу, дозволь мені самій вирішувати, з ким я маю зустрічатись. І буде так, а не інакше, я вже вирішила, тож щодо цього давай закриємо тему.

– Та закриємо, закриємо. І повір мені, тут справа навіть не у тому, що він просто солдат, а не один з тутешніх офіцерів. Просто якийсь надто солоденький, надто вже м'яко стелить. Правда, гарний, чортяка, цього у нього не відбереш. Я завжди думав, як же почуваються дівчата у присутності от таких солоденьких хлопчиків, і врешті до мене дійшло. А почуваються, як риба на гачку, ще ніби жива і тріпається, та скоро з неї виймуть усі тельбухи і навіть не спитають. Отак – як риба без тельбухів... Так вони дуже скоро з ними вчиняють, бо впіймають на гачок, поласують і все, і поскакав далі чарувати своїм гарненьким личком, бо хто ж встоїть... Покинь цього красунчика, бо чує моє серце, що і з тобою таке буде.

– У тебе все? – з кам'яним обличчям Віра повернулась від вікна, біля якого стояла, вислухуючи все це. – Давай вечеряти, я дуже голодна. А цю тему залиш, ще раз прошу, бо посваримось. А сваритись з тобою мені б дуже не хотілось.

соро генерал звільнить його від несення служби, оскільки такій особі солдатська форма вже не личить.

Далі старий генерал слухати вже не міг. Попросивши солдат якомога менше про це розповсюджуватись, він, похитуючись, пішов. А колишні друзі його зятя запевнили, що надто його шанують та цінують, щоб ще з кимось це обговорювати, тому далі їх казарми це не вийде.

Вже йдучи до штабу, Іван Васильович подякував Богу, що вже скоро закінчиться строк служби цих хлопців і що вони й справді дотримаються своїх слів.

Та у штабі Івана Васильовича очікував сюрприз. І сюрпризом була Ліза, яку він впізнав одразу, оскільки бачив її фото.

– Пробачте, я приїхала до Анатолія Ярового, щоб зустрітись з ним, а мене чомусь припровадили сюди. Що це означає? – відразу кинулась дівчина до генерала.

– Це було моє особисте прохання, якщо хтось до нього приїде, щоб привели до мене. А я отримав вашого листа і саме такою вас уявляв – красивою, гарно вихованою та душевною. Присядьте, будь ласка, поговоримо.

Розмова була довгою та важкою для обох. Старий генерал, нічого не приховуючи, розповів дівчині, на що пішов заради єдиної доньки. А Ліза, у свою чергу, розповіла, як хлопець їй писав. Їй та своїй матері. І вони визначились, що, зрештою, тут не поробиш нічого і вибрати серед двох дівчат буде сам Анатолій. А що робити, який може бути інший вихід? Хіба що обом відмовитись від нього. Може, хоч комусь з них принесе щастя.

– Ти не картай його, бо тут трохи і моя вина. Хто ж відмовиться від шансу стати зятем генерала? От Анатолій і не встояв. А я одразу знав, що у нього є дівчина, та ігнорував цей факт. Тож вибрати таки доведеться йому. Вибере тебе, значить, моїй Вірі доведеться з цим змиритись. А вибере мою Віру, ну що ж, тоді вибач. Хоч я чомусь упевнений, що він не любить ані тебе, ані Віру. Вибач. Зараз тебе влаштують тут на ночівлю. Пізно вже повертатись додому, – і, натиснувши кнопку селекторного зв'язку, викликав свого секретаря.

– Ти б пішов та поговорив з Лізою. Вона вже, мабуть, повернулась. Якщо вона і знала про твої «подвиги», то повинна пробачити. Чого в житті не буває. А особливо з молодими. Ліза дівчина розумна та розсудлива, і вона тебе, напевне, любить і не захоче втратити, –

– А вона вагітна?
– Ні.
– Тоді які проблеми? І ви з нею не одружені і не шлюбні.
– Не можу я просто так сказати, що між нами все.
– А Лізі міг он скільки тріпати нерви? Потріпай ще й цій. Нічого, вона багата, ще знайде собі когось.
Анатолій змовчав, а відтак подумки проголосив:
– Господи, прости мене! Ліза справді для мене дорожча. І дорожчої жінки вже й, мабуть, у моєму житті не буде. Господи, прости мене!

А Іван Васильович тим часом обдумував, що йому зробити з Анатолієм.

– І Віри шкода. Та жити вони однозначно не будуть. Піду-но я ще попитаю його друзів і взнаю, чи не розпускав він язика щодо моєї Віри. Тоді вже точно знатиму, що казатиму цьому хлопцю, коли приїду, і наскільки він кохає Віру. Чи не просто використовує її як засіб, щоб дорватися до «світу обраних». Треба поговорити з його товаришами по службі.

І старий генерал пішов просто у казарму. Спочатку він, чемно привітавшись, розпитав солдат, чи їх добре годують, чи влаштовують порядки, встановлені у частині, чи, може, треба щось впровадити чи вдосконалити, щоб хлопцям було зручніше та краще. Вони дружно подякували йому за жорстке присікання будь-яких проявів дідівщини, бо знають, що то величезна і особиста заслуга Івана Васильовича. Генерал скромно посміхнувся, хоч це і справді була його заслуга.

Він згадав про свої солдатські роки і про себе та декількох своїх товаришів, фізично слабших від решти. Як його, що закінчив школу з золотою медаллю, особливо «любив» один товариш, який навіть читати не вмів а з особистих достоїнств мав лише добре накачані м'язи. І тоді Іван поклявся, що матиме такі ж і, вступивши після звільнення у запас у військоve училище, а там і в академію, обов'язково стане генералом та захищатиме слабших, яким був і сам. І тепер не переносив у своїй частині будь-які прояви насильства.

Потім Іван Васильович обережно запитав, чи не згадував Анатолій перед ними ім'я його доньки. А як згадував, то як саме. І тут солдат ніби прорвало. Один поперед одного, вони розповідали, як їхній колишній товариш хвалився, що він добре обкрутив генеральську дочку і що

– Добре, коли обпалиш крила, не жалійся.
– Не буду, – краєм рота усмінулась Віра, відкушуючи шматочок стікаючої запашним жиром котлети.

На цьому розмова й перервалась. Майже у повній тиші, лиш на вулиці іноді лунали гучні кроки від чобіт чи підкованих черевиків проходячих повз будинок військових, батько з дочкою завершили так гарно розпочату вечерю, а далі Іван Васильович почав збиратись до себе. Віра випровадила його, поривчасто, на прощання, поцілувавши у гладенько виголену щоку.

Йдучи пустими вулицями містечка, старий генерал думав над своїми словами і картав себе за те, що він просто боягуз. Так, боягуз! Бо добре знав, що Анатолія, цього молодого нахабу, чекає вдома наречена, ба, навіть бачив її на фото і похвалив дівчину, оскільки хлопець виконував деякі спеціальні доручення і для генерала і був з ним у досить близьких стосунках. Та він, як батько, хотів для своєї єдиної доньки щастя й, бачачи, що Вірі хлопець не просто сподобався, а вона закохалась у нього, чоловік змовчав про факт, що той вже зайнятий. «Може, воно якось буде, може, мою Віру він кохатиме більше і покине ту, першу», – тішив себе слабкою надією Іван Васильович.

Юнак був, так сказати, позаштатним ад'ютантом його найкращого в частині друга, підполковника Павла Вікторовича, або, простими словами, старшим «куди пошлють». І спочатку хлопець був саме таким, якими генерал уявляв собі справжнього чоловіка: гарний, навіть занадто як для чоловіка, мужній, з добре розвиненою мускулатурою, розумний, начитаний і наділений шармом та харизмою, що навіть Івану Васильовичу при зустрічі з ним світліло на душі. «От чоловік, і красивий же який, чортяка! Недаремно люди кажуть, що краса відіграє мало не вирішальну роль у житті. Та ще й у поєднанні з таким тілом та шармом. От такою справжньою красою наділена і моя дружина, вона не в'яне навіть з роками». Такі і подібні думки проносились у голові старого генерала, коли він, заходячи до товариша в кабінет, нерідко заставав там цього вродливого солдата. І обох друзів миттєво окутувала атмосфера весни та вічної молодості. «Побіля таких і сам відчуваєшся років так на десять молодшим. Ну що, добрий я маю смак на достойних людей?» – коли хлопець з якимось черговим дорученням покидав кабінет, говорив товариш, і Іван Васильович підтакував та згідливо кивав головою.

Та він мав одне правило – ретельно перевіряти своїх підлеглих, щоб, бува, не сталось якогось «ЧП». І в тому числі негласно перевірялись

стосунки з рідними та відносно сердечних справ. І так вплигло, що тільки тут, на службі, хлопець такий вже хороший та чуйний. А рідним він пише надзвичайно рідко. Іван Васильович з власного досвіду знав, як чекають удома ці листи, і така байдужість солдата до своїх рідних дивувала його та навіть злила. «Який же він дволикий! – вже за короткий час після знайомства почав думати про Анатолія генерал. – І як йому лише їх усіх там не шкода? Це ж армія, може бути, хоч ми цього й не допускаємо, навіть дідівщина і взагалі усіляке може статись». Якби ж він знав, що саме у цього безсердечного, самозакоханого красунчика закохається його єдина донька!

– А міг би знати! Міг, бо ж мав би здогадатись, що саме його Павло пошле по Віру. Та мені навіть на думку не могло спасти, що цей хлопець так швидко її окрутить, – прошепотів Іван Васильович, заходячи до себе.

У квартирі було душно, тому він, потягшись, відчинив кватирку, і всередину хлинули пахощі свіжої та морозної зимової ночі, від чого у чоловіка розширились ніздрі, як у добре муштрованого мисливського пса.

– Життя – це взагалі своєрідна гра на виживання, і виграють у ній найсильніші та найстійкіші. Тож, може, от таким і є цей Анатолій, чоловіком, що бере від життя все. І, тим більше, що воно само падає йому до ніг! – гірко посміхнувся Іван Васильович, закриваючи кватирку та вкладаючись спати. – Добре, життя покаже, що далі буде. Може, Віра й права більше, аніж я. Тож поки що робимо ставку на цього красунчика, а там побачимо.

Розділ 9

Того ж вечора Віра зустрілась з Анатолієм. У неї вже були хлопці, хоч до інтимних стосунків не доходило з жодним, та цей солдат творив з її почуттями щось абсолютно неймовірне. Тільки-но він з'явився з-за рогу, біля якого дівчина чекала, як пішов просто до неї, і Віра навіть не встигла ухилитись від його ніжних губ, якими він припав до її напіввідкритих. І серце миттєво затьохкало, оповиваючи дівчину солодкою млістю.

– Вибач, ніяк не міг вирватись раніше. Зате тепер можу бути з тобою хоч до ранку, – хрипло засміявся Анатолій, відриваючись від дівчини.

Я, дивлячись в очі іншої, боявся, що однієї миті назву її твоїм ім'ям. Я повернувся, бо просто не зміг тебе забути. І мені не змогло замінити тебе навіть багатство, що само падало на голову. І тепер доведеться працювати як проклятому, отримуючи жебрацьку зарплатню, щоб колись заробити на жебрацьку пенсію. Та я ні про що не шкодую, бо зрозумів, що хочу це життя прожити лише з тобою», – шепотів хлопець, прокинувшись та дивлячись у вікно, у якому ледь займався ранок.

Розділ 4

За вікном роздався голосний свист. То сільські пастухи гнали вже додому велике стадо домашніх тварин, у яке входили навіть вівці.

На годиннику була майже дванадцята. Хлопець швиденько схопився, зробив декілька звичних гімнастичних вправ та вийшов на подвір'я, де біля столика, що стояв надворі під сливами, мати нарізала на борщ овочі.

– Лізи ще не було?

– Ні, – жінка з помітною тривогою подивилась на сина, – ти б сам туди сховався.

Та тут їх розмову перервав різкий телефонний дзвінок. Ольга Василівна, піднявши слухавку, мовчки вислухала, що говорили на тому кінці, а потім, поклавши слухавку на місце, сказала:

– Ліза поїхала до тебе у частину.

Анатолій аж здригнувся, почувши цю новину. Він ніяк не думав, що дівчина все-таки наважиться приїхати і аж зажмурився, уявивши собі, що їй там доведеться вислухати, якщо поспілкується з його колишніми товаришами по службі.

– Я бачу, що почута новина не надто тобі приємна? То треба було частіше писати, щоб зараз не мати ніяких недомовок та непорозумінь. Та завтра повернеться назад, де вона подінеться. От тільки де ночуватиме? І чому вона нічого не сказала мені. Мабуть, думала, що я відмовлятиму.

– Мамо, я маю дещо тобі розповісти. Ходімо до хати.

Між матір'ю та сином ніколи не було таємниць, і тому він, все добре обдумавши, таки рішився порвати з Вірою та знову вернутись до Лізи.

– То як мені краще вчинити? – чесно все розповівши, запитав він поради у матері.

– Це я, мамо.

– Сину! – радісно вигукнула жінка і за хвилину вибігла до нього, обіймаючи та плачучи від радості. – А ми ж тебе чекали за півтора місяця.

– Та якось швидше закінчили будівництво, і генерал, у якого ми працювали, щоб не віддавати решту грошей, відпустив нас трохи раніше. А нас там було небагато, тож проблем з цим, мабуть, не мав.

– Ніколи не чула, що таке можливо. Але у нас для тих, хто має гроші, можливо все.

– Так, так, – підтакував Анатолій, який гарячково придумував, що вигадувати далі.

– А Лізочка тільки вчора приходила. Хвилюється, що ти так рідко пишеш.

– Та не можна було частіше. Просто неможна було, правда.

– Ну не можна, то не можна, розумію. Це ж армія. Може, у них там якийсь засекречений об'єкт.

– Так, так. Об'єкт і є. Ти краще приготуй мені їсти. Голодний, як вовк. А батько, мабуть, у рейсі?

– Ага, лише кілька днів як поїхав. Шкода.

– Нічого, скоро зустрінемося. Я тут вже довго буду.

– Правда? – зраділа Ольга Василівна. – От і добре. Нарешті ми тебе по-справжньому дочекались. Що ж тобі приготувати? Яечню з салом будеш? – пригадала одну з улюблених синових страв жінка. – Тоді пішли, – і вона повела Анатолія одразу у чималеньку літню кухню, де одразу ж взялась готувати.

Потім постелила своєму синочку і той заснув, плекаючи надію, що Ліза пробачить його довгу мовчанку.

Він правда думав, що все вийде отак просто, як він задумав. Та місія виявилась невиконана. Він справді сподівався, що зможе забути Лізу і покохати Віру, та це виявилось неможливим. Він хотів отак, одним махом, стати багатим та пробитись у вузьке коло тих, кого називають «мажорами», та Лізині сині очі, стоячи перед його очима, не давали спокою. «Ну чому я маю півжиття заробляти на автомобіль та мізерну пенсію, а решту його проклинати себе за те, що щось не змінив у цьому житті. Навіть не спробував. Чим я гірший від тих, що у англійських пабах просяджують за якусь годину мою річну зарплатню, сміючись з нас, що не зуміли стати такими самими. Навіть не спробували! Я просто не зміг тебе забути, як цього не прагнув. Я не писав, щоб ти забула мене.

– У тебе такі солодкі губи. І дуже гарна посмішка, – прошепотіла Віра, не в силі відірвати очей від його губ, які ніби причаровували її.

– Ну скажеш же таке, як і у всіх, – та було помітно, що похвала хлопцю сподобалась, і він аж засяяв від її слів.

– Вибач, та я завжди кажу те, що думаю, хоч це і не всім подобається.

– Давай пройдемось, – солдат потяг Віру за руку, і вона пішла за ним, відчуваючи, що закохується все більше і більше. У його посмішку, погляд, рухи, навіть ходьбу. Все у ньому було просто якимось магічним, і Вірина голова паморочилась від цього виру ще досі незвіданих почуттів.

А повернувшись майже під ранок до себе, дівчина впала на ліжко і закрила долонями очі. «І нащо я це зробила? – картала вона себе, – ну навіщо? Адже він міг бути зі мною цілу ніч, сам сказав про це. Клята гордість! Вона завжди ставала і зараз стала мені на перешкоді. Казав же, давай заїдемо. А я – ні, йди у казарму. Не треба поспішати. Чому не треба? Мені вже двадцять три. Інша на моєму місці затила б його у квартиру та вклала б у ліжко. А може, я все правильно роблю? Не знаю... І зовсім нема з ким порадитись. Мамо, де ти? Скажи що робити?».

І дівчина зі стогоном перевернулася, зарившись обличчям у подушку.

Швидко спливали Вірині робочі дні. Дівчина працювала у місцевому кафе, куди заходило більшість офіцерського складу військового містечка, дехто навіть пробував загравати до неї. Та Віра нікого, крім Анатолія, і помічати не бажала, скільки їй батько не вказував то на одного, то на іншого.

– А Сергій же який хороший хлопець. Правда, йому вже двадцять сім, та за ним ти була б як за кам'яною стіною, точно кажу. Бо знаю його, як свої п'ять пальців.

– Відчепись. Я ж тобі казала, що сама виберу собі майбутнього чоловіка. І ніхто мені у цьому не указ, ні ти, ні мама. Вибач, – злітало з Віриних вуст.

Але Іван Васильович, все ж, не втомлювався рекомендувати доньці, одного за другим, своїх підлеглих та товаришів і, в думках, сварився з товаришем, що той послав у той, злочасний для нього, день Анатолія по Віру.

А вечорами молоді зустрічались, і дівчина тонула у обіймах хлопця, в його бездонних красивих очах, слухаючи солодкі речі, приймаючи його, до болю, солодкі поцілунки, і нерідко думала, що, якби з коханим щось трапилось, мабуть би, не витримала, пішла б слідом за ним, настільки вже міцно кохала хлопця.

І лише в одному принципі Віри були непорушні: вона б ніколи і нізащо не пробачила зраду чи появу, навіть невидиму, в житті Анатолія іншої жінки. Мабуть, через те, що так кохала. Просто не могла переступити через себе і ділити його ще з кимось.

А солдат добре знав, що заради нього Віра піде на все, і нечутно підводив її до межі, коли зможе ще трішки надавити і буде все так, як він бажає. А бажав він дуже мало, та масштабно, – забратись подалі від осоружної армії, перестати натягати на себе осоружну форму і постійно віддавати честь.

І якось хлопець, ніби знічев'я, розпочав з дівчиною давно обдуману, до найдрібніших деталей, розмову.

– Як ти вважаєш, ми могли б з тобою одружитись?

– О, а я навіть не сподівалась, що ти це мені запропонуєш, – прошепотіла дівчина. – Принаймні, не так скоро.

– Як би ж ти лише знала, з яким нетерпінням я чекав цього моменту, і тепер думаю, чому ж я не сказав про це раніше. Хоч на кілька днів.

– А ти справді цього хочеш? – Віра все ще не вірила у своє щастя і думала, що вона спить, от прокинеться і все зникне, як марево. – Повтори мені це ще раз. Скажи, що хочеш одружитись зі мною.

– Я дуже хочу з тобою одружитись. Понад усе у світі, чесно.

– Тоді разом скажемо про це татові, якщо не боїшся.

– І чого б то? – ледь спохмурнів Анатолій, Віра й не знала, що зараз зачепила його найболючіше місце. Солдат і справді побоювався генерала, бо добре бачив, як зараз хмуриться Іван Васильович при зустрічі з ним.

– То сьогодні увечері і скажемо. Я закличу батька на вечерю.

– А може, не сьогодні? – одразу ж позадкував хлопець.

– А чому ні? Ти що, справді його боїшся? Він хороший і дуже мене любить. Тож зробить все, що я попрошу.

– Тоді і справді скажемо. О котрій годині прийти?

– Та десь о сьомій. Я ще зараз йому зателефоную, щоб не планував на сьогоднішній вечір ніяких справ. А якщо вже запланував, нехай відміняє, – капризно надула губи Віра.

Красивим жіночим почерком у листі було написано, що вона, Ліза, просить вплинути на Анатолія, щоб він якось хоч трохи частіше писав і додому, і до неї, бо там його дуже -дуже чекають, а вона, Ліза, без нього просто не уявляє свого життя, скільки ночей не спала та просила Бога за нього, за здоров'я та благополуччя і також за всю їхню частину. «Ви якось поговоріть з ним і скажіть, що не можна так чинити з тими, хто його щиро любить. Я навіть хотіла приїхати, та Толік сказав, що служити на засекреченому об'єкті і тому приїздити не можна. Скажіть, що робити мені та нещасним батькам вашого солдата? Чи хоч просто напишіть нам, що з ним усе добре, бо ми дуже хвилюємось. У Ольги Василівни, матері Толіка, вже почало через це боліти серце. З величезним нетерпінням чекаємо на вашу відповідь. З повагою Ліза».

У старого генерала при читанні цих простих рядків, наповнених криком душі та глибоким болем, просто краялось серце. Він вийняв з кишені носову хусточку та витер нею сльози, що вже почали виступати на очах.

– Ну, хлопче, хай я лиш з'явлюсь додому. Там ми вже з тобою поговоримо, – прошепотів старий генерал, ховаючи хустинку назад у кишеню. – Я ж думав, що він написав усім про все чесно і всі це сприйняли належно. А він, негідник, он як з ними вчинив! І з моєю дочкою теж не спішить одружитись, думає, що по такій от Вірі йому випадатиме мало не щодня. Я з самого початку розкусив цього мазунчика долі. Що ж мені з ним робити? Не матиме Віра з ним щастя, ой, не матиме, бо там замість серця твердий бездушний камінь!

А у генеральській садибі Віра проводжала Анатолія додому.

– Подзвони, як приїдеш. А ще краще, з дороги, щоб я менше хвилювалась. І передавай усім своїм від мене щирий привіт.

Анатолій, мало не поспіхом сідаючи у таксі, що мало довести його до станції, посміхнувся та, чмокнувши дружину у щічку, пірнув у машину, махаючи вже звідти рукою. Автомобіль рушив з місця і за хвилину зник за поворотом.

Автобус прибув десь посеред ночі, коли всі ще спали глибоким передсвітанковим сном. Собака, видно, десь загуляв, бо хлопець безперешкодно та майже безшумно пройшов на подвір'я та постукав у вікно.

– Хто там? – почувся голос Ольги Василівни, злегка відхилилась занавіска.

безтурботного життя. Але що треба щось зробити, хоч з'їздити додому, це Анатолій знав точно, бо цей стан терпіти далі вже було несила. Виявляється, життя у «золотій» клітці не для нього. Дивина та й годі!

– Та треба би з'їздити додому.

– То давай і поїдемо разом, – запропонувала вона, відкидаючи мокрою рукою звисле на високе чоло волосся. – Заодно і з твоїми познайомлюсь. Негарно виходить, що вони ще ні про що і не знають.

– Ні, я поїду перший, і один. Бо треба підготувати моїх батьків до твого приїзду. Не так то часто до них навідується генеральська донька, – з легкою усмішкою віджартувався хлопець.

– Слухай, ну а що ти їм пишеш у своїх листах? Де ти на даний час знаходишся? Адже ж відправляєш листи?

– Пишу, що працюю у нашого батька на будівництві і отримую за те гарну платню. Має право на життя така версія?

– Думаю, що має. Слухай, – аж здригнулась від раптового недоброго передчуття Віра. – А, може, тебе там хтось чекає? І через те ти не хочеш взяти мене з собою? Має право така версія на життя?

– Ну що ти? І придумати ж таке, – відводячи погляд, промимрив Анатолій.

– В очі мені дивись, – Віра підійшла до нього і, взявши за підборіддя, повернула обличчя коханого до себе. – Поганий з тебе артист. От усе вмієш, а придурюватись ще не навчився. Точно тебе вдома хтось чекає.

– Чекали. Вже ні.

– А звідки знаєш, що вже ні? Ти ж, відколи тебе призвали, ще вдома не був. Добре, надіюсь, що воно так є насправді. Бо ненавиджу нещирість і коли мене обманюють. Що б там не було, кажи правду. І ми вже разом придумаємо, як цьому всьому зарадити, згода?

– Ну звичайно ж згода, – імітуючи колишнє кохання, ніби-то пригорнув і, цілючи у всіяний ледь помітними веснянками, яких зимою він чомусь не помічав, симпатичний носик, сказав:

– Та додому я все ж таки з'їжджу.

– Та їдь, допоможи батькам і скажи їм, що я теж дуже хочу приїхати і допомогти їм. Не забудеш сказати? Обов'язково скажи.

Іван Васильович нервово відкрив конверт, який принесли особисто йому, хоч він був адресований безпосередньому командирові Анатолія. Оскільки колишній солдат став зятем генерала, то генерал наказав усю його кореспонденцію віддавати особисто йому.

Анатолій йшов на зустріч з Віриним батьком, і його чомусь при кожному кроці ніби голками проштрикувало. «Він точно не схвалить мою кандидатуру на роль зятя, – міркував хлопець, сповільнюючи крок. І я навіть не знаю чому. Ніби нічого такого не зробив поганого відколи тут, а нутром чую – не любить мене генерал, і все. Значить – вся надія на Віру. Вона мусить його переконати, що я підходжу їй найкраще. Та що ж це я, боюсь іти до них, чи що? Ану сміливіше, ширше крок».

Та як солдат не переконував себе, що все добре, та не примушував іти швидше, якась струна у душі, якийсь хробак, що муляв його повсяк час, не давав йому цього робити.

Отак і приплентався він на зустріч з Віриним батьком, дякуючи Господу, що дівчина зараз його не бачить, та подзвонив у двері. Відкрив Анатолію сам Іван Васильович, світлячи широкою і щирою усмішкою на обличчі.

– Давай заходь, бо ми вже тебе тут зачекалися. Чого так довго? Може, затримав хто по дорозі?

– Та ні, – намагаючись проковтнути клубок у горлі, витиснув з себе Анатолій. – Все нормально, хлопці трохи затримали у казармі.

Та клубок все не ковтався і він навіть боявся згадувати про те, як помінялось ставлення до нього з боку недавніх товаришів по казармі, і не тільки, відколи вони взнали, що він підбиває клини до дочки їх генерала.

А ставлення було доволі різне. Одні відкрито заздрили йому, інші почали ставитись якось зневажливо, треті просто перестали зауважувати і навіть не завжди вітались, хіба що він стикався з ними ніс у ніс. І Анатолій раптом опинився ніби у вакуумі, як парія, став недоторканою особою. Але про це все зовсім необов'язково було знати Вірі, а особливо Івану Васильовичу. Тож, якось взявши себе у руки, хлопець переступив поріг добре знайомої квартири.

З вітальні линули смачні пахощі зроблених з любов'ю страв, серед яких він вирізняв запах його улюбленого салату олів'є. І справді, коли він переступив поріг кімнати, побачив там багато заставлений стіл.

Віра спочатку кинулась йому назустріч, а потім, ніби засоромившись присутнього тут батька, зупинилась:

– Заходь сміливіше. Тато вже знає, для чого ми тут зібрались.

Від її слів з хлопцевих плечей ніби гора звалилась, бо, якщо генерал вже все знає і так привітно його зустрів, значить все добре, і йому зовсім нема чого хвилюватись та боятись.

«Ну добре, він прикидається і я теж вестиму себе так само, а чому би й ні?» – подумки вирішив хлопець і, як хороший актор, почав грати у цій виставі свою, відведену саме йому, роль.

– Так як ж прийшов сюди не просто так, а приніс ще оце, – він вийняв з-за спини букет гарних квітів, які йому, на замовлення, привіз водій Павла Вікторовича, та привезений ним же величезний торт.

– О, дякую, – Віра поцілувала хлопця у щоку. – А торт віднеси на кухню, поріжемо до чаю. Сідай за стіл.

Вони почали їсти, як хороша згуртована сім'я. Першим не витримав напруженої мовчанки Іван Васильович:

– Ми з тобою вже ніби трохи знайомі. І по службі, і, – старий генерал кивнув в бік дочки, – завдяки Вірі. А все ж дуже мало знаємо одне про одного. Тож, будь люб'язний, розкажи ще щось про себе: які у тебе прагнення, плани на майбутнє, захоплення. Нам, а особливо мені, буде надзвичайно цікаво це почути.

Анатолій відклав виделку, якою їв, та підняв на свого начальника очі:

– Та захоплення у мене звичайні, такі, як і у всіх: футбол, рибалка, люблю і добре граю у шахи. А прагну, як ви вже знаєте, стати гарним чоловіком вашій доньці.

Генерал, вислухавши все це, лише гмикнув та по деякій паузі мовив:

– Тоді що ж, добре. Віра до тебе ставиться аж надто, так сказати, тепло. А я таке діло, мене все одно майже ніколи не буває вдома. Майбутня теща, Валентина Григорівна, хороша людина, правда, трохи зациклена на Вірі та, якщо догодиш, зациклиться на вас обох, тобто їй не буде великої різниці кому годити. Нещодавно ми взяли, ще й так сказати, служницю, Поліну. Хороша, спокійна, чесна людина. Ніби з членами твоєї майбутньої сім'ї розібрались. Розкажи трохи про своїх.

І солдат, зігнувши голову та трохи червоніючи, тихо розповів про членів своєї родини, хто є хто і хто чим займається. Приховуючи іронічну посмішку, Іван Васильович уважно його вислухав і, зітхнувши, сказав:

– А тепер слухай мене. Якщо ти вже так хочеш взяти Віру за дружину, будеш грати за моїми правилами. Від виконання служби я тебе звільню, бо тут молодій сім'ї не місце і житимете у нас, місця багато, розвернутись є де. А захочеш чимось займатись – я допоможу, і грошима, і знайомства деякі є. Лише будь хорошою людиною і, будь ласка, не ображай мою єдину кровиночку, бо я того тобі ніколи у житті не пробачу, так і знай.

І Віра погодилась з ним, зваживши всі «за» і «проти», бо дуже вже боялась втратити коханого. Вона була людиною прогресивною і добре розуміла, що штампом у паспорті нікого не втримаєш.

На вдачу парубок виявився спокійним, слухняним, тямущим у всякій справі. Він навіть міг сам замісити та спекти пиріг. Валентина Григорівна спочатку була трохи незадоволена тим, що зять не бажає з її донькою розписатись, та, вислухавши пояснення Віри, вирішила дочекатись повернення чоловіка і тоді вже спробувати розставити всі крапки над «і». Знову взяли Поліну у помічниці, оскільки зять вимагав до себе підвищеної уваги, тож і роботи добавилось.

Та якось після сніданку Віра, миючи посуд, бо Поліна відпросилась з'їздити на деякий час до родичів, помітила, що її чоловік помітно нервує. Точніше, вона це зрозуміла ще вночі, коли Анатолій, відсунувшись далеко від неї у ліжку, так там і проспав, часто перевертаючись з одного боку на інший та, навіть уві сні, зітхаючи. А причиною тих зітхань була, виявляється, Ліза, що, не перестаючи, снілась йому майже щоночі протягом кількох днів. Юнак і сам не міг зрозуміти, що з ним коїться на цей раз. Лежачи з відкритими очима спиною до Віри, він уже думав про Лізу, відчуваючи, що не добився бажаного. Не міг покохати Віру навіть трішки, як не намагався. Виявляється, що насправді кохав Лізу, про яку до недавнього часу і думати й забув. Тепер же покинута вдома, без вини винувата дівчина озивалась у його серці гострим боєм, і він вже ніяк не міг зрозуміти, як же могло так статись, що навіть оте «мажорне» життя не змогло йому догодити. Він же так довго його прагнув і так до нього йшов? Чому ж тоді так пусто у душі та боляче на серці?.. Чому він останнім часом як на голках і мало не зривається на некоханій недружині, лише силою волі стримуючись?.. Виявляється, життя без справді коханої людини не життя, і що далі робити він просто не знає. Світ став немилим, смачна їжа перестала смакувати, теща ж просто набридла. І це ще не приїхав тесть, на якого він, ще на службі, боявся очі підняти. Що ж то буде, коли той приїде сюди? Від однієї цієї думки Анатолію захотілось просто заскавуліти.

– Щось сталось? – співчутливо запитала Віра, вирішивши не торкати тему, чому він вже кілька днів до неї навіть не доторкається. Так, без настрою, обоє і повставали, та взялись за якусь роботу: Віра, зітхаючи, а Анатолій, постогнуючи та зіцпивши зуби. «Ти диви, і сам не знав, що я і насправді можу кохати», – думав він, щоправда, застерігаючи себе, що може знову утнути дурницю, та ще й відірвавшись від оцього ситого та

– Золота у тебе мама, – підморгнув Анатолій до Віри, що ще трохи сердилась на нього.

Дівчина вже помітно привітніше глянула на хлопця і кивнула головою, правда, не обізвавшись.

– Ну давайте сідайте, чи ви вже чогось не поділили? – пильно глянула на обох господиня.

– Та ні, що ти? В нас усе нормально, – Віра підсіла до хлопця, припавши до його плеча.

Борщ, що його з апетитом ум'яв Анатолій, і справді виявився надзвичайно смачним, і він, трохи соромлячись, попросив добавки.

– Як же ви смачно готуєте! – доївши вареники та втираючи масні губи серветкою, похвалив він майстерність Валентини Григорівни. – Просто надзвичайно.

– Тоді, може, ще вареничків? – кинулась жінка до своїх каструль.

– Та ні, досить вже. Дякую вам дуже.

– А мама професійний кухар і мене теж навчила. Та й не проблема добре приготувати. Було б з чого. Ти вже розрахувала Поліну? То була наша помічниця, вірніше мамина, поки мене не було.

– Та так. Навіщо зараз турбувати жінку, коли ти вже повернулась. У неї і крім мене була купа справ.

Анатолій, мовчки глянувши на обох, кивнув, вдячно глянувши в бік майбутньої тещі, та пішов до своєї спальні відпочивати. Віра ж просто замерла, не розуміючи, що починає діятись і за що з нею так вчиняють з перших днів спільного проживання.

Розділ 3

Дні нечутно перетікали в ночі а ті, у свою чергу, – в ранки і знову дні. І ось нарешті настала довгождана весна. Веселіше заспівали добряче змерзлі за холодну зиму пташки, гріючись під першими, ще несміливими, променями сонця. Під ногами задзюрчали жеботливі струмочки. Сніг умить почорнів та осунувся, повільно всмоктуючись у розіпрілу паруючу землю. З дахів закапало не на жарт, зробивши під будівлями глибокі, наповнені мутнуватою водою рівчаки.

Анатолій з Вірою так і жили незареєстровано, бо хлопець твердо заявив, що до офіційної реєстрації, а тим більше шлюбу, ще не готовий.

Частина 2

**І розбилось від жалю свого
Серце смутне... Чи хто теє чує?
Чи не скаже хто часом того,
Що розбитее серце віщує?**

Леся Українка. Розбита чарка

Розділ 1

За запотілими вікнами повільно падав пухнастий білий сніг, збиваючи поодинокі сіре мокре листя, що напівпрозорими фігурними візерунками лягало на вибілену молодим снігом землю, а той у свою чергу вкривав його. Повітря було настільки свіже, що від нього злегка паморочилась голова та пощипувало у носі.

Уже розвиднялось, коли Віра з Анатолієм, вкинувши свої валізи у багажник, сіли у надіслану Іваном Васильовичем машину і, вислухавши передані через водія побажання щасливої дороги, поїхали до матері Віри. Молодята тулились одне до одного, навіть не знаючи, скільки нервів витратив старий генерал, щоб його донька зараз відчувала оте безмежне щастя від того, що вже все добре і Анатолій вже весь час буде поруч із нею.

Дорога весело бігла попереду темно сірою змією, поміж вкритих пухнастою ковдрою кущів та дерев.

– Ой, дивіться, заєць. Справді, – скрикнула Віра, рукою, вбраною у смугасту рукавичку, показуючи на сірого втікача, що, майнувши пухнастим хвостиком поміж зелених сосон, зник у гущавині.

Невеликі пагорби переходили у справжні гори, що знизу були вкриті височезними ялинами. На їх колючих гілках лежав сніг, який весь час осипався від того, що на нього сідали пташки, погойдуючись та перестрибуючи з гілки на гілку. А над усім оцим повільно і велично підіймався жовтогарячий сонячний диск, під промінням якого сніг почав спалахувати безліччю різнобарвних вогників, ніби хтось розсипав діаманти, щоб ними могли помилуватись усі, хто, проїжджаючи повз, бачив це диво.

– Яка невимовна краса! – протираючи вікно, прошепотів Анатолій, захоплено розглядаючи казкові краєвиди.

– А он білочка. Дивіться, білочка, – радісно вигукнула Віра, вказуючи на рудувату симпатичну тваринку, що жваво перестрибувала з дерева на дерево.

Хлопець провів поглядом уздовж ставу, під берегами якого у густому верболозі сиділо кілька заядливих рибалок, втупившись у нерухомі поплавки.

– На сітки та екрани ловля заборонена. Та скільки тих рибаків не штрафують та відбирають у них засоби такої ловлі, все одно це трапляється, видно таке покарання для них дещо замале.

Анатолій потяг дівчину в сторону ставу, та вона зупинила його.

– Ближче підходити не будемо, щоб не зіпсувати їм лов. Пізніше познайомлю тебе з усіма, – на диво, цікаві та веселі люди. Ти ж теж заядлий рибак? От тобі якраз і компанія буде. А скільки захоплюючих історій про їхні лови тобі доведеться вислухати, уявити важко. Та на те й вони рибалки. Добре, ходімо додому, бачу, ти вже замерз, он які червоні вуха і ніс також.

Зимовий день доволі короткий, і сонце вже помалу почало спускатись до обрію. І молода закохана пара повільно рушила назад. По дорозі їм трапилась гарна чорноока жінка з великою сумкою, вщерть напханою газетами та журналами.

– А оце, познайомся, наша тіточка-листоноша, звати Галя. Ну що там для нас сьогодні є?

Жінка привітно усміхнувшись, попорпалась у своїй сумці і вийняла звідти кілька журналів та газету.

– Спасибі вам, – чемно подякували і, заодно, попрощались молодята, рушивши далі.

Уже на околицях міста Віра підійшла до гарної різьбленої лавочки і, змівши з неї сніг, сіла сама та запросила сісти поряд коханого:

– Як же я люблю гортати свіжу пресу. Посидимо хвилину. Глянь, відкрився новий салон краси, – розгорнула дівчина один із журналів.

– Ходімо, – майже перебив Вірину балачку Анатолій. – Я вже і справді замерз.

– Та ходімо, – трохи образилась дівчина на таку явну неповагу до її захоплень. І вони, вже мовчки, попрямували до генеральського будинку, де на них знову чекав багато заставлений стіл.

– Давайте швиденько мийте руки і за стіл, мої страждальці, голодні і змерзлі, – упала коло майбутнього зятя Валентина Григорівна. – Я ж не помиляюсь?

– Та ні, якраз у тему, – пожартував Анатолій, йдучи до ванної.

А коли повернувся, від смачних запахів аж слину проковтнув, особливо, коли помітив на столі свій улюблений червоний борщ та вареники з капустою, політі зверху щедрою цибуляною засмажкою.

тихо засміявся і провів витягненим язиком по її губах здалеку, потім різко увійшов ним до її рота, шепочучи просто у губи, що вже не варто чекати, що він може у спальні показати їй ще й не таке. І, ніби у сні, Віра повела його за руку у свою спальню, подумки молячи Бога про пробачення: «Прости мене, Господи. Та я так довго цього чекала і він так мені подобається. Я ж просто людина із крові і плоті і більше не можу опиратись...»

Розділ 2

На другий ранок після доволі пізнього сніданку, Віра повела Анатолія прогулятися тихими та спокійними вулицями околиць їхнього містечка. Вони йшли, обійнявшись та шепочучи одне одному на вухо різні ніжні слова, та потім, за ініціативою хлопця, змінили маршрут, бо тут вони вже занадто привертали увагу. Повільним кроком молодята вийшли аж за місто. Вздовж дороги тихо шепотіли довгим гнучким віттям могутні старі верби, поміж яких іноді траплялись поодинокі білосніжні берізки. А далі виструнчилась алея велетенських тополь, що стрімко рвались вгору. Вони зішли у долину, де текла стрімка гірська річка, та вузькою дерев'яною кладкою перебрались на той бік, де була широка, вкрита поблискуючим снігом, левада, по якій, гелгочучи, походжали чийсь сірі вгодовані гуси та, трохи далі, біліла зграйка білосніжних, з жовтими лапами, качок.

– Гарно живуть у вас люди, – зауважив Анатолій. – Заможно, ситно, неквапливо. Тут просто якась дивовижна атмосфера умиротвореності та спокою.

Через ще одну кладку вони вийшли на втопану у снігу стежку, що вздовж річки, де, за крутим, вкритим такими ж велетенськими старезними вербами, поворотом, вигулькнув на невисокій кручі ліс. А внизу нього, трохи збоку, скільки сягало око, простягся подекуди вкритий кригою величезний став. Хвилі з шумом бились об невисокий берег та дамбу, що була недалеко, утворюючи пишну бруднувату піну.

– А в ліс, що ти бачиш на горизонті, ми влітку та восени ходимо по гриби та ягоди. Там ще є просто величезні плантації ожини, я просто обожаю джем та варення з неї. Куштував коли-небудь? Ото вже смакота! А у цьому ставку ловлять рибу. Іноді ми це робимо самі. Дуже вже гарна риба тут водиться. Якось сходимо.

– Як же у вас тут гарно! Хочеться жити і радіти серед цієї краси.

– Не просто гарно, а дійсно райський куточок, – обізвався водій. – Один з найкрасивіших, які я бачив у своєму житті.

Врешті, за черговим поворотом дороги, показалися околиці міста, поряд з яким побудувався генерал.

Машина проїхала повз схожу на гуцульську колибу крамницю, оздоблену чиймись вмілими руками, і, врешті, зупинилась біля високих та надійних воріт, у яких стояла гарна пишнотіла жінка.

– От і ми, – вилазячи з авто, сказала Віра, та підійшла до жінки, кличучи з собою і Анатолія. – А це мій наречений Анатолій, прошу любити і жалувати, – пожартувала дівчина. – А це моя мама – Валентина Григорівна.

Хлопець шанобливо схилювався і поцілував руку жінки, від цього Вірина мати злегка зашарілась. Вчорашньому солдату перехопило подих від вигляду маєтку і все ще не вірилось, що він вже справді вільний і його лише кілька кроків відділяє від справжнього, багатого, життя. Ось він у позашляховику кольору «мокрого асфальту» мчить швидше вітру, його зупиняє довгонога синьоока красуня. Він різко пригальмовує, відчиняє дверцята і...

– Тож просимо, не лякайся. Якщо захочеш, цей дім стане і твоїм, – вирвав хлопця з блакитних мрій тихий та лагідний голос майбутньої тещі, що, підхопивши його під лікоть, легенько підштовхувала у відчинену браму.

– Так, так, дякую вам, – і юнак, уже сміливіше, пішов вперед, широко відкритими очима розглядаючи те, що ховалось за цим височезним парканом. А там був чималенький двоповерховий будинок з мансардою, усілякими господарськими прибудовами та величезним садом. Позаду будинку виднівся прозорий дах оранжереї.

– Зараз ми з Вірою щось швиденько організуємо поїсти. Поки ж що можеш, якщо, звичайно ж, бажаєш, оглянути місце, куди приїхав, – запропонувала Валентина Григорівна. Анатолій згідливо кивнув і широким кроком попрямував у сад. А Віра з матір'ю кинулись готувати святковий передобід.

Віра з Анатолієм сиділи у чималенькій вітальні у зручних шкіряних кріслах, переглядаючись та тихо пересміюючись. На порозі з'явилась Валентина Григорівна, несучи дві добряче запотілі пляшки з домашнім вином. Поставивши все це на великий стіл, пішла ще по домашнє

пиво, яке залишила на кухні у півлітрових кухлях з богемського темно-зеленого скла. А окрім цього, стіл уже був заставлений усілякими наїдками, від пахоців яких у справді добряче голодного Анатолія починало буркотіти у шлунку.

– Бери, Толю, керуй, – нарешті всілась майбутня теща і вказала на одну з пляшок з вишуканим домашнім напоєм темно-жовтого забарвлення, ним виявився коньяк, виготовлений за старовинним, з дідів-прадідів, західноукраїнським рецептом, від одного запаху його вже можна було легко сп'яніти.

Вчорашній солдат, якого звільнили від служби, ніби за помахом якоїсь чарівної палички, потягся та наповнив божественним напоєм простягнені до нього чарки, і першим випив свою, щоб якось заспокоїти серце, що калатало, як знавісніле, мало слухаючи тост Валентини Григорівни. А він був пишномовним та речистим:

– За вас, молодих, красивих та розумних. Бажаю вам воз'єднатись у таку ж молоду та красиву сім'ю та народити надцять таких же красивих та розумних дітей. А ми будемо допомагати вам у всьому, будьмо!

І вона, змахнувши своєю чаркою у повітрі, одним ковтком випила п'янку пахучу рідину. Її підтримала і Віра, правда, половину рідини залишивши в чарці. Щасливими, блискучими від випитого на майже голодний шлунок, бо вранці, перед від'їздом, вони задовольнились лише кавою з канапкою, намащеною шоколадним маслом, очима Анатолій, ніби знову новим поглядом, оглянув все довкола, потім ще й, на додачу, свою майбутню дружину і залишився ще більше задоволеним від побаченого. Серце ж вже заспокоїлось і тепер просто заспівало від такого нежданого «джекпоту», що випав йому у ще такому молодому віці. І, щоб заспокоїти трохи емоції, він запропонував Валентині Григорівні щось допомогти. Та, не відмовившись, забрала його з собою на кухню, щоб допоміг принести звідти тацю з різноманітним печивом та порізаним тортом. І незабаром вони з'явилися з двома вщерть заповненими тацями. Розставивши все це на низенькому та доволі широкому десертному столику, Анатолій вже сів, а жінка пішла по елітний жасминовий чай, яким мали закінчити застілля.

Помалу вечоріло, і, якось раптовно, настала ніч. Валентина Григорівна, відвівши доньку в сторону, запитала, як же їм постелити. Та, трохи подумавши, вирішила, що поки спатимуть окремо.

– Тоді я пішла у гостьову кімнату, а ти покажи йому, де у нас ванна та все решта.

– Ходімо, я проведу тебе до ванної кімнати, – повернулась дівчина до Анатолія і повела його слідом за собою у інше крило будинку. Провівши хлопця до розкішної, оснащеної за останнім словом техніки, ванної та давши йому все необхідне, Віра хотіла залишити його самого, але хлопець попросив її залишитись.

Спочатку він торкнув губами її вуста, потім, легенькими доторками, перейшов до шиї та легенько притиснув зубами вухо. Віра ледь чутно застогнала, схопившись за хлопця руками та вигнувши спину. Так само, ніжними, ледь відчутними доторками Анатолій вернувся назад до її губ і вже, теж застогнавши та привідкривши їх язиком, припав у ніжному та настійливому поцілунку. Віра гладила його по блискучому волоссю, куйовдячи його довгими пальцями, і сходила з розуму від цих ніжних вуст, цього виточеного красивого обличчя, цих вмілих, заохочуючих до дії, поцілунків. «І як я могла без усього цього жити, як?» – думала дівчина, припадаючи до хлопця все більше та більше і сама починаючи його цілувати. Гладенька матова шкіра на його шиї, до якої вона торкнулась губами, пахла якою дитячістю, і Віра занурилась у неї, проводячи легенько язиком. Та раптом Анатолій легенько відсторонив дівчину від себе:

– Почекай. Нам же нікуди спішити?

Він роздягся по пояс, і Віра охнула від вигляду його тренованого засмаглого мускулистого тіла. Хлопець почав просто вмиватись, відклавши душ на потім. Прозорі краплі теплої води скочувались по його гладенькому торсу, накачані м'язи особливо кидались в очі, коли Анатолій піднімав руки догори. Він добре знав, як діє на Віру і що вона зараз не відводить від нього очей і через цю психологічну дію спеціально зтягував магнетичний процес простого вмивання, щоб дівчина змогла краще роздивитись та оцінити всі його чоловічі принади.

Потім він, злегка обмахнувшись рушником, знову потягся до Віри і довгим ніжним поцілунком припав до її тремтячих вуст, повільно притискаючись до неї своїм вологим теплим тілом. Його язик миттєво розтулив уже трохи привідкриті губи дівчини і почав обслідувати ніжну середину рота, проникаючи у всі закутки. Дівчина обхопила голі міцні плечі юнака, вже мало надіючись на враз ослаблі ноги. Хлопець же почав у її роті ще сміливіші рухи язиком, від яких Віра мліла і, щоб зовсім не впасти, міцно вперлась ногами у підлогу, правда, у неї це виходило погано. Хлопець злегка відхилив голову, і Віра, не бажаючи втратити нові, екзотичні для неї відчуття, потяглась слідом. Анатолій